

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

YAHUDİLİKTE, HİRİSTİYANLIKTA
VE
İSLAMİYETTE
KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Alparslan KÜÇÜK

T94522

Ankara 2000

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI

**YAHUDİLİKTE, HİRİSTİYANLIKTA VE İSLAMİYETTE
KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI**

Yüksek Lisas Tezi

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Mehmet KATAR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Mustafa ERDEM
Doç. Dr. Baki ARI
Doç. Dr. Kâmil GAYN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KATAR
Yrd. Doç. Dr. Niyazi AKYÜZ

[Handwritten signatures of the jury members]

Tez Sınavı Tarihi ..30..06..2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
A. Metodoloji.....	1
a. Konunun Amacı.....	1
b. Konunun Kapsamı.....	2
c. Konunun Kavramsal Çerçevesi ve Metodu.....	2
B. Kitap ve Kutsallık.....	5
a. Kitap ve Kitap Anlayışı.....	5
b. Kutsal ve Kutsallık Anlayışı.....	6
c. Kutsal Kitap Anlayışı.....	11
C. Diğer Dinlerin Kutsal Kitaplarına Genel Bir Bakış.....	14

I.BÖLÜM

YAHUDİLİKTE KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

A. Kutsal Kitap Anlayışına Genel Bir Bakış.....	22
a. Yazılı ve Sözlü Edebiyat.....	22
b. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Vahyi.....	25
c. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Toplanması ve Yazılması.....	27
d. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinler.....	29
B. Yahudilikte Kutsal Kitabın Yeri.....	37
a. İbadetlerde Kutsal Kitabın Yeri.....	37
b. Günlük Hayatta Kutsal Kitabın Yeri.....	41
c. Dinî Bayramlarda ve Törenlerde Kutsal Kitabın Yeri.....	44
C. Kutsal Kitabı Anlama ve Yorumlama Anlayışı.....	49
D. Yahudi Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	57
a. Hristiyanlık Öncesi (Klasik) Yahudi Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	57
aa. Hasidîlerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	57

ab. Ferisîlerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	58
ac. Sadukîlerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	59
ad. Essenîlerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	59
b. Ortaçağ Yahudi Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	60
ba. Rabbanîlerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	60
bb. Karaîlerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	62
c. Çağdaş Yahudi Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	63
ca. Ortodoks Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	63
cb. Reformist Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	64
cc. Liberal Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	65
cd. Muhafazakâr Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	66
ce. Yeniden Yapılanmacı Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	67
d. Samirî Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı.....	67

II. BÖLÜM

HIRİSTİYANLIKTA KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

A. Kutsal Kitap Anlayışına Genel Bir Bakış.....	71
a. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Vahyi.....	73
b. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Toplanması ve Yazılması.....	74
c. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinler.....	76
B. Hristiyanlıkta Kutsal Kitabın Yeri.....	86
a. İbadetlerde Kutsal Kitabın Yeri.....	86
aa. Katoliklerin İbadetlerinde Kutsal Kitabın Yeri.....	89
ab. Ortodoksların İbadetlerinde Kutsal Kitabın Yeri.....	90
ac. Protestanların İbadetlerinde Kutsal Kitabın Yeri.....	91
b. Günlük Hayatta Kutsal Kitabın Yeri.....	92
c. Dinî Bayramlarda ve Törenlerde Kutsal Kitabın Yeri.....	93
C. Kutsal Kitabı Anlama ve Yorumlama Anlayışı.....	97
D. Hristiyan Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	101
a. Katolik Mezhebinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	101
b. Ortodoks Mezhebinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	103
c. Protestan Mezhebinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	104

III BÖLÜM

İSLAMİYETTE KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

A. Kutsal Kitap Anlayışına Genel Bir Bakış.....	107
a. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Vahyi.....	108
b. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Toplanması ve Yazılması.....	110
c. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinler.....	111
B. İslâmiyette Kutsal Kitabın Yeri.....	114
a. İbadetlerde Kutsal Kitabın Yeri.....	114
b. Günlük Hayatta Kutsal Kitabın Yeri.....	115
c. Dinî Bayramlarda ve Törenlerde Kutsal Kitabın Yeri.....	116
C. Kutsal Kitabı Anlama ve Yorumlama Anlayışı.....	118
D. İslam Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı.....	123

IV.BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'İN YAHUDİ VE HİRİSTİYAN KUTSAL KİTAPLARINA BAKIŞI.....	125
--	-----

SONUÇ.....	131
------------	-----

BİBLİYOGRAFYA.....	134
--------------------	-----

ÖNSÖZ

İnsanlar geniş bir coğrafyada yaşamaktadır. Hemen her dinin mensubu olan bu insanlar fikir, düşünce ve dünya şartlarının değişmesi neticesinde birbirleriyle yakınlaşmış ve birlikte yaşamaya başlamışlardır. Bu birliktelik ve yakınlaşma, insanları birbirlerini daha iyi tanımaya sevk etmiş ve bu durum, dinlerarası diyalog ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda iyi bir diyalog, dinî inanç ve ibadetlerin çıkış noktasını oluşturan kutsal metinlerin iyi anlaşılmasına dayanmaktadır. Kutsal metinlerin ve kitapların iyi kavranması da dinlerin daha iyi anlaşılmasına imkân vermektedir. Bu nedenle dinlerin temel kaynakları olan kutsal kitapları tez konusu olarak ele almayı uygun gördük. Ancak mevcut dinlerin fazlalığı sebebiyle çalışmamızı Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyetle sınırlandırdık.

Deskriptif bir yaklaşımla ele alınan tezimiz; Giriş, Dört Bölüm ve Sonuç'tan oluşmaktadır. Giriş kısmında metodoloji, “kitap”, “kutsallık” ve “kutsal kitap” kavramlarının açıklamalarına yer verilmiştir. Ayrıca yüzeysel olarak diğer dinlerin kutsal kitaplarına da temas edilmiştir. Birinci Bölüm’de; “Yahudilikte Kutsal Kitap Anlayışı” ele alınmış ve bu çerçevede kutsal kitabın vahyi, derlenmesi, yazılması, muhtevası ve yorumu incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde; Kutsal Kitabın Yahudilerin dinî hayatındaki yeri, önemi ve farklı Yahudi ekollerinin Kutsal Kitaba bakışı irdelenmiştir.

İkinci Bölüm’de; “Hristiyanlıkta Kutsal Kitap Anlayışı” ele alınmıştır. Bu çerçevede Hristiyan Kutsal Kitabın vahyi, yazılması, toplanması, yazılması, muhtevası ile Hristiyanlığın kutsal kitaba genel yaklaşımı ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca

kutsal kitabın Hristiyanların dinî hayatındaki yeri ve Hristiyan Mezhepleri'nin kutsal kitap anlayışı incelenmiştir.

Üçüncü Bölüm'de; "İslâmiyette Kutsal Kitap Anlayışı" konu edilmiş ve bu çerçevede kutsal kitabın nazil olması, yazılması, anlaşılması ve yorumlanması incelenmiştir. Burada ayrıca Müslümanların genel anlamda Kuran anlayışı ile çeşitli İslâm Mezhepleri'nin bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir.

Dördüncü Bölüm'de ise Kuran'ın Yahudi ve Hristiyan Kutsal Kitaplarına bakışı ortaya konulmuştur.

Sonuç Bölümü'nde de genel bir değerlendirme yapılmıştır.

"Kutsal Kitap Anlayışı" konusundaki bu çalışmamızda; Yahudiliğin başta Tora olmak üzere, otorite kabul edilen diğer kutsal metinler kullanılmıştır. Ayrıca Yahudi Kutsal Kitabıyla ilgili olarak yazılmış diğer kaynak ve eserlerden de yararlanma yoluna gidilmiştir. Hristiyan Kutsal Metinleri esas alınırken Hristiyan Kutsal Metinleri yanında Konsil kararlarından ve Hristiyan kaynaklarından da faydalanılmıştır. İslam'la ilgili bölümde ise, Kur'an-ı Kerim esas alınmış bununla birlikte bu konuda yazılmış olan eserlerden istifade etme yönüne gidilmiştir.

Bu çalışmamda kaynak, plan, yönlendirme ve fikirleriyle büyük yardımını gördüğüm babam Prof.Dr.Abdurrahman KÜÇÜK'e; tezimin planı ve programlanmasına katkısı, danışmanlığı ve desteğiyle yardımcı olan hocam Yrd.Doç.Dr.Mehmet KATAR'a teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Mehmet Alparslan KÜÇÜK

KISALTMALAR

Bkz.	:Bakınız
Çev.	:Çeviren
Ed.	:Editör
S.	: Sayı
s.	:Sayfa
C.	:Cilt
T.D.V.	:Türkiye Diyanet Vakfı
S.Ü.İ.F.D.	:Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.Ü.İ.F.D.	:Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.t.Ü.İ.F.D.	:Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.Ü.İ.F.Y.	:Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
J. B.	:The Jerusalem Bible
Haz.	:Hazırlayan
v.d.	:Ve diğerleri
İ.Ö.P.	:İlahiyat Önlisans Programı
Der.	:Derleyen

GİRİŞ

A. METODOLOJİ

a. Konunun Amacı

Günümüzde mensubu bulunan her dinin bir kutsal metni bulunmakta; bu metinler dinî anlayış ve uygulamaların dayanak noktasını oluşturmaktadır. Tezimizde ele aldığımız Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'da da dinî anlayış ve tatbikat, hemen hemen tümüyle kutsal metinlere dayanmaktadır. Bu durumda her üç dinin, dinî anlayış ve uygulamalarında kutsal metinleri anlamamanın ve yorumlamanın önemli bir yeri olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Kutsal Kitaplar, dinlerin temelini, her türlü dinî anlayış ve uygulamanın çıkış noktasını teşkil etmektedir. Bu özellikleri nedeniyle kutsal metinlerin iyi anlaşılması gerekmektedir. Kutsal metinlerin iyi ve doğru anlaşılması, bu metinler üzerine kurulmuş dinî anlayışların da tam olarak anlaşılmasına imkân vermektedir. Bu noktada araştırma konusu yaptığımız “Kutsal Kitap Anlayışı”; Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'da da önemli bir yer tutmaktadır.

Kutsal metinlerin bu önemine rağmen ülkemizde, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'ın Kutsal Kitap anlayışını karşılaştırmalı bir biçimde ele alan akademik çalışmalara rastlanmamaktadır. Böyle bir çalışma dünyanın en çok bilinen ve birbirleriyle yakın ilişkisi olan dinleri, kendi ilk kaynaklarından tanıma imkânı verecektir. Karşılıklı olarak dinleri tanıma ise, bu dinlerin mensupları arasında daha

sağlıklı, dürüst ve samimi ilişkilerin oluşmasını sağlayacaktır. Biz de, önemini gözönünde tutarak, bu alandaki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunabilmek amacıyla, “Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslâmiyette Kutsal Kitap Anlayışı”nı incelemeyi faydalı bulduk.

Amacımız; her üç dinde de önemli bir yeri olan kutsal kitapları, bilimsel metodlarla, karşılaştırmalı bir biçimde ve objektif olarak incelemektir. Böylece Tanrı tarafından peygamberlere vahyinden bugüne kadarki süreçte bu kutsal metinlerin, nasıl anlaşıldığını tespit etmek ve bu metinleri subjektif-spekülatif yaklaşımlardan uzak olarak, bilimsel kriterlerle ortaya koymak temel hedefimiz olacaktır.

b. Konunun Kapsamı

Dünyada çok sayıda “din” bulunmaktadır. Bu dinlerin tamamının kutsal kitaplarını tez konusu olarak incelemek mümkün değildir. Çünkü konunun kapsamını sınırlandırmak çalışmanın verimli olmasının bir gereğidir. Bütün dinlerin kutsal kitaplarına yer verilmesi, konunun dağılmasına ve de bu husustaki bilgilerin net olarak ortaya konulamamasına yol açacaktır. Bu amaçla; konuyu belirli dinlerle sınırlandırmak kaçınılmaz olmaktadır. Bu gereklilik gözönünde bulundurularak araştırmanın kapsamı; “Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslâmiyette Kutsal Kitap Anlayışı” olarak sınırlandırılmıştır.

c. Konunun Kavramsal Çerçevesi ve Metodu

Araştırmamızda, konunun kavramsal çerçevesini oluşturan kavramlar analiz edilmiş ve birbirleriyle münasebetleri ortaya konulmuştur. Konunun kavramsal

çerçevesi belirlenirken her dinin kutsal kitabı ile ilgili kavramların açıklanması yolu benimsenmiştir.

Yahudi Kutsal Kitabı içinde pek çok kitapçık ve bölüm bulunmaktadır. Bu çerçevede Hz. Musa'ya verilmiş olan beş kitap, Tora'yı oluşturmaktadır. Yahudi Kutsal Kitabı'nın temelini oluşturan Tora'ya, Hz. Musa'dan sonra gelen Yahudi peygamberlere verildiği kabul edilen kitapların da eklenmesiyle Tanah teşekkül etmiştir. Tanah ismi, Yahudi Kutsal Kitabı'nın üç ana bölümü olan Tora, Neviim ve Ketuvim'in baş harflerinden oluşmaktadır. Tanah ve bunun yorumu mahiyetinde olan Mişna, Gemara ve Talmut gibi kavramların açıklanması tezimizin Yahudilikle ilgili kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Hristiyanlık ise; Hz. İsa'yı hem doğrudan doğruya vahiy hem de vahyin kaynağı olarak görmesiyle Yahudilik'ten farklı bir anlayış ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Hristiyanlık; İsa'yı vahyin kendisi, Havarileri Resul, ilham veya esini ise kutsal metnin kaynağı olarak görmektedir. Bu ilham veya esinler sayesinde dört İncil, Resullerin İşleri, değişik kimseler tarafından kaleme alınmış yirmibir Mektup ve Yuhanna'nın Vahyi oluşmuştur.

Hristiyanlar, Tanah'ı Eski Ahit olarak nitelendirmiş, kendi ellerindeki metinleri ise Yeni Ahit olarak adlandırmıştır. Onlar bunun da ötesinde, Eski Ahit olarak adlandırdığı Yahudi Kutsal Metinleri'nin tümünü, hatta bazı eklemeler de yapmak suretiyle kendi kutsal kitabının önüne eklemiş ve hepsine birden Türkçe "Kitabı Mukaddes (Kutsal Kitap)" demiştir. Bu nedenle esin, ilham, İncil, Mektuplar, Yeni Ahit, Eski Ahit ve Kitab-ı Mukaddes gibi kavramlar tezimizin Hristiyanlıkla ilgili kısmının kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Ele alacağımız dinlerin sonuncusu olan İslâmiyet'te Kutsal Kitap kavramıyla Kur'an-ı Kerim kastedilmektedir. Çalışmamızda Kur'an-ı Kerim'in vahyinden kayda geçirilmesine ve yorumlanmasına kadar olan hususlar ele alınmıştır. Bu kısımda da Kur'an, vahiy, ilham, tefsir gibi kavramlar açıklanmıştır.

Tezimizde deskriptif metod temel alınmış; fakat yer yer karşılaştırma metodundan da faydalanılmıştır. Bu metodlar yanında fenomenoloji, zaman zaman da Dinler Tarihi'nin diğerk metodlarından yararlanılmıştır.

B. KİTAP VE KUTSALLIK

Bu başlık altında, kitap ve kitap anlayışı, kutsal ve kutsallık anlayışı ve kutsal kitap anlayışı ele alınmıştır.

a. Kitap ve Kitap Anlayışı

Kitap, kelime olarak, yazılmış veya basılmış olarak biraraya getirilmiş sayfalar bütünüdür⁽¹⁾. Bir konu, bir ilgi alanı üzerine yazılmış araştırma veya düşünce ürünü olan belge ve kültür hazinesine de “kitap” adı verilmektedir⁽²⁾. Kitap ayrıca eser, yazılı emir gibi anlamları da ihtiva etmektedir. Dinî terim olarak ise kitap; Allah’ın insanlara peygamberler aracılığıyla gönderdiği emirlerden oluşan vahiy eseri demektir⁽³⁾.

Kitaplar, bir dönemin kültürünü, değerlerini ve düşünce yapılarını bir sonraki nesillere aktarmaya yarayan araçlardır⁽⁴⁾. Bir inancın, bir bilginin, bir fikrin insanlar arasında yayılması ve bu yayılmanın kalıcı hale gelmesi de kitap vasıtasıyla olmaktadır⁽⁵⁾.

Geniş bir anlam alanına sahip olan kitap terimi, toplumlara ve dinlere göre farklı anlayışlar içermektedir. Ancak genel kitap anlayışı hususunda

1. “Kitap”, Büyük Larousse Ansiklopedisi, İstanbul 1986, XIII / 6817.
2. Abdurrahman KÜÇÜK, İslâm ve Günümüz Meseleleri, Ankara 1991, 258.
3. Büyük Türkçe Sözlük, Ankara 1992, 656.
4. Kitabın tarihi, insanlık tarihi kadar eski kabul edilmektedir. İnsan varolduğu günden bu yana hem düşünce ve duygularını belirtebilmek hem de bunları kalıcı olarak sonraki nesillere aktarabilmek için yazılı bir şeye ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaç ilk zamanlarda, matbaanın icadına kadar kil, tahta, deri, kemik ve papirüs gibi şeylerle giderilmiştir. Daha sonra kâğıt ve matbaanın icat edilmesiyle gerek dinî ve gerekse diğer konularla alakalı kitapların sayısı artmıştır (KÜÇÜK, İslâm ve..., 258).
5. KÜÇÜK, İslâm ve..., 258.

benzerlikler bulunmaktadır. Genel kitap anlayışı ile her konuda yazılmış sayfalardan oluşmuş bilginin öne çıkarıldığı, iki kapak arasına sıkıştırılmış, ciltli veya ciltless olarak ortaya çıkan malzeme anlaşılmaktadır. Dinî alanda ise bu genel anlayış, özelleşmiş ve kutsallık kazanmıştır. Bu özel (kutsal) kitap anlayışı, her toplumun, milletin kendi kriterlerince, dinî inanış ve ibadetleri doğrultusunda ortaya konulmuş bir anlayıştır. Bu anlayış çerçevesindeki kitaplar, profanlığını ve genelliğini kaybetmiş, Tanrı ile ilişkisinden dolayı dinî boyut kazanmış ve belli bir dine mâl olmuştur⁽⁶⁾.

b. Kutsal ve Kutsallık Anlayışı

Kutsal, kelime olarak, dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken kudsi, mukaddes; kendisine ibadet edilecek veya yolunda can verilecek derecede sevilen, mukaddes demektir⁽⁷⁾.

Kutsal kelimesi, latince kutsallık ve ilahî güç anlamına gelen “sanctum” ve daha çok saygıyı anlatan “sacrum” kelimeleri ile ifade edilmektedir. Kutsal kelimesi Almanca’da “sokral”, İngilizce’de “sacred” ve “holy” kelimeleriyle karşılanmaktadır. Kutsal kelimesini karşılayan başka bir İngilizce kelime de hatıra, mukaddes, emanet ve yadigâr anlamlarına gelen “Relic” tir.

Kutsal terimi kendisinde Tanrı’nın özelliğini bulundurduğuna, Tanrı’nın gücüyle kuşatıldığına, Tanrı tarafından korunmuş olduğuna ve bundan dolayı da

6. Ahmet GÜÇ, “Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı”, Dinler Tarihi Araştırmaları I, Ankara 1998, 341-342; ayrıca bkz. Yeni Ahit, Markos 12 / 26, Tesniye 31/24, 26; Kur’an-ı Kerim, Bakara 53, 97; Hud 1; Enbiya 105; Nisa- 163...

7. Bkz. Türkçe Sözlük, Ankara 1983, I / 768.

kendisine yakınlaşmanın belirli işlemlerle olacağına inanılan şeyi ifade etmektedir⁽⁸⁾. Bu hususiyetle kutsalın din ve din bilimlerinde önemi büyüktür. Din tarifinde dahi kutsallık, ayırtedici bir özellik olarak belirtilmektedir⁽⁹⁾. Günay Tümer, Rudolf Otto'nun "kutsalı, bütün dinlerin temel tecrübesi" olarak nitelendirdiğini; N. Söderblom'un ise "kutsalın dinde önemli bir kelime olduğunu ve Tanrı fikrinden önde geldiğini, kesin bir Tanrı kavramı olmaksızın bir din olabileceğini fakat kutsal ile kutsal olmayan arasında bir ayrımın olmadığı gerçek bir din bulunmayacağı" görüşünü belirttiğini ifade etmektedir⁽¹⁰⁾. Bu ilke, bütün dinler için aynı önemi taşımaktadır. Hatta birçok yazar ve tarihçi, kutsal ilkesi olmadan dinin olmayacağını ileri sürmektedir. Tanrı inancı olmayan Budizm'de de kutsal fikrinin mevcut olması bu görüşün doğruluğunu ortaya çıkarmaktadır⁽¹¹⁾.

Kutsallık, kelime olarak kutsal olma halini⁽¹²⁾, bir nesnenin tabiatüstü bir güçle münasebeti sonucu ortaya çıkan bir üstünlük durumunu ifade etmektedir. Kutsallık, maddî ve manevî kutsallık olmak üzere iki çeşittir. Maddî kutsallık, temiz ve faydalı olmayı; manevi kutsallık ise tam ve mükemmel olmayı ifade etmektedir. Kutsal kelimesi de bu manevi alandaki mükemmelliğin dinî terimi olmaktadır. Çünkü bir şey ne kadar mükemmel olursa kutsiyeti de o derecede olmaktadır. Bu mükemmelliğin en son derecesi Allah olduğundan en yüce kutsallık da, O'na atfedilmektedir⁽¹³⁾.

8. GÜÇ, "Dinlerde Kutsal...", 337-338, 340.

9. Günay TÜMER- Abdurrahman KÜÇÜK, Dinler Tarihi, Ankara 1997, 7.

10. Günay TÜMER, A.Ü.İ.F. Dinler Tarihi Metodolojisi Ders Notları, 44-45.

11. GÜÇ, "Dinlerde Kutsal...", 337.

12. Bkz. Türkçe Sözlük, I / 786.

13. Hüseyin ATAY, "Kur'an-ı Kerim ve Kudsiyet", A.Ü.İ.F.D., Ankara 1985, C. 27, s. 1-5.

anlayışını ortaya çıkarmıştır. Mana inanişından dolayı ortaya çıkan anlayış neticesinde, nesnelerin kutsal olduğu inancı meydana gelmiş ve o nesne, tabu kabul edilmiştir. Tabu kabul edilen bu nesneye yaklaşmak için birtakım ayinler ve törenler düzenlenmiştir. Sonuç olarak İlkel kabile dinlerinde mana kutsallık anlayışını doğuran sebebi, tabu ise bu manayla ortaya çıkan kutsallık karşısında yapılması gereken davranışları ifade etmektedir⁽¹⁸⁾.

Kutsal ve kutsallık anlayışı ilkel kabile dinlerinde olduğu gibi, millî ve evrensel dinlerde de önemli bir yere sahiptir. Ancak bütün dinlerde kutsalı ifade etmek üzere farklı kavramlar kullanılsa da ana tema aynıdır.

Kutsal kelimesi, Tanah'ta ise godos ve godes olarak geçmektedir. Tanah, Tanrı ile ilişki içerisinde olan her şeyi kutsal saymakta ve İsrailoğullarını da Tanrı ile olan bu ilişkiden dolayı kutsal kabul etmektedir. Yahudilikte kutsallık, Tanrı ile "ahit" ilişkisinin en yüksek ifadesini oluşturmaktadır. Yahudiler kutsallığı "Tanrı'nın sıfatlarından bir sıfat" olarak görmektedir. Bu çerçevede Tanah'ta kutsallık, Tanrının ahlakî üstünlüğünü, mükemmelliğini belirtmek ve O'nu diğer sınıflandırmaların dışında tutmak için kullanılmaktadır⁽¹⁹⁾.

Yeni Ahit'te kutsallık, hogios kelimesiyle ifade edilmektedir. Yeni Ahit'te de en büyük kutsallık Tanrı'ya verilmiştir. Hristiyanlara göre kutsallık, Tanrının aşkını açıklaması ve kendisini tasdik etmesidir. Yine bu çerçevede Yeni Ahit'te İsa, Tanrısal

18. TÜMER- KÜÇÜK, 47-49.

19. GÜÇ, "Dinlerde Kutsal...", 344-345.

kutsallığın en üstün örneğini teşkil etmektedir. Bu kutsallık, onun hem günahsız olmasına hem de Tanrı'ya yakışır şekilde takdis edilmesine dayandırılmaktadır. İsa'nın bu kutsallığı, Hristiyanlığın ölçüsü ve göstergesi sayılmaktadır. Bu sebeple Hristiyanlar, kutsallığı hayatın tek amacı olarak görmekte ve insanların günahkâr ve dindar olarak ayrılmasının altında da kutsallık anlayışının yattığını ifade etmektedirler (20).

Kuran'da ise kutsal kelimesi; "k-d-s" kökünden meydana gelen kudüs, mukaddes; "b-r-k" kökünden oluşan bereke, tebareke, mübarek gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kuran'da da kutsallık sadece Allah'a atfedilmiştir. Bu kutsallık O'nun diğerlerinden farklı olmasından ve yüceliğinden kaynaklanmaktadır. O'nun kutsallığını en iyi sıfatları açıklamakta ve bu durum İhlâs Sûresi'nde de açıkça vurgulanmaktadır⁽²¹⁾.

Tanrı'nın kudsiyetinden dolayı Tanrı ile ilişki içerisinde olan herşeyin kutsal olduğu anlayışı hemen her dinde mevcuttur. Bu durum, hemen hemen bütün dinlerin ortak noktasını teşkil etmektedir. Ancak bu nesnelerdeki kutsallığı elde etme düşüncesi gerek ilkel kabile dinlerinde gerekse diğer dinlerde bazı ideolojileri beraberinde getirmiştir. Mesela, ilkel kabile dinlerinde kafatasındaki kudsiyeti elde etme düşüncesi, kafa derisi yüzme ideolojisini; Yahudilerin kutsal saydıkları Kudüs'ü ele geçirme düşüncesi, "siyonizm" ideolojisini meydana getirmiştir.

20. GÜÇ, "Dinlerde Kutsal...", 345-346.

21. Bkz. Taha 12; Naziat 16; Maide 21, 23, 110, 113; Bakara 30, 87, 253 ; Nahl 102; Haşr 23; Cuma 1; Al-i İmran 4, 7, 23; ayrıca bkz. İhlâs Sûresi.

c. Kutsal Kitap Anlayışı

Bütün kutsal kitapların ve eserlerin amacı; okuyucular tarafından okunup anlaşılmasını sağlamak ve teorideki hükümlerin pratikte uygulanmasına imkân vermektir.

Bütün dinlerde Tanrı katından sayılan ve Tanrı'nın sözleri olarak kabul edilen kitaplara kutsallık atfedilmiş ve kutsallık atfedilen bu kitaplara iman, her dinin amentülerinden birini oluşturmuştur⁽²²⁾. Kutsal Kitap, her dinde Tanrı'nın bir eseri ve emaneti olarak görülmüş bu nedenle günlük hayatla ilgili hükümler kutsal kitaptan çıkarılmıştır.

Allah bütün peygamberlerine emir ve yasaklarını bildirmiş ve peygamberlerinden de bu emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmalarını istemiştir. İşte bu emirler; sahifeler ve kitaplar halinde bozulmuş veya aslî şekliyle günümüze kadar gelmiştir. Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar hemen hemen her peygambere sahifeler⁽²³⁾ verilmiştir. Bu sayfalar haricinde dünya nüfusunun çoğunluğunun inandığı kutsal kitaplar da bulunmaktadır. Bu kitaplardan Zebur, Hz. Davut'a; İncil, Hz. İsa'ya; Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'e ve genel kabule göre Tevrat ise Hz. Musa'ya indirilmiştir⁽²⁴⁾.

Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslamiyette kutsal kitaplar, Allah tarafından aracılı veya aracasız olarak vahyedilmiş yazılı belgeler olarak kabul edilmektedir. Yahudilikte kutsal kitap içinde farklı isimlerle adlandırılan pek çok kitapçık ve bölüm

22. " Kutsal Kitap", Büyük Larousse Ansiklopedisi, XIII / 6818.

23. İslâm inancına göre bu peygamberlerden Hz. Adem'e 10, Hz. Şit'e 50, Hz. İdris'e 30 ve Hz. İbrahim'e 10 sahife verilmiştir.

24. Ömer NESEFÎ, İslam İnancının Temelleri Akaid, Çev. Seyid Ahsen, İstanbul 1994, 113.

bulunmaktadır. Yahudi Kutsal Kitabı'nın temel kısmını "Tora" oluşturmaktadır. Daha sonra bazı Yahudi peygamberlerine gelen vahiylerin de eklenmesiyle Tora, Neviim ve Ketuvim'in ilk harflerinden meydana gelen "Tanah" oluşturulmuştur. Bunun yanında bunların yorumu mahiyetini taşıyan Talmut bulunmaktadır⁽²⁵⁾. Yahudiler, bu kitapların da herhangi bir tarife uğramadan günümüze kadar sağlam bir şekilde geldiğini savunmaktadır⁽²⁶⁾.

Hristiyanlıkta Hz İsa vahyin kaynağı, Havariler ise resul sayılmaktadır. Bu anlayışla kutsal kitaplar da Kutsal Ruh'un ilham veya esini ile Havariler tarafından kaleme alınmış eserler olarak görülmektedir. Kutsal Kitap olarak isimlendirilen bu eserler; dört İncil, Resullerin işleri, Havarilerin yirmibir Mektubu ve Yuhanna'nın Vahyi'dir. Hristiyanlar, Kutsal Kitap olarak Eski Ahit adı altında bazı değişikliklerle beraber Yahudi Kutsal Kitabını ve Yeni Ahit'i kabul etmektedir. Yine onlar da kutsal kitabın, tahrif edilmeden günümüze kadar geldiğini ileri sürmektedir⁽²⁷⁾.

İslamiyette ise Kutsal Kitap, Hz Muhammed'in Allah'tan, bazen Cebrail aracılığıyla bazen de doğrudan doğruya aracısız olarak aldığı vahiy eseri olan Kur'an-ı Kerim'dir. Müslümanlar, diğer kitapların varlığını kabul etmekte fakat bunların aslının bozulduğunu ileri sürerek yalnızca Kuran'a inanmaktadır.

Allah, kutsal kitapları her milletin ve kavmin kendi dili ile göndermiştir. Bu durum, kutsal kitabın aynı dinî değerleri taşıyan ancak dili, kültürü farklı olan insanlar tarafından anlaşılmasını güçleştirmiştir. Bunun üzerine kutsal kitapları yorumlama

25. TÜMER- KÜÇÜK, 221.

26. Geniş bilgi için bkz. C.G PFANDER, Tevrat ve İncil'de Tahrif Yoktur, Mizanül Hak- I, İsviçre (tarihsiz), 25-51.

27. Dan WICKWIRE, Kutsal Kitap Değiştirildi mi?, İstanbul 1994, 5-6.

ihtiyacı doğmuş ve bu ihtiyaç neticesinde kutsal kitaplar yorumlanmıştır. Ancak kutsal kitapları yorumlama ve tenkit anlayışı, her dine göre değişiklik göstermiştir. Yahudilikte ve Hristiyanlıkta günah realitesinden dolayı ilk zamanlarda kutsal kitap tenkit edilememiş ve yüzyıllarca insanlar bu kitapları olduğu gibi kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu zamanlarda kutsal kitabı yorumlama yetkisi sadece imtiyazlı kişilere verilmiştir. Daha sonra reform sürecinde Martin Luther'in öncülüğünde bu durum değişmiş ve kutsal kitap yorumlanır, tenkit edilir hale gelmiştir. İslâmiyette ise Kutsal Kitabın yorumu her zaman yapılmış; ancak kutsal kitap, mahiyeti bakımından asla tenkit edilmemiştir⁽²⁸⁾.

28. Maurice BUCAILLE, Müsbet İlim Yönünden Tevrat , İnciller ve Kur'an, Çev. M. Ali Sönmez, Konya, (tarihsiz), 5,11.

C. DİĞER DİNLERİN KUTSAL KİTAPLARINA GENEL BAKIŞ

İlkel Kabile Dinleri'nde "kutsallık anlayışı"na rastlansa da, kutsal kitap anlayışına rastlanmamaktadır.

Hinduizm, geniş bir kitap koleksiyonuna sahiptir. Hinduizm'de kutsal kitaplar, "Sruti"(vahyî) ve "Smriti"(destanî) olmak üzere iki kısımda mütalaa edilmektedir⁽²⁹⁾. Srutilerin en önemli kısmını Sanksritçe yazılmış ve "kutsal bilgi" anlamına gelen Vedalar⁽³⁰⁾ oluşturmaktadır. Hinduizm'de Vedalar'dan sonra Brahmanalar ve Upanişadlar önemli bir yer tutmaktadır.

Samhitalar; Rigveda, Samaveda, Yajurveda ve Atharvaveda olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Rigveda, bunlar içerisinde en önemlisi ve en eskisidir⁽³¹⁾. Burada şarkılar, büyü ile alâkalı şiirler ve ilahiler yer almaktadır. 1028 parçadan oluşan ilahiler, on kitaba ayrılmaktadır. Bu metinler, brahmanlar tarafından vahiy ürünü kabul edilmektedir. Yajurveda'da, kurbandan bahsedilmekte ve kurban aşamasında yapılması gereken işler anlatılmaktadır⁽³²⁾. Yajurveda, siyah ve beyaz Yajurveda olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Bu vedalar kurban esnasında alçak sesle okunmaktadır. Samaveda'da, kurban esnasında okunan ilahiler yer almaktadır. Ancak bu ilahiler sadece rahipler tarafından okunmaktadır. Atharvaveda ise 730 ilahi ve dualardan oluşmaktadır.

29. TÜMER- KÜÇÜK, 48-49, 97.

30. Hindular, Vedaların "Rişi" denilen tabiatüstü güçlerle temasta olduğu kabul edilen kişilere vahyedildiğine inanmaktadır. Hinduizm'de her kutsal ekolün kendisine ait Vedaları bulunmaktadır (TÜMER- KÜÇÜK, 97).

31. "Vedalar", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul (tarihsiz), III / 645.

32. Hüseyin YURDAYDIN – Mehmet DAĞ, Dinler Tarihi, Ankara 1978, 116-117.

Hinduizm'in dinî felsefe belgeleri olarak önem taşıyan Upanişadlar, bugünkü modern Hinduizm'in temelini oluşturmaktadır. Upanişadlar, brahman (evrensel ruh) ve atman (bireysel ruh) öğretisini ele almaktadır. Upanişadlar, ayrıca bir takım ahlâk kurallarını da ortaya koymaktadır. Vedalar'dan farklı bir yapıya sahip olan Upanişadlar'da Vedalar'daki insanüstü Tanrılar görülmemekte ve bunun yerini Brahma almaktadır⁽³³⁾.

Caynizm'de kutsal kitap, mezheplere göre farklılık göstermektedir. Beyaz Giyinenler, Mahavira'nın ölümünden sonra sözlü rivayetleri "Sidhanta" adlı kitapta biraraya getirmişlerdir. Hava Giyinenler (Çıplaklar) Mezhebi ise Beyaz Giyinenlerin kitaplarını apokrif saymış ve kabul etmemişlerdir. Hava Giyinenler Mezhebi, ayrıca Caynizm'in bütün kitaplarının Hint filozofu Şankara tarafından tahrif edildiğini de ileri sürmüşlerdir⁽³⁴⁾.

Budizm'de, Buda kendisinden sonra kitap bırakmadığı için sözleri dört yüzyıl gibi bir zamana kadar sözlü olarak gelmiş, daha sonra Seylan'da Pali dilinde yazıya geçirilmiştir. Bu sözlere Budistlerce üç sepet anlamına gelen "Tripitika" adı verilmiştir. Bunlar; Rahip ve Rahibelerle ilgili kuralları anlatan Vinaya Pitaka (doktrin - disiplin sepeti), Buda'nın konuşmalarından oluşan Sutta Pitaka (telkin sepeti) ve Budizm'in felsefesini ele alan, ayrıca Nirvana'ya ulaşılacak yolları gösteren Abhidhamma Pitaka (felsefî ve psikolojik yorumlar sepeti)'dır⁽³⁵⁾.

Çin Budist kutsal metinleri, Çin ve Japon Mahayanası için en önemli kaynaktır. Hinayana taraftarları, Mahayana'nın kutsal metinlerini tarihsiz olduğu gerekçesiyle

33. "Upanişadlar", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, III / 646-648.

34. TÜMER-KÜÇÜK, 109.

35. Mehmet TAPLAMACIOĞLU, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Ankara 1996, 151-152.

kabul etmemektedir. Mahayanacılar ise Hinayanacıların kutsal metinlerini güvenilir bulmakta, Buda'nın gerçeği onlara telkin ettiğini, fakat Hinayana Mezhebi'nin bunu anlayamadığını ve Nirvana'ya ulaştıracak gerçek doktrinin kendilerinin ki olduğunu kabul etmektedir.

Şintoizm'in Kutsal Kitabı; Tanrılar'ın kaynağı, insanların başlangıcı gibi konuları içeren "Kojiki" adı verilen nesneler kitabıdır. Ayrıca Çince olan ve Kojiki'nin yorumu niteliğini taşıyan "Nihongi" adlı eser de Şintoizm'in kutsal kitaplarından kabul edilmektedir⁽³⁶⁾.

Taoizm'in Kutsal Kitabı, beşbin kelimelik seksenbir bölümden oluşan "Tao Te Ching (Akıl ve Erdem Kitabı)"dır. Bu kitapta değişik konular, kısa bir şekilde anlatılmıştır. Kitap, genellikle Tao ve Te'den bahsetmektedir. Tao; yol, tarz, usul ve takip edilmesi gereken doğru yol anlamına gelmektedir. Te; erdem, güç ve olgunluk demektir. Ching ise kutsal kitaplara verilen genel addır. Tao Te Ching'de, Tao ve Te kavramı esas tutularak sosyal, siyasal ve metafizik gibi sorunlara açıklık getirilmeye çalışılmaktadır⁽³⁷⁾.

Konfüçyüsçülük'te kutsal metinler, Konfüçyüs'ün öğrencileri tarafından derlenmiş ve toplanmıştır. Konfüçyüs; bozulan ahlâkı düzeltmek, idarî bilgileri biraraya getirmek ve geleneklerin devamını sağlamak amacıyla Çin'deki eski metinleri toplayıp yorumlayarak Çin medeniyetinin devamını sağlamaya çalışmıştır. Konfüçyüsçülük'te Kutsal Metinler, "Beş Klasik ve Dört Kitap" olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir.

36. TÜMER- KÜÇÜK, 76, 189.

37. "Taoizm", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, III / 630.

Beş Klasik; şu kitaplardan oluşmaktadır:

1. Değişiklikler Kitabı: Mistik ve metafizik olayları ihtiva etmektedir.
2. Tarih Kitabı: Tarihî bilgilerden oluşmaktadır.
3. Şiirler Kitabı: Muhtelif şarkıları içermektedir.
4. Törenler Kitabı: Ayin ve törenlerden bahsetmektedir.
5. İlkbahar ve Sonbahar Vakayinâmesi: İlkbahar ve sonbahar olaylarını anlatmaktadır.

Dört Kitap ise şunlardır:

- a) Konfüçyüs'ün Konuşmaları.
- b) Mensiyüs'ün Sözleri.
- c) Orta Yol Doktrini.
- d) Büyük Bilgi.

Bu dört kitap, yüzyıllar boyunca yönetici sınıfın eğitiminde kullanılması sebebiyle büyük bir değere sahiptir⁽³⁸⁾.

Zerduştiliğin kutsal kitabı, bilgi anlamına gelen “Avesta”dır. Avesta, Hinduizm Vedalarıyla benzerlik göstermektedir. Avesta; Gathalar (Şarkılar), Yest (Kurban İlahileri) ve Videvdat (Törenlerle Arınma Kuralları) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır⁽³⁹⁾.

Avesta'nın bir bölümü olan Gathalar, Zerdüş'tün sözleri sayılmakta ve özel bir değer görmektedir. Gathalar'ın temel konusu, Tanrı Ahura Mazda'dır. Avesta'nın eski

38. TÜMER-KÜÇÜK, 61.

39. YURDAYDIN- DAĞ, 98.

metinlerini oluşturan Gathalar'ın her şiirine de "Gas" denilmektedir.

Avesta'nın diğer bir bölümü olan Yeşt; Tanrıyı övme ve meleklere yakarma anlamını ifade etmektedir. Bu bölümde çeşitli Tanrılara yöneltilen ilahiler yer almaktadır.

Avesta'nın yirmi iki bölümünü oluşturan, Videvdat ise şeytanlara karşı kanun olarak da adlandırılmadır. Bu bölümde ise şeytana karşı yapılan tılsımlar, temizlenme kurallarından bahsedilmektedir⁽⁴⁰⁾.

Avestalar'ın, ifade ve dil bakımından anlaşılması güç olduğundan şerhlerine ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyaç doğrultusunda "Zend" adı verilen şerhler ortaya çıkmıştır. Daha sonra Zend ile Avesta'nın birleşmesi sonucu oniki kitap halinde Avestaların yorumu, "Zend- Avesta"lar oluşmuştur. Zerdüşt, bu kitabı Ahura Mazda'dan almış olduğunu belirtmektedir⁽⁴¹⁾.

Maniheizm'de Mani, Tanrı'dan aldığını iddia ettiği vahiyleri yazmış ve bunun üzerine dayalı bir inanç sistemi kurmuştur. Maniheiztler de Mani'den gelen bu rivayetleri toplamış ve korumuşlardır. Dili Doğu Aramcası olan bu kitabın bazı kısımları kaybolmuş, bazı bölümleri ise günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kitaplar şu şekilde belirtilmektedir:

1) Şabuhrgan : Mani'nin Süryanice yazılmayan ilk ve tek eseridir. Burada Mani'nin öğretisine yer verilmektedir.

40. TÜMER- KÜÇÜK, 120.

41. Ekrem SARIKÇIOĞLU, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul 1983, 106.

2) Büyük Kutsal Kitap (Hayatî Kutsal Kitap): Süryanice yazılan, yirmiiki bölümden oluşan bu kitapta; Mani, Hz. İsa'nın haber verdiği son peygamberin kendisi olduğunu iddia etmekte ve öğretisini İnciller'e karşı savunmaktadır.

3) Hayat Hazinesi: Yedi risaleden oluşan bu eserde; Maniheizm'in insan üzerindeki psikolojik etkisinden bahsedilmektedir.

4) Devir Kitabı: Bu kitapta; eski bir şark mitolojisi ve meleklerin düşüşü konu edilmektedir.

Maniheizm'de bu kitaplardan başka Mektuplar Mecmuası, Pragmateia ve Sırlar adlı kitaplar da vardır⁽⁴²⁾.

Sabiiler'in en önemli kutsal kitabı, Ginza'dır. Ginza, Sağ ve Sol Ginza olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ginza'nın önemli bir bölümünü oluşturan Sağ Ginza, mitolojik ve kozmolojik konuları ihtiva etmektedir. İlahî tarzda yazılan Sol Ginza ise daha çok öbür dünya ile ilgili konulardan bahsetmektedir. Bunların dışında günlük ibadetlerde kullanılan "Qolasta" ve "Draşia d. Yahya" (Yahyaların Öğretileri) adlı kitaplar da vardır⁽⁴³⁾.

Sabiilikte kutsal metinler, deri üzerine yazmanın yasak olmasından dolayı papirüs veya metal levhalar üzerine yazılmıştır. Bu yazım işlemi özel bir mürekkeple sadece rahipler tarafından yapılmaktadır. Sabiilikte, kutsal metinlerin yazılması ve çoğaltılması dindar Sabiilerin geçim kaynağı olmasından dolayı Sabii rahipleri dışındaki halktan olan Sabiiler'e kutsal metinlerin yazılması veya okunması öğretilmemektedir.

Ayrıca bu kutsal metinler yabancılara da gösterilmemektedir. Sabiilere göre bu

42. SARIKÇIOĞLU, 124-125.

43. TÜMER- KÜÇÜK, 129-131.

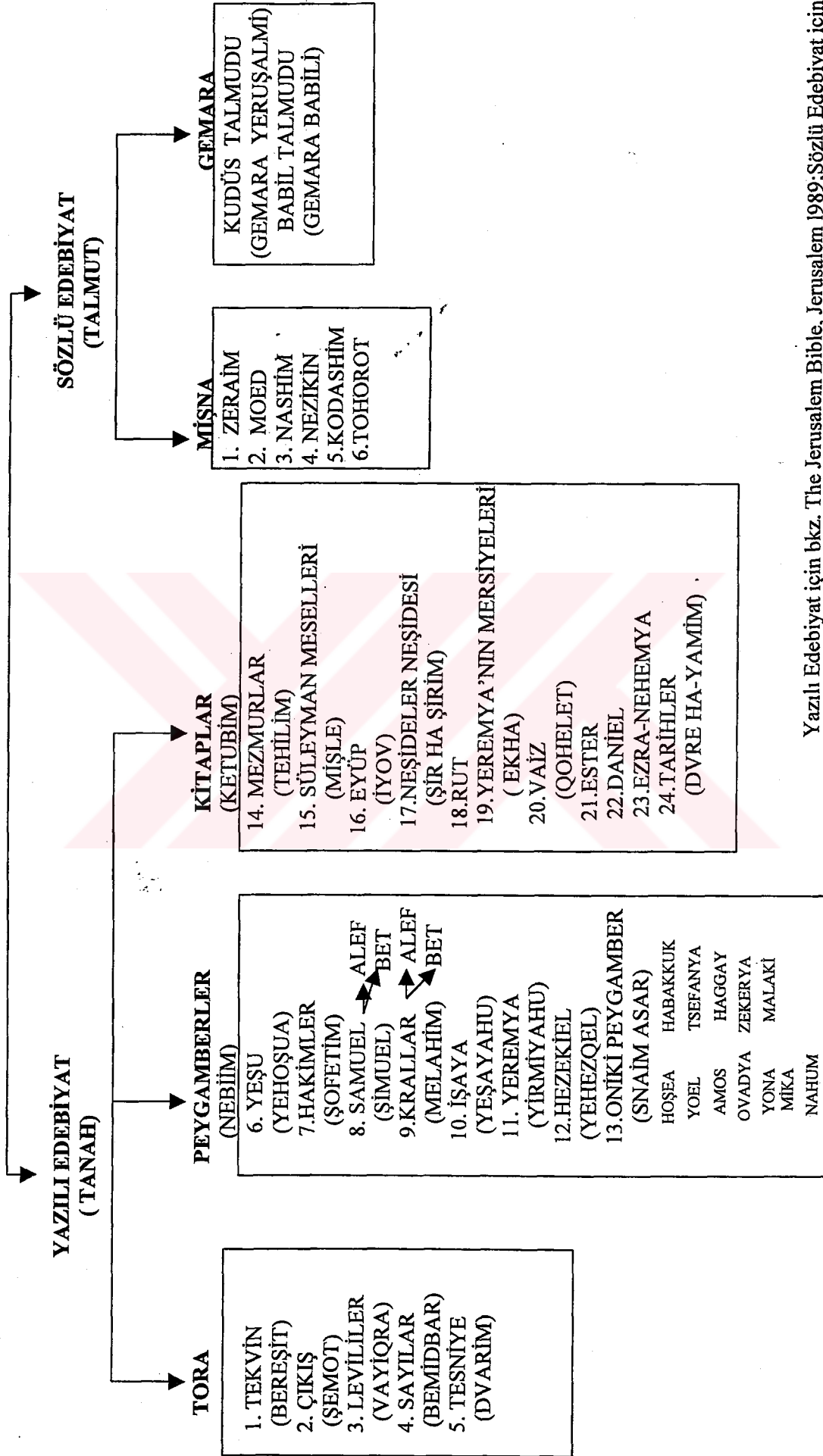
metinlerin ehil olmayanlara gösterilmesi zındıklıktır. Bu anlayış sebebiyle Sabiiler, kutsal metinleri sıkı ve titiz bir şekilde korumaktadır.

Sabii kutsal metinleri birbirinden kopya edilerek günümüze kadar gelmiştir. Kutsal metinlerdeki bilgiler kutsal öğretiyle ilgili özel ve gizli bilgiler olduğu için sıradan Sabiiler bu bilgileri kavrayamamaktadır. Bu nedenle bu kitap sadece rahipler tarafından ve rahipliğe giriş töreninde okunmaktadır ⁽⁴⁴⁾.

44. Şinasi GÜNDÜZ, Son Gnostikler Sabiiler İnanç Esasları ve İbadetleri, Ankara 1995, 51-62.

YAHUDİ KUTSAL KİTAPLARI

Yazılı Edebiyat için bkz. The Jerusalem Bible, Jerusalem 1989; Sözlü Edebiyat için bkz. Baki ADAM, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Ankara 1997, 9-10

I. BÖLÜM

YAHUDİLİKTE KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

A. KUTSAL KİTAP ANLAYIŞINA GENEL BAKIŞ

Yahudilikte geniş bir kutsal kitap koleksiyonu bulunmaktadır. Yahudilerce benimsenen bu geniş kitap koleksiyonuna; İbranice “Berit”, Türkçe “Eski Ahit” ⁽¹⁾, Almanca “Altes Testament”, İngilizce “Old Testament” denilmekte ve bu kelimeler birlik, ittifak, sözleşme ve anlaşma anlamlarını ifade etmektedir ⁽²⁾.

a. Yazılı ve Sözlü Edebiyat

Yahudi Kutsal Kitapları; yazılı kutsal metinler ile bunların yorumu mahiyetindeki sözlü kutsal metinler şeklinde ikili bir tasnife tabi tutulmaktadır. Bu tasnife göre birinci grubu oluşturan yazılı metinlere; Tora, Neviim ve Ketuvim kelimelerinin baş harflerinin (T-N-K) birleşmesinden meydana gelen “Tanak” veya “Tanah”; bunun yorumu mahiyetindeki sözlü kutsal metinlere ise “Talmut” denilmektedir ⁽³⁾.

-
1. Eski Ahit; Yahudi kutsal kitaplarının genel adını ifade etmek üzere Hristiyanlar tarafından ortaya konulmuş bir kavramdır. Bu kavram ilk olarak Sard Piskoposu Melito tarafından kullanılmıştır (Hikmet TANYU, Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, İstanbul 1976, C.I, 39).
 2. TANYU, Tarih Boyunca..., 37.
 3. TÜMER- KÜÇÜK, 221.

Yahudiliğe göre yazılı kutsal metinlerin esasını oluşturan Tanah; Tora (Tevrat), beş kitap; Neviim (Peygamberler), sekiz kitap; ve Ketuvim (Kitaplar), onbir kitap olmak üzere toplam yirmidört kitap ve üç bölümden meydana gelmektedir⁽⁴⁾.

Genel Yahudi anlayışına göre Tanah'ın ilk bölümünü oluşturan Tora, Musa'ya vahyedilmiş ve bizzat onun eliyle kaleme alınmıştır⁽⁵⁾. Bu nedenle Tora'ya “Sefer Torat Moşe” de denilmektedir. Bunun yanında Yahudi kültüründe Tora için “Ha Torah”, “Sefer Ha Torah”, “Sefer Torat Moşe”, “Torat Yehova” gibi tabirler de kullanılmaktadır.

Yahudi dinî literatüründe Tora'nın kelime ve terim olarak çeşitli anlamları bulunmaktadır. Kelime anlamıyla Tora; eğitim, öğretim, doktrin, kanun, şariat, rehber ve emir anlamlarını ifade etmekte, terim olarak ise Musa'nın şeriatı, Musa'ya verilen beş kitap kastedilmektedir. Bununla birlikte Tora hem Musa'ya verilen kitabın adını hem de Yahudi dinî öğretilerin tümünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu durumda Tora kelimesinin, dinî kültür içerisinde çok geniş bir anlam alanının bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Yahudi Kutsal Kitabı Tanah'ın ikinci bölümünü oluşturan Neviim, Hz. Musa'dan sonraki peygamberleri anlatmaktadır. Ketuvim ise Yahudi Kutsal Kitabı'nın üçüncü bölümünü oluşturmakta ve Tanah'ın Tora ve Neviim dışındaki kitaplarını ihtiva etmektedir⁽⁶⁾.

4. TANYU, Tarih Boyunca..., 38-39.

5. Abdulkadir ŞEYBE, Çağdaş Dünya Dinleri, Çev. Osman Cilacı, İstanbul (tarihsiz), 37.

6. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 9-10; 35-38.

Geleneksel Yahudi anlayışını sürdüren Ortodoks Yahudilere göre Tora'nın yorumu mahiyetindeki metinler de Tanrı tarafından vahyedilmiş kutsal metinlerdir. Bunlara göre Tanrı; Sina Dağı'nda Musa'ya sadece Yazılı Tora'yı değil onun yorumu olan Sözlü Tora'yı da vahyetmiştir. Bu Sözlü Tora önceleri şifahî biçimde nesilden nesile aktarılırken sonradan kaleme alınmış ve böylece Tora'yla eşdeğerde kutsal kabul edilen Talmut ⁽⁷⁾ ortaya çıkmıştır ⁽⁸⁾.

Talmut, hukuk kitabı niteliğini taşımaktadır. Talmut'ta dinî, sosyal ve siyasal her türlü bilgi mevcuttur. Yahudiler için Talmut'un böyle bir niteliğe sahip olması, insanın günlük hayatının düzeni için ele alınmış olmasından kaynaklanmaktadır⁽⁹⁾.

Talmut, Mişna ve Gemara olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Talmut'un birinci bölümünü ihtiva eden Mişna, tekrar ederek öğrenim, bilgi ve ikinci kanun anlamına gelmektedir. Bu kitap, Yahudilerin Tora'yı yorumlayarak oluşturdukları dinî kural ve kaideleri kapsamaktadır. Tora'dan sonra ikinci derecede bir öneme sahip olan Mişna, değişik konulardaki kuralları içeren altı bölümden oluşmaktadır⁽¹⁰⁾. Bu altı bölüm;

- a. Zeraim; Ziraatle ilgili hükümleri
- b. Meed; Belirli günlerle ilgili hükümleri

7. Talmut, Yahudi Kutsal Kitabı'nın sözlü geleneği ve Tevrat'ın yorumudur. İlk zamanlarda bu yorum sözlü olarak yapılmış, daha sonra konuların artması ve bu konular hakkında bilgisi olanların zaman içerisinde ölmesi gibi sebeplerden dolayı bu bilgilerin unutulmasını önlemek amacıyla Sözlü Tora'nın yazılması zorunlu hale gelmiştir. Önceleri sözlü olan ve daha sonra yazıya aktarılan bu metinlere Yahudilerce "Talmut" adı verilmiştir (TÜMER- KÜÇÜK, 229-230).

8. TANYU, Tarih Boyunca..., 38.

9. Celal TÜNER, Yahudilik (Enclopedia of Religions end Ethics)'den tercüme, (Basılmamış Lisans Tezi), Ankara 1987, 31.

10. Zaferül İslam HAN; Yahudilik'te Talmud'un Mevki ve Prensipleri, Çev. Mehmet Aydın, İstanbul 1981, 8-9.

- c. Nashim; Kadınlarla ilgili hükümleri
- d. Nezikin; Ceza ve Medeni Kanunlarla ilgili hükümleri
- e. Kodashim; Mukaddes şeylerle ilgili hükümleri
- f. Tohoroth; Temizlikle ilgili hükümleri içermektedir⁽¹¹⁾.

Yahudi din bilginleri zamanla Mişna'yı da yeniden yorumlayarak onun yorumu mahiyetindeki Talmut'un ikinci bölümü olarak değerlendirilen Gemara'yı meydana getirmiştir. Gemara; İkmal edilmiş, gözden geçirilmiş ve gelecek halini almış öğrenim demektir. Mişna'nın tekrarı sonucu ortaya çıkan Gemara'ya Talmut da denilmektedir. Ahlakî, hukukî ve felsefî konuları içeren Gemara,⁽¹²⁾ iki kısımdan oluşmaktadır:

a. Babil Gemarası veya Talmudu, Mişna için yapılan yorum ve tartışmaları ihtiva etmektedir.

b. Kudüs Gemarası veya Talmudu, Kudüs akademisi hahamları arasındaki tartışmaları kapsamaktadır. Kudüs Talmudu, Babil Talmudu kadar detaylı değildir. Ancak Babil Talmudu'ndan daha çok bağlayıcılığa sahiptir⁽¹³⁾.

b. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Vahyi

Allah her peygambere olduğu gibi Hz. Musa'ya da vahiy⁽¹⁴⁾ göndermiştir.

11. Mehmet AYDIN, Dinler Tarihine Giriş, Konya 1996, 79.

12. TÜMER- KÜÇÜK; 230.

13. HAN, Yahudilikte Talmud'un..., 9.

14. Tanah'ta vahiy, insanın tahayyül gücünün veya aklî kabiliyetinin ve insanüstü bir varlığın dışarıdan insanın bilincine nüfûz ederek ilahî gerçeğin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Yahudilere göre vahiy mahsulü olan Tora'nın vahiy şekliyle ilgili olarak birçok görüşler bulunmaktadır. Ancak toplu olarak indiği iddia edilen Tora'nın parça parça indiği anlaşılmaktadır. Hz. Musa'ya vahyin Sina'dan önce de geldiği ve bu vahiy esnasında Musa'nın Tanrı'dan yeni bir hüküm gelinceye kadar beklediği sanılmaktadır (ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 73-74; Mustafa SİNANOĞLU, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1995, 50).

Yahudilikte vahyin en önemli şeklini; Tanrı'nın kendisini göstererek peygamberlerle doğrudan konuşması oluşturmaktadır. Tanah'ta da Tanrı'nın yeryüzüne tecelli ederek Musa ile doğrudan iletişim kurduğu ve ona vahyettiği belirtilmektedir. Burada ayrıca Rab Yahve'nin kendisini Musa'ya bizzat gösterdiği ve Musa'dan başka, Rab ile yüz yüze gelen bir başka peygamberin daha olmadığı, yeralmaktadır. On Emir'in yazılması ve taş levhaların verilmesi, Rab Yahve'nin Musa ile bu şekilde yüz yüze görüşmesi sonucunda olmuştur⁽¹⁵⁾.

İsrailoğulları Mısır'dan çıkışlarının üçüncü ayında Sina Çölü'ne gelmiş ve Sina Dağı'nın karşısında konaklamışlardır. Musa burada Tanrı'nın huzuruna çıkmış ve Tanrı, ondan İsrailoğullarını vahiy için hazırlamasını istemiştir. Bu konuşmadan sonraki üçüncü gece Rab Yahve, koyu bir bulut içinde Sina Dağı'na inmiş ve İsrailoğullarıyla direkt konuşmuş ancak bu konuşma esnasında dağın tütmesi ve halkın korkması üzerine İsrailoğulları, Musa'dan aracı olmasını istemiştir. Bunun sonucunda doğrudan vahiy kesilmiş ve Musa Tanrı ile İsrailoğulları arasında aracı olmuştur. Böylece sadece Musa, bu ilahî vahye muhatap olmuş ve kendisi tekrar Sina Dağı'na çıkarak Tanrı'yla konuşmuştur⁽¹⁶⁾.

Musa, Tanrı'yla görüştüktan sonra kavmine gelerek olup bitenleri anlatmış ve İsrailoğullarından Tanrı'nın bütün sözlerini yerine getireceklerine dair söz almıştır. Daha sonra Tanrı, Musa'yı ikinci kez vahiy buluşması için çağırılmış ve Musa'ya taş levhaları, Tora'yı ve mitzva'yı⁽¹⁷⁾ vereceğini belirterek ona şöyle seslenmiştir "... Dağa,

15. Bkz. Tekvin 12:7; 32:30; II. Tarihler 18:8; İşaya 6:1-4; Çıkış 24:9-11; Sayılar 12:8; Tesniye 34:12.

16. Bkz. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 54.

17. Mitzva, kelime olarak ilahî emirler ve yasaklar demektir. Talmut'ta ise Mitzva ; Allah tarafından Sina Dağı'ndan Musa'ya verildiğine inanılan 613 ilahî emir ve yasağı ifade etmektedir (Bkz. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 70).

yanıma çık ve orada bulun. Ve taş levhalarını, Tora'yı ve yazdığım mitzvayı öğretmek için onları sana vereceğim⁽¹⁸⁾". Bu çağrı üzerine Sina Dağı'nda Tanrı'nın huzuruna çıkan Musa altı gün orada kalmıştır. Yedinci günde Tanrı tarafından tekrar çağrılan Musa, bu sefer kırk gün kırk gece kalmıştır. Bunun sonunda Tanrı, Musa ile sözleşmeyi bitirmiş ve iki yüzü yazılı olan taş levhaları Musa'ya vermiştir⁽¹⁹⁾. Elindeki levhalarla Sina Dağı'ndan inen Musa, İsrailoğullarının buzağıya taptığını görünce öfkelenmiş ve elindeki levhaları kırmıştır. Tanrı da İsrailoğullarını bu hareketlerinden dolayı cezalandırmış ve Musa'yı, levhaları yenilemek amacıyla tekrar huzuruna çağırarak ona şöyle demiştir. "...Kendin için evvelkiler gibi iki levha yont ve kıldığın evvelki levhaların üzerinde olan sözleri bu levhalar üzerine yazacağım"⁽²⁰⁾ Bu çağrı üzerine Musa elindeki iki taş levha ile tekrar Sina Dağı'na çıkarak Tanrıyla görüşmüştür. Bu görüşmede Tanrı, uyulması gereken bazı emirleri Musa'dan yazmasını istemiş ve İsrailoğullarıyla bu söz üzerine ahdedeceğini belirtmiştir⁽²¹⁾.

c. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Toplanması ve Yazılması

Hız. Musa'nın Sina'da vahiy almasından sonraki dönemde İsrailoğulları, Musa'nın öncülüğünde Mısır'dan çıkarak Lut gölü yakınlarında konaklamışlardır. Musa, burada İsrailoğulları ile bir konuşma yapmış ve Allah'ın kendisini aracı kılarak söylediği Tora'nın emirlerini onlara tekrar hatırlatmıştır. Daha sonra Musa, Tanrı'nın

18. Bkz. Çıkış 24:12.

19. Bkz. Çıkış 24:3; 13:18; 32:15; (Çıkış 24:12'de Tanrı Yahve, Musa'ya mitzva, taş levha ve Tora'yı vereceğini belirtmiş ancak sonuçta sadece taş levhaları vermiştir. Bu nedenle Tora ve mitzva iki taş levhada yazılı olan On Emir'in değişik isimleri olarak değerlendirilmektedir; ADAM, Yahudi Kaynaklarına...,71).

20. Bkz. Çıkış 34:1.

21. Bkz. Çıkış 32:1-2; 15; 34:10-26, 28.

kendisine söylediği bu sözleri bir kitaba yazmış ve bu yazım işlemi tamamlanınca Levililer'e bu kitabı Ahit Sandığı'na koymalarını emretmiştir⁽²²⁾. Rivayete göre Musa onüç tane Tora nüshası yazmış ve bunların onikisini, oniki İsrail kabilesine dağıtmıştır. Geriye kalan bir nüshayı ise On Emir'in yazılı olduğu taş tabletlerle birlikte Ahit Sandığı'nın içine koymuş ve bunların korunmasını emretmiştir⁽²³⁾.

Musa'nın ölümünden sonra onun yerine Yeşu geçmiş ve Rab Yahve Yeşu'ya, Musa'nın yolundan giderek Tora'ya sıkı sıkıya uymasını söylemiştir. Tanrı, Yeşu aracılığıyla İsrailoğullarından her sıptın Ürdün'den bir taş götürmesini emretmiş, Tanrı'nın bu emri üzerine her sıpt, Ürdün'den bir dikit taşı alarak yola çıkmış ve Ürdün topraklarına geldiklerinde Yeşu, bu dikit taşlarını, Ahit Sandığı'nı taşıyan kohenlerin ayak bastığı yere diktirmiştir⁽²⁴⁾. Yeşu daha sonra bu taşların üzerine Tora'nın bütün sözlerini yazmış ve üzerlerini kireçle kapattırmıştır. Bundan sonra da İsrailoğullarını Şekem denilen bölgede toplayarak, kanun ve hükümler koymuş ve bu hükümleri de Tora'ya kaydettirmiştir⁽²⁵⁾.

Yeşu'nun ölümünden sonra İsrailoğulları dağılmış ve dağılan İsrailoğullarından bazı kişiler (hakimler), İsrailoğullarını kurtarmak için çabalar sarfetmişse de başarılı olamamışlardır. Daha sonra İsrailoğulları, Samuel döneminde yeniden düzene girmiştir. Bu dönemde Filistîlerle yapılan savaşta Ahit Sandığı Filistîler'in elinde kalmış ve belli bir zaman sonra Sandık, Filistîler'den geri alınmıştır. Bu zaman zarfında da Tora hiçbir şekilde okunmamış ve o bir tabu haline gelmiştir. Bu

22. Bkz. Tesniye, 24:24; 31:9.

23. Bkz. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 79.

24. Bkz. Tesniye 34:1-6.

25. Bkz. Yeşu 1:1-9; 4:1-9; 24:25-26.

durum Davud'un krallığına kadar devam etmiş, Davud'un kral olmasıyla birlikte Sandık Kudüs'e geri getirilmiş ve Sandık için özel olarak hazırlanan çadıra koyulmuştur. Davud'un ölümünden sonra yerine geçen Süleyman ise Mabet'i inşa etmiş ve Ahit Sandığı'nı da bu mabede koydurmuştur. Ancak bu esnada, Mabet'de Ahit Sandığı'nı açtıran Süleyman, sandıkta iki taş levhadan başka bir şey olmadığını görmüştür⁽²⁶⁾.

Süleyman'dan çok sonra Yahudi Kutsal Kitabında da yazıcı olarak zikredilen Ezra, Tora'yı yeniden düzenleyerek ikinci kez yazmıştır. Ezra, Hz. Musa'nın üç veya yedi senede bir kez olmak üzere levhaların Ahit Sandığı'ndan çıkartılıp okunması isteğini uygulayarak sabahtan öğleye kadar Tora'yı halkın huzurunda okumuş, kitabın bazı hükümlerini yorumlamış ve Tora'yla ilgili yeni hükümler koymuştur⁽²⁷⁾.

Netice olarak Yahudi Kutsal Kitabı'nın kimin tarafından düzenlendiği veya yazıldığı net olarak belli değildir. Musa ile başlayan bir yazım işleminin olduğu ancak bu yazım işinin ne zaman ve nasıl bittiği anlaşılmamaktadır. Bugünkü Tora'nın toplanması ve yazılması ile ilgili olarak da elimizde pek fazla bilgi mevcut değildir.

d. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinler

Yahudilere göre Tanah'ta yirmidört kitap bulunmakta ve bu kitaplardan beş tanesi Tora'da, sekiz tanesi Neviim kısmında, onbir tanesi ise Ketuvim bölümünde yer almaktadır⁽²⁸⁾. Tanah'ta yer alan bu kitapların adları ve muhtevaları aşağıda

26. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 80-81.

27. Hayrullah ÖRS, Musa ve Yahudilik, İstanbul 1966, 34 ; Fatih KESLER, Kur'an-ı Kerim'de Yahudilik ve Hristiyanlık, Ankara 1995, 191; Bkz. Nehemya 8. Bap.

28. TÜMER- KÜÇÜK, 223.

gösterildiği gibidir⁽²⁹⁾.

TORA:

Tanrı tarafından Musa'ya verilen temel dinî esasları kapsayan bu bölüm Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye isimli beş kitaptan oluşmakta ve bu beş kitaba; İbranice "Humaş" denilmektedir.

1. Tekvin (Bereşit) : Musa'nın birinci kitabı olan Tekvin, 50 baplıdır. Burada; Hz. Adem'in ve kainatın yaratılması, Adem'in suç işlemesi, yeryüzüne inmesi, Nuh Tufanı, İbrahim, İshak, Yakup ve Yusuf'un hikayeleri anlatılmaktadır.

2. Çıkış (Şemot) : Musa'nın ikinci kitabı olan Çıkış kitabı, 43 baplıdır. Bu bapta; İsrailoğullarının Mısır'da çektiği eziyetler, Musa'nın ortaya çıkması ve İsrailoğullarını Mısır'dan kurtararak Sina'ya götürmesi anlatılmaktadır.

3. Levililer (Vayiqra) : Musa'nın üçüncü kitabı olan Levililer kitabı, 27 baplıdır. Bu kitapta; din adamları (kahinler) olarak seçilen Levi oğullarının görevleri; İsrailoğullarının uyması gereken dinî ve ahlakî kurallar belirtilmektedir. Bu çerçevede, günahların kefareti, haram yiyecekler, yasak evlilikler gibi konular yer almaktadır.

4. Sayılar (Bamidbar) : Musa'nın dördüncü kitabı olan Sayılar kitabı, 36 baplıdır. Bu kitap; İsrailoğullarının çöl hayatını anlatmakta ve çöldeki bazı mucizelerden bahsetmektedir.

5. Tesniye (Dıvarim) : Musa'nın beşinci kitabı olan Tesniye kitabı, 34 baplıdır. Burada; Musa'nın ölmeden önce yaptığı vaazlar ve bu çerçevede insanların dinî ve sosyal görevleri belirtilmektedir. Son kısımlarda ise Musa'nın ölümü ve

29. Tanah'ta yer alan bu kitapların düzeninde "J. B." adlı eser , açıklamalarda ise "Kitabı Mukaddes" esas alınmıştır.

İsrailoğullarının onun için tuttuğu yastan bahsedilmektedir⁽³⁰⁾

NEVİİM (PEYGAMBERLER):

Peygamberler kitabı; öncekiler ve sonrakiler olmak üzere iki grupta tasnif edilmektedir. Önceki (ilk) Peygamberler kısmı dört kitap (Yeşu (Yehoşua), Hakimler (Şofetim), Samuel (Şmuel) ve Krallar (Melahim)), sonraki Peygamberler kısmı dört kitap (İşaya, Yeremya, Hezekiel ve oniki küçük peygamberin kitaplarının birarada bulunduğu Snaim Asar (Hoşea, Yoel, Amos, Obadya, Yunus, Mika, Nahum, Habakkuk, Haggay, Tsefanya, Zekerya ve Malaki) olmak üzere toplam sekiz kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplarda Musa'nın en büyük peygamber ve Malaki'nin de son peygamber olduğu belirtilmektedir.

1. Yeşu (Yehoşua) : Neviim'in ilk bölümünü oluşturan Yeşu, yirmidört kitaptan oluşmaktadır. Bu kitapta; Yeşu'nun ilahî gücü, Kenan bölgesinin fethedilmesi, Erden'in geçilmesi, Eriha'nın düşmesi ve mezbahın yapılması gibi konular işlenmektedir.

2. Hakimler (Şofetim) : Yirmi bapтан oluşan bu bölümde; kabilelerin Kenan topraklarına yerleşmesi, Yeşu'nun ölmesi ve bazı hakimlerin işledikleri suçlar konu edilmektedir.

3. Samuel (Şmuel) : Ellibeş bapтан oluşan bu bölüm, alef ve bet şeklinde iki kategoride değerlendirilmektedir. İlk bölüm otuzbir bap, ikinci bölüm ise yirmidört bapтан oluşmaktadır. Burada; Samuel, Saul ve Davut hakkında bilgi verilmekte, Saul'un kıskançlığı ve kral olması; Davut'un Golyat'ı öldürmesi, kaçması, Filistîlilere sığınması, kral olması, son sözleri savaşları ve Samuel'in ölümü gibi olaylar konu edilmektedir⁽³¹⁾.

30. Bkz. J. B., 1029; Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1995, 1-215.

31. Bkz. J. B., 1029; Kitabı Mukaddes, 216-334.

4. Krallar (Melahim) : Kırkyedi baptan oluşan bu bölüm de alef ve bet şeklinde iki kısımda mtala edilmektedir. İlk bölüm yirmiiki bap, ikinci bölüm ise yirmibeş baptan meydana gelmektedir. Bu kitaplarda; Süleyman'ın kral olması, Mabedi inşası, evliliği, ölümünden sora yerine oğlu Rehoboam'ın kral olması, Süleyman Krallığı'nın dağılması ve Yahuda Krallığı'nın sonu anlatılmaktadır.

5. İşaya (Yeşayahu) : Altmışaltı baptan oluşan bu kısımda; İşaya'nın Kudüs ve Yahuda ile ilgili rivayetlerine ve diğer milletlere ait görüşlerine yerverilmektedir.

6. Yeremya (Yermiyahu) : Elliiki babı ihtiva eden bu kitapta; kronolojik bilgiler, biyografik parça ve kurtuluş vaadleri yer almaktadır.

7. Hezekiel (Yehezqel) : Kırksekiz baptan oluşan bu kitap; ayinlerin ve dinî törenlerin önemini, öldükten sonra dirilmeyi, Mesih'in gelişini ve Hezekiel'e peygamberlik görevinin verilmesini anlatmaktadır.

8. Oniki Peygamber (Snaim Asar) : Burada; oniki peygamberin hayatından ve olaylarından bahsedilmektedir.

Hoşea : Ondört baptan meydana gelen bu kitapta; İsrail'deki ahlk bozulma, sosyal düzenin bozulması, Hoşea'nın evliliği, Tanrı Yahve ile İsrailoğulları arasındaki münasebetler, İsrail'in durumu ve geleceğinden bahsedilmektedir.

Yoel :  baptan meydana gelen bu kitapta; çekirgelerin istilas, oruç merasimi ve Yeruşalm'in kurtarılışı gibi konular işlenmektedir⁽³²⁾.

32. Bkz. J. B. , 1029; Kitab Mukaddes, 335-398, 673-780, 856-866.

Amos : Dokuz baptan meydana gelen bu bölümde; İsrailoğullarının üzerine gelecek olan felaketler ve kehanetler anlatılmaktadır.

Obadya : Tek bap ihtiva eden bu kısımda; Edom'un yıkılması, yıkılma sebebi ve İsrail'in kurtuluşuna yerverilmektedir.

Yunus : Dört bap olan bu bölümde; Yunus'un Tanrı'nın emrine itaatsizliği, balığın karnına düşmesi, çıkışı ve vaazları yer almaktadır.

Mika : Yedi baptan meydana gelen bu kitapta; tehditler, vaadler ve sosyal adaletsizlikten bahsedilmektedir.

Nahum : Üç baptan meydana gelen bu kitapta; Yahuda'nın kurtuluşu, Nineve ile ilgili tehditler ve Nineve'nin düşüşü konu edilmektedir.

Habakkuk : Üç bap olan bu kitapta; Tanrı ile peygamber arasındaki diyalog, Tanrı'nın Habakkuk'a cevabı ve bedduaları konu edilmektedir.

Tsefanya : Üç bap ihtiva eden bu kitapta; Yahuda ve Kudüs'e karşı yapılan tehditler, suçlamalar ve vaadler yer almaktadır.

Haggay : İki baptan meydana gelen bu bölümde; halk ve yöneticilere karşı yapılan tenkit, vaadler ve mabedle ilgili olaylar işlenmektedir.

Zekerya : Ondört babı içeren bu kitapta; Zekerya ile ilgili olaylar ve ölmesinden bahsedilmektedir.

Malaki : Dört baptan oluşan bu bölümde; Tanrı'ya karşı kusurlu hareket edenlerin lanetlenmesi, yokolması ve İlya'nın peygamber olarak gönderilmesi gibi konular ele alınmaktadır⁽³³⁾.

33: Bkz. J. B. , 1029; Kitabı Mukaddes, 867-902.

KETUVİM (KİTAPLAR) :

Yahudi Kutsal Kitabı Tanah'ın üçüncü bölümü olan Ketuvim, onüç kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplar şunlardır:

1. Mezmurlar (Tehilim) : Yahudilerce Hz. Davud tarafından yazıldığına inanılan bu kitap, 150 mezmurdan oluşmaktadır. Mezmurlar daha çok ayinlerde, Yahudi bayramlarında ve önemli günlerde okunmaktadır.

Batı'da Hz. Davut'a indirilmiş Zebur adıyla bilinen tek bir kitap adı mevcut değildir. Yahudilikte Yetmişler Tercümesi'nde geçen baplara da Mezmur denilmesi sebebiyle şiirsel formda, ahlakî vazife meziyetleri sıralayan metinlerin tümüne birden mezmurlar demek adet haline gelmiştir. Bu mezmurlardan yarısı kadarı Hz. Davut'a atfedilmiştir.

2. Süleyman'ın Meselleri (Mişle) : Kral Süleymana atfedilen otuzbir baptan oluşan bu kitapta; ahlakî sözler yer almaktadır.

3. Eyüp (İyov): Kırkiki bap ihtiva eden bu kitapta; çeşitli sıkıntı ve meşakkatleri Tanrı'nın bir imtihanı kabul ederek bunlara katlanan Eyüp'ün ibret verici öyküsü anlatılmaktadır.

4. Neşideler Neşidesi (Şir Haşirim) : Sekiz bap olan ve Süleyman'a atfedilen bu kitapta; Tanrı ile Yahudiler arasındaki sevgi, iki sevgilinin birbirlerine olan karşılıklı aşkı şeklinde tasvir edilmektedir.

5. Rut : Dört bap olan bu kitapta; yabancı bir kadın olan Rut'un dul kalması ve kendiliğinden Yahudiliği benimsemesinden bahsedilmektedir⁽³⁴⁾.

34. Bkz. J. B. , 1029; Kitabı Mukaddes, 268-271, 500-672.

6. Yeremya'nın Mersiyeleri (Ekha) : Beş baptan oluşan bu kitap; Kudüs'ün ve Mabel'in yıkılması sebebiyle Yeremya Peygamber'in duyduğu üzüntüyü ağıt şeklinde dile getirmektedir.

7. Vaiz (Kohelet) : Oniki babı içeren bu kitapta; dünya hayatının geçici, boş olduğu ve insan için sadece Allah'a ibadet etmenin kalıcı olduğu anlatılmaktadır.

8. Ester : On baptan meydana gelen bu kitapta; Ester adlı Yahudi kızının, Yahudileri Pers Veziri Haman'ın katliam girişiminden kurtarışı anlatılmaktadır.

9. Daniel : Daniel'in yazdığı belirtilen ve oniki bap olan bu kitapta; Kutsal Mabel'in yıkılışından ve Yahudiler'in Babil'deki sürgün devresinden bahsedilmektedir.

10. Ezra ve Nehemya⁽³⁵⁾ : Burada; Yahudilerin Babil sürgününden dönüşleri anlatılmaktadır.

11. Tarihler (Divre Hayamim) : Bu kitaplar kendi içerisinde "alef" ve "bet" şeklinde iki bölüme⁽³⁶⁾ ayrılmaktadır⁽³⁷⁾. Bu kitaplarda; dünyanın kuruluşundan Babil sürgününün sonuna kadar geçen olaylardan bahsedilmektedir.

35. Hristiyan tasnifinde Ezra ve Nehemya birbirlerinden ayrı birer kitap haline getirilmiştir. Bu tasnife göre Ezra, on bap ve Nehemya ise onüç baptan oluşmaktadır (Bkz. Kitabı Mukaddes, 466, 477).

36. Hristiyan tasnifinde bu iki bölüm farklı iki kitap şeklinde değerlendirilmiş ve bu kitaplara I. ve II. Tarihler adı verilmiştir. I. Tarihler yirmidokuz bap, II. Tarihler otuzaltı baptan meydana gelmektedir. Hristiyanların Tanah'ın tamamına yönelik bu farklı tasnifleri sonucunda Yahudilerce yirmidört olarak kabul edilen sayı, Protestan Hristiyanlarca otuzdokuza çıkartılmış; bu sayı Katolik ve Ortadoks Hristiyanlarca da 46 olarak kabul edilmiştir(TÜMER- KÜÇÜK, 286).

37. Bkz. J. B. , 1029; TÜMER- KÜÇÜK, 225-226.

B. YAHUDİLİKTE KUTSAL KİTABIN YERİ

Kutsal Kitap, Yahudilerin hayatında özellikle ibadetlerde önemli bir yere sahiptir⁽³⁸⁾. Bu bağlamda Kutsal Kitap doğumdan ölüme, günlük işlerden ibadetlere kadar her alanda merkezî bir rol ifa etmektedir⁽³⁹⁾.

a. İbadetlerde Kutsal Kitabın Yeri

Yahudilikte ibadet, esas itibariyle dualardan oluşmaktadır. Bu sebeple Yahudi ibadetinin temelini dualar ve özellikle mezmurlar oluşturmaktadır. Mezmurlar cenaze, hastalık, sıkıntı gibi kötü ve zor zamanlarda okunmasının yanında evlilik töreni gibi mutluluk anlarında da okunmaktadır. Ayrıca mezmurlara Şabbat (sebt, cumartesi) günü ayinlerinde de yer verilmektedir. Bu anlayışla mezmurlar, günün acı veya mutlu anına göre belirli melodilerle okunmaktadır⁽⁴⁰⁾.

Yahudilikte ibadet; fert veya cemaat halinde günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere üç vakitte icra edilmektedir. Ferdî ibadetler evlerde; cemaat halindeki ibadetler ise sinagoglarda⁽⁴¹⁾ yapılmaktadır. Günlük ibadet; sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde

38. İlk dönem (Mabed öncesi ve Mabed dönemi) Yahudilikte ibadetin en önemli kısmını kurban oluşturmuştur. Ancak mabedin M.S. 70 yılında yıkılması ve kurban sunma imkânının ortadan kalkmasıyla ibadetlerde anlayış ve uygulama değişmiş, kurbanın yerini kutsal kitaplar almıştır (Mehmet KATAR, Hristiyanlık, Yahudilik ve İslâm'da Tövbe, Ankara 1997, 47).

39. KATAR, Tövbe, 47.

40. TÜMER- KÜÇÜK, 254.

41. Sinagog, Yunanca cemaat ve cemaatin toplandığı yer anlamına gelmektedir. Yahudilikte ibadet yerlerini ifade etmek amacıyla sinagog kavramı yerine ibrance olarak "Keneseth", "Bet ha Keneseth (toplanma yeri)", "Bet ha Tefillah (dua yeri)" veya "Bet ha Midrash (Tora okuma yeri)" terimleri kullanılmaktadır (Ahmet GÜÇ; Dinlerde Mabed ve İbadet, İstanbul 1999, 136-137). Bu ibadet yerleri Yahudiler için Tanrıyla yapılan ahdin somutlaşmış ve anıtlanmış halini ifade etmektedir (Yahudilikte Kavram ve Değerler, Haz. Suzan Alalu, Klara Arditi, v.d. İstanbul 1996, 205).

üç kez; haftalık ibadet, haftada bir kez şabbat (cumartesi) günü ve yıllık ibadet ise yılda bir kez belli zamanlarda yapılmaktadır. Günlük ibadette sabah duası (sahrit), günlük işler başlamadan önce; öğleden sonraki dua (minhah), günün yarısı tamamlandıktan sonra ve akşam duası (arvit) ise güneş battıktan sonra yapılmaktadır⁽⁴²⁾.

Günlük sabah ibadetlerinde Tesniye kitabının 6:4-9. ile 11:13-21. cümleleri; Sayılar kitabının 15:37-41. ve Çıkış kitabının 13:1-10. cümleleri okunmaktadır. Bu ibadet esnasında, diğer vakitlerden farklı olarak, dua edilirken özel giysiler giyilmektedir. Bu bağlamda sabah ibadetlerinde “tallit” adı verilen ipek veya yünden, kenarları püsküllü dörtgen biçimde bir kumaş olan dua örtüsü örtülmekte; cuma ve bayram günleri haricinde ise her sabah dua kayışı olan “tefilin” takılmaktadır. Hem alna hem de sol kola takılan bu tefilin, Tesniye’den iki cümle ve Çıkış’tan iki cümle olmak üzere toplam dört cümleinin yazılı olduğu parşömen rulolardan oluşmaktadır⁽⁴³⁾.

Yahudilikte kutsal kitaba, en çok haftalık ibadetlerde yer verilmekte ve her hafta kutsal kitabın belli bir kısmı okunmaktadır. Bunun için kutsal kitap yılın haftalarına göre taksim edilmekte ve haftalık okumalarla yılda bir kez kitabın tümü tamamlanmaktadır. Bu bağlamda Yahudilikte her hafta bu okumanın gerçekleştirildiği Şabbat günü, yedi kişi Tora okumaya çağrılmakta ve Tora okumaya çağrılan kişi, Tora’dan üç bölüm okumaktadır⁽⁴⁴⁾. Şabbat günü, Tanah’ın belirli bölümleri

42. TÜMER-KÜÇÜK; 479.

43. Harun YAHYA, Yahudilik ve Masonluk, İstanbul 1988, 49.

44. Ancak baba, oğul veya iki kardeş aynı gün sefer Tora okumaya çağrılmamaktadır. Belli kişiler ise (evlenecek olanlar, yas tutanlar...) belirli zamanlarda Tora okumaya çağrılmaktadır. Tora’daki belli başlı bazı parçalar (Çıkış: 32: 1-23, Levililer 26:14-43...), İsrailoğullarının kötü yola düşüşlerini ifade etmesi sebebiyle sessizlik içerisinde kendisine özgün makamlarla okunmaktadır (Yahudilikte Kavram..., 264).

tefsirleriyle birlikte okunmakta ve çocuklara günün önemi anlatılmaktadır⁽⁴⁵⁾. Asıl Şabbat günü sabah sinagogta Aron Ha Kodeş'ten sinagogların en gözel nesneleri olan tahta, metal, gümüş, altın veya kadife kumaş muhafazalar içinde bulundurulan Tora çıkartılmakta ve okunmaktadır⁽⁴⁶⁾.

Yıllık ibadetlerde ise sinagogta yılın belirli zamanlarında ve cemaat halinde Tanah'tan o günün anlamına uygun olan parçalar okunmaktadır⁽⁴⁷⁾. İbadetlerde Tanah'ın okunması tamamlanınca Tanrı'ya şükür duası yapılmaktadır.

Yahudilikte kutsal metinler, sinagogun doğu yönündeki duvarda "Aron Ha Kodeş" (Kutsal Sandık) adı verilen sandıkta muhafaza edilmektedir. Bu nedenle Yahudiler, bu sandığa kutsallık atfetmekte ve sinagoga her girişte Tora metinlerinin bulunduğu Aron Ha Kodeş'i gözleri veya elleriyle selamlamakta, hatta mümkün olduğu takdirde el sürüp öpmektedir. Sessizlik içerisinde yapılan bu ibadetin belli bir zamanı da bulunmamaktadır⁽⁴⁸⁾.

Yahudi ibadetlerinde sinagog, Tora'nın anlaşılmasını sağlamak, İbranice öğretmek ve Yahudi kültürünü geliştirmek bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Bu

45. ÖRS, Musa ve..., 412.

46. Yahudilikte Kavram..., 264-265.

47. Sinagogta Tora'nın toplu şekilde okunması Yahudi ibadetinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Çünkü Ezra, Tora'yı halka yorumlayarak yeni bir inkılâp yapmıştır. Bu nedenle sinagog, Ezra'nın Tora'yı kalabalık halkın önünde okuyarak yorumlaması ile başlayan geleneği devam ettirmiştir. Böylece sinagog, Tora'nın korunduğu bir ev ve Yahudi Milleti'nin de manevi bir varlığı haline gelmiştir. Ayrıca Tora'nın halk tarafından topluca okunması onları rahiplerin baskısından da kurtarmıştır (GÜÇ, Dinlerde Mabet...148-151).

48. Hikmet TANYU; "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları" A.Ü.İ.F.D, Ankara 1966, S. 14, s. 106-107.

amaçla sinagogta kitap-evi (Bet ha sefer) denilen sınıflar kurulmuştur.

Yahudilikte ibadetin en önemli kısmını, “Aron Ha Kodeş” adı verilen sandıktan sırmalı, ipekli örtüler içinde rulolar halinde muhafaza edilen Tora metnlerinin çıkartılması ⁽⁴⁹⁾ ve cemaate okunması oluşturmaktadır. İbadet, altın ve gümüşle süslü ipek veya kadife örtüye sarılmış Tora metnlerinin sandıktan çıkartılmasıyla başlamaktadır. Tora, sinagogun içerisinde dolaştırılmakta ve bu esnada da herkes Tora’ya sırtını çevirmiş olmamak için ona doğru dönmektedir. Tora, halkın arasından geçirilirken halk onu selamlamakta veya ona dokunmaya çalışmaktadır. Sonra Tora metinleri “Bimah” adı verilen masanın üzerine konulup örtüsü açılmakta ve herkesin görebilmesi amacıyla havaya kaldırılmaktadır. Ardından da ehil bir kişi, bu tomarlardan bir bölümü İbranice olarak⁽⁵⁰⁾ ayakta, sesli bir biçimde⁽⁵¹⁾ ve en az on kişinin önünde okumaktadır. Tora okunmaya başlamadan önce “Ve İsrailoğullarının önüne Moşe’nin koyduğu Tora budur” denilmektedir. Yanlış okunan yerler ise tekrar edilmektedir. Bunun yanında Tanah’ın (Peygamberler gibi) farklı bölümlerinden de parçalar okunmaktadır⁽⁵²⁾.

49. Yahudilere göre Tora metnlerinin ibadet esnasında Aron Ha Kodeş’ten çıkartılması cennet kapılarının merhametle açılmasına ve ilahî sevginin uyanmasına işaret etmektedir (Yahudilikte Kavram..., 263).

50. Yahudiler kutsal kitaplarını sinagoglarda ibadet dili İbranice ile okumaktadır. Ancak bu dili anlayanların sayısı oldukça azdır. Sinagogta yapılan dualar çok uzun olmakta ve sonradan gelenlerin katılımını sağlamak amacıyla devamlı tekrarlar yapılmaktadır (ÖRS, Musa ve..., 404).

51. GÜÇ, Dinlerde Mabet...,147-150; Ancak Geleneksel sinagoglarda Tora okunurken, Tora’yı okuyan kişinin yüzü sandığa dönük olmaktadır. Bu durum, geleneksel sinagoglarda kürsü ve sandığın birbirine karşı olan konumu konusunda sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Modern sinagoglarda ise kürsü sandığın hemen önündedir. Böylece ayini yöneten ve vaiz hepsi aynı alanda bulunmakta; topluluğa karşı yüzler dönük olmaktadır (De Nicholas CORGE “Yahudi Dinî”, Çev. Sevil Atauz-Akın Atauz, Yahudi Dünyası Atlas Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, İstanbul 1987, IV / 108).

52. Yahudilikte Kavram..., 261.

Yahudiler ibadetlerde Tora'ya büyük bir önem vermekte ve Tora'yı el üstünde tutmaktadır. Özellikle onun yere düşmemesine dikkat edilmektedir. Tora'nın sinagogta yere düşmesi halinde de haham ve orada bulunanlar otuz gün oruç tutmaktadır. Bu oruca, cemaat (cumhur) orucu denilmektedir. İbadetlerde Tora okunurken (nerede okunursa okunsun) başın bir takke veya örtü ile örtülmesi gerekmektedir. Açık başla ve temizlenmeden ne sinagoga gidilmekte ne de Tora okunmaktadır⁽⁵³⁾.

b. Günlük Hayatta Kutsal Kitabın Yeri

Kutsal Kitap, Yahudilerin sadece ibadetlerinde değil, günlük hayatında da önemli bir yer tutmaktadır. Hayatın her safhasında önemli bir yeri olduğu için de hemen hemen her Yahudinin kendisine mahsus özel bir Tora'sı bulunmaktadır. Kişi isterse kendisi yazsın, isterse yazdırsın veya satın alsın kendisine ait bir Tora metnine sahip olmalıdır. Ancak bu metnin el yazımı olması daha çok tercih edilmektedir. Bu anlayış sebebiyle kişinin kendi eliyle yazdığı metne daha fazla değer verilmekte ve böylesi bir Tora metninin Sina Dağı'nda Musa'ya verilmiş Tora kadar kutsal olduğuna inanılmaktadır.

Dindar bir Yahudi için din ve dinî değerler, hayatın en önemli amacını teşkil etmektedir⁽⁵⁴⁾. Bu değerlerin en başında ise Tora gelmektedir. Bu nedenle, Tanrı'nın esrarlı varlığını temsil eden Tora'yı okumaya ve onu anlamaya çalışmak en hayırlı davranış olarak görülmektedir. Hatta bu anlayışla Tora'dan birkaç sayfa okumak, bir hayat kurtarmak veya mabed yapmaktan daha faziletli sayılmaktadır⁽⁵⁵⁾.

53. TANYU, "Yahudiliğin Kutsal kitapları...", s. 106-107.

54. Dindar Yahudiler için üç önemli dinî amaç bulunmaktadır. Bunlar; adaleti sağlamak, çok sayıda öğrenci yetiştirmek ve Tora'nın korunmasını sağlamaktır (Yahudilikte Kavram..., 261).

55. Yahudilikte Kavram..., 261-262.

Yahudiler'e göre Tora'nın açılması ve taşınması esnasında önünde eğilmek, öpmek, ancak metinlerin yazılı olduğu parşömene asla dokunmamak gerekmektedir. Çünkü Yahudi kültürüne göre Tora'ya çıplak elle dokunmak çıplak gömülmeyi ifade etmektedir⁽⁵⁶⁾.

Yahudiler için Tora, mahkemelerde, derslerde, kelime türetmede ve okuma kitaplarında temel esastır. Okullarda da her öğrencinin bir Tora'sı bulunmakta ve sınıflarda başlar kapalı olarak okunmaktadır. Bu durum günlük hayata da yansımakta ve dindar Yahudiler, her akşam onbeş dakika süreyle Tora'dan parçalar okumaktadır. Ayrıca radyolarda da Tora'dan bölümler okunmaktadır. Yahudi kutsal kitabının toplumdaki bu etkin rolü sebebiyle ona karşı en küçük bir tenkitte bulunulmamakta, hatta böyle bir tenkit tasavvur dahi edilememektedir. Tora, sivil hayatta olduğu kadar askerî hayatta da büyük bir önem taşımaktadır. Tora, askeri geçitlerde Kudüs'ün fethini ve kurtuluşu simgelemek amacıyla üzeri süslü ipeklerle örtülü bir taht içinde askerlerin muhafazası altında, törenle geçirilmektedir. Ayrıca yemin de hem sivil hayatta hem de askerî hayatta da Tora üzerine edilmektedir⁽⁵⁷⁾.

Yahudi hayatında kutsal kitabın önemli bir yeri olması sebebiyle çocuklar doğumdan itibaren kitaba bağlı bir şekilde yetiştirilmektedir. Yahudilerde sünnet olan çocuğun başucuna bir Tora, kalem ve mürekkep konulmakta ve Tora bir süre çocuğun başı üzerinde gezdirilmektedir. Sonra çocuğun Tora'yı öğrenmesi, okuması ve onu yayması temennisisiyle dualar edilmekte ve ilahiler söylenmektedir. Bunun yanında

56. Yahudilikte Kavram ..., 261-263.

57. TANYU, Tarih Boyunca..., 52-53.

çocuğun nazardan, kötü ruhlardan korunması için Tora'dan cümleler içeren muskalar⁽⁵⁸⁾ da yazılmaktadır.

Yahudilere göre çocuğa Tora'nın öğretilmesi amacıyla çocuğun anne- babası tarafından öğretmenine emanet edilmesi dinî bir görev sayılmaktadır. Okul çağına gelen çocuk okula başladığında haham bir konuşma yaparak öğretimi açmaktadır. Tanah, Talmut ve onların yorumları ilk bilgiler olarak okullarda öğretilmektedir. Yahudiler için ilköğretimin amacı, Yahudi çocuklarına günlük hayatlarının ve istikballerinin Tanah ve Talmut hükümlerine göre nasıl düzenleneceğini hahamların kontrolünde öğretmektir. Bu suretle Tora'ya tam bağlı nesiller yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bunda da başarı sağlamak amacıyla Yahudiler Tora'nın daha iyi okunup anlaşılması için Latince alfabeyi kaldırıp, yeniden kutsal harflerine dönmüşlerdir. Böylelikle geçmişle kültür bağlarının kopmamasını hedeflemişlerdir.

Yahudilikte çocuk, sadece erken dönemde Tora eğitimi almakla kalmaz, ergenliğe geçişini de Tora'yı törenle okuyarak tescil ettirir. Bu çağa ulaştığı kabul edilen çocuğun dinî emirlerle yükümlü olduğunu⁽⁵⁹⁾ ifade amacıyla bir tören yapılır. Bu törende, ergenlik çağına giren çocuk, Tora okumaya çağrılmakta ve o, sinagogta kutsal kitaptan bir miktar okumaktadır. Bütün aile fertlerinin katıldığı bu

58. Yahudilikte bu muska anlayışı gelenek halini almış ve yaygınlaşmıştır. Hatta bu amaçla hususi bir şekilde Tora'dan cümleler yazılı olan ve iki kere koruma içinde bulunan rulolar şeklindeki mezuzalar, koruyucu içerisinde evlerin kapıları üzerine asılmıştır. Bu hususiyeti sebebiyle Yahudiler evlere giriş ve çıkışlarda iyi iman ve ahlâk sahibi olmak temennisiyle kapıdaki bu mezuzaya dokunup öpmektedir (YAHYA, 49; ayrıca bkz. Dinler Tarihi Ansiklopedisi II / 458-460).

59. Yahudilerde onüç yaşına gelen erkek çocuğa, "şeriatın oğlu" anlamına gelen "bar mitzva" adı verilmekte ve bu dönemden itibaren o Yahudiliğin gerektirdiği bütün kurallara uymakla yükümlü sayılmaktadır (YAHYA, 62).

tören, çocuğun dinî yönden kişiliğini ve kimliğini kazanması bakımından Yahudilerce büyük bir önem arz etmektedir⁽⁶⁰⁾.

c. Dinî Bayramlarda ve Törenlerde Kutsal Kitabın Yeri

Yahudi dininde belli günleri ve belli uygulama düzenleri olan bayramların ve dinî törenlerin kaynağı, Tanah'ta yeralan Yahudi takvimine göre düzenlenmektedir.

Yahudilerde cumartesi ve bayram günleri ile diğer bazı önemli günlerde Tora'dan parçalar okuma geleneği bulunmaktadır. Cumartesi günleri okunan parçalar bir sene içerisinde bitecek şekilde yayılmıştır⁽⁶¹⁾. Bu haftalık okumalarla ve yılda bir kez Tora'nın hatmi tamamlanmaktadır. Hatmin tamamlandığı bu güne "Simha Tora" (Tora'nın hatim bayramı) denilmektedir. Bu bayram Tişri ayında kutlanan sekiz günlük sukkot bayramından sonraki gün kutlanmaktadır. Bu gün, Tora mutluluğu günü sayılmakta, sinagoglardaki rulo halinde olan Tora tomarları omuzlar üzerinde veya ellerde havaya kaldırmak suretiyle sırmalı tahtlara konularak sokağa çıkarılmakta ve merasimle dolaştırılmaktadır. Bugün, Tora'nın bir sene içinde yapılması gereken hatmi tamamlandığı için duyulan sevinç dile getirilmekte ve şenlikler düzenlenmektedir⁽⁶²⁾.

Bu bayramda senede bir kez küçük çocuklar Tora okumaya çağrılmaktadır. Bu günde tüm Tora metinleri çıkartılıp şarkı ve dualar eşliğinde sinagogta dolaştırılmaktadır. Hatta birçok Yahudi cemaatinde Tora metinlerini kucaklayarak bunlarla dansetmek gelenek halini almıştır⁽⁶³⁾. Bu bayramda limon, hurma, mersin ve

60. YAHYA, 53-56, 62.

61. İbrani Din Bilgisi (Özetler), İstanbul 1969, 27.

62. TANYU, "Yahudiliğin Kutsal...", 107.

63. Yahudilikte Kavram..., 29-30.

sögüt dalları birarada dört yöne sallanmakta; bu arada da ilahiler ve mezmurlar okunmaktadır. Yahudilikte bu dallar, Tanrı'ya bir şükran alameti olarak değerlendirilmektedir. Yahudi geleneğine göre bu dört bitki çeşitli insan tiplerini temsil etmektedir. Ayrıca Ahit Sandığı'nın etrafında toplanılacağı ve İsrailoğullarının çölü geçişlerinde Tanrının kendileriyle birlikte olması anlamına gelen çadırların ve çardakların hazırlanması bu bayramın bir başka özelliğini ifade etmektedir.

Yahudilikte sadece Tora'nın yıllık hatim dönemleri değil, aynı zamanda onun Yahudilere verilmesine denk gelen dönem de bayram olarak kutlanmaktadır. Tora'nın, Musa aracılığıyla Yahudilere verildiği bu döneme, Şavvot (Haftalar) Bayramı, denilmekte ve Yahudiler arasında bu dönem "Zman Matan Toratenu" adıyla bilinmektedir. Anlam olarak bu terim, Tora'nın Yahudilere verilmiş zamanını ifade etmektedir. Şavvot, Yahudi takviminin üçüncü ayı olan Sivan (Mayıs- Haziran) ayının altıncı gününe rastlamaktadır. Yahudilere göre bu zamanda Tanrı, Musa ile konuşmuş ve ona On Emir'i vermiştir. Bu nedenle Yahudiler iki gün süren bu bayramın ilk gününde On Emir'i okumakta ve dualar etmektedir.

Tora'nın Yahudilere verilmiş zamanını ifade eden bu bayram, her yıl çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. Şavvot bayramında çocuklara tatlı türü şeyler verilmekte ve böylelikle sembolik olarak Tora'nın çocukların dudaklarında tatlı olması amaçlanmaktadır. Bu bayram aynı zamanda ilk turfanda meyvelerin Tanrı'ya sunulmasını da simgelemektedir. Yine bu bayramda Ruth'un Yahudi dinine geçmesi, amaçlanmaktadır. Bu bayram aynı zamanda ilk turfanda meyvelerin Tanrı'ya sunulmasını da simgelemektedir⁽⁶⁴⁾. Yine bu bayramda Ruth'un Yahudi

64. Yahudilikte Kavram..., 28.

dinine geçmesi, sadakati ve Tora'ya bağlılığını simgelemek amacıyla sinagoglarda Ruth'un kitabının okunması geleneği sürdürülmektedir⁽⁶⁵⁾.

Yahudilikte Tora'nın vahyi ve hatmi gibi doğrudan kutsal metinlerle ilgili olan bayramlar yanında Roş Haşana⁽⁶⁶⁾, Yom Kippur ve Hanuka gibi bayramlarda da Yahudi kutsal metinlerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu çerçevede Yahudi dinî yılbaşı Roş Haşana'da Tora'dan çeşitli bölümler okunmaktadır⁽⁶⁷⁾.

Roş Ha Şana günü ayin, sinagogta erken vakitte başlamakta ve kutsal kitaptan pasajların okunmasıyla devam etmektedir. Yahudiler Roş Ha Şana'nın birinci ve ikinci günü sabah Tora'ya ait üçüncü bölümden onar kısım okumaktadırlar. Ayrıca Roş Ha Şana'ya mahsus olan Musaf Amida'nın⁽⁶⁸⁾ belli bölümleri her biri aralıklı olarak üç defa çalınan boru sesleri arasında okunmaktadır. Roş Ha Şana günü, öğleden sonraya kadar devam eden ayin minha (öğleden sonra duası) ile son bulmaktadır. Bu ayinlerden sonra "Taşlih" adı verilen ayin başlamaktadır. Bu ayinin sonunda da mezmurlardan parçalar okunarak gün tamamlanmaktadır⁽⁶⁹⁾.

Yahudilikte yılbaşıyla başlayan bu özel dönemin onuncu günü ise Yom Kippur (keffaret) günüdür. Yom Kippur günü, Aron Ha Kodeş'ten Toralar çıkartılıp okunmakta

64. Yahudilikte Kavram ve Değerler, 28.

65. Yahudilikte dinî bir yılbaşı olan ve Tişri ayının birinci gününe rastlayan Roş Ha Şana, Yahudilerce dünyanın yaratıldığı günü ifade etmektedir. Yahudiler, bugünde İsrail ve onunla birlikte bütün insanlığın Allah'ın mahkemesine çıktığına inanırlar. Bu nedenle bu gün çeşitli yiyecek ve içeceklerle donatılmaktadırlar (KATAR, Tövbe, 54-55).

67. KATAR, Tövbe, 58-64.

68. Mushaf Amida ; Yahudilikte kutsal günlerde ayakta okunan on dokuz bölümden oluşan duadır (KATAR, Tövbe, 60).

69. KATAR, Tövbe, 61-62.

ve çeşitli dualar okunmaktadır. Bu duaların en önemlisi, yerine getirilememiş adakların yükümlülüğünü kaldırmak amacıyla akşam ayinlerinin başlangıcında okunan “Kol Nidre”dir. Burada üç defa okunan her duadan sonra Tora’dan bir bölüm okunmaktadır. Bu günde sabah dualarında Tanah’tan Levililer kitabının bazı bölümleri okunmakta, öğle duasında Yom Kippur ile ilgili olarak Yunus kitabından bölümler okunmakta ve akşam da “Neila” (Kapanış) duası okunarak Yom Kippur günü sona erdirilmektedir⁽⁷⁰⁾.

Yahudilikte “Hanuka”⁽⁷¹⁾ bayramının da kutsal kitapla ilgili bir boyutu bulunmaktadır. Yahudilerin Helenlere karşı kazandıkları zaferi simgelemesi sebebiyle bu bayramda, Yahudi halkından seçilmiş bazı yetenekli kişiler Tora öğrenmeye çalışan kimseleri canlandırarak gizlice Tora’yı ezberlediklerini simgelemek ve muhafızların kendilerini rahatsız etmelerini engellemek amacıyla “dreidel” olarak isimlendirilen bir oyun oynamaktadır.

Hanuka bayramında sekiz mum yakılmaktadır. Bu bayramın ikinci gecesinde sola doğru bir mum daha ilave edilmektedir. Her mum bir şeyi simgelemekte ve ikinci mumun ışığı da “Tora’nın ışığı” olarak telakki edilmekte, Tora’yı ifade etmektedir⁽⁷²⁾.

70. Yahudilikte Kavram..., 47- 48.

71. Hanuka bayramı, Yahudi takviminde dokuzuncu ay olan Kislev (Kasım-Aralık) ayının yirmibeşinde başlayıp onuncu ay olan Tevet (Aralık-Ocak) ayının üçüne kadar devam eden sekiz günlük eğitim ve takdis bayramıdır (Yahudilikte Kavram..., 60).

72. “Hanuka”, Şalom Gazetesi, 16. Aralık 1998, s. 6.

C. KUTSAL KİTABI ANLAMA VE YORUMLAMA ANLAYIŞI

Yahudilikte Mabet, her zaman için büyük bir önem arz etmiştir. Mabet'in yıkılmasından sonra Yahudiler Kudüs'e geri dönmüş ve yeni bir mabet inşa etmişlerdir. II. Mabet dönemi olarak adlandırılan bu dönem, Tora'nın tarihçesi bakımından da çok önemli bir dönem olarak kabul edilmiştir. II. Mabet dönemi Yahudilik için yeni bir anlayışın başlangıcı olmuştur. Bu anlayış ve düşünce değişikliği kutsal kitaplara da yansımıştır. Böylece Yahudi kutsal kitabı yeni bir şekle kavuşmuş, apokrif kitaplar oluşmuş ve sözlü gelenekler yazılı hale gelmiştir. Ancak Mabet'in de tamamen ortadan kalkmasıyla Yahudiler, hem dinî hem de siyasî açıdan büyük bir sarsıntı yaşamıştır. Mabet ve kutsal topraklardan yoksun kalan Yahudiler kendilerini, Tora'nın ve Kutsal Mabet'in temsili kabul ettikleri sinagoglara adanmışlardır. Mabet döneminde Tanrı'ya yakınlaşma vesilesi olarak sunulan kurbanların yerini, Mabet'in yıkılmasından sonra kutsal kitaplar almış ve bu anlayış Yahudiliğin temel prensibi olarak günümüze kadar gelmiştir⁽⁷³⁾.

Yahudiler için Tanah, Yahudilerin binlerce yıllık tarihini bugüne kadar taşıması bakımından büyük bir önem arz etmektedir⁽⁷⁴⁾. Bu sebeple Yahudiler, Tanah olmadan Yahudi Milleti'nin olmayacağına ve Tanah'ın Yahudi Milleti ile iç içe bir bütün olduğunu söylemektedir⁽⁷⁵⁾. Onlara göre Tanah'ı diğer kitaplardan ayıran en önemli özellik, Yahudilerin karakterini yansıtmasıdır. Onlar için kutsal kitap, İsrailoğullarının kökenlerini, doğasını ve Tanrı'nın kendilerine bildirdiği emirleri açıklayan

73. TAPLAMACIOĞLU, 174-175.

74. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., V.

75. Yahudilikte Kavram..., 296.

ilahî metinlerdir⁽⁷⁶⁾.

Yahudiler ellerinde mevcut olan Tora'nın Musa'nın elinden çıktığına, onun eliyle yazıldığına ve bu yazım işleminin de Tanrı'nın vahyi ile gerçekleştiğine inanmaktadırlar. Bu anlayışla Tora'nın bütününün vahiy mahsulü olduğunu kabul etmektedirler⁽⁷⁷⁾. Hatta bazı Yahudi düşünürler, Tora'nın insanların zannettiği gibi sadece bir kitap olmadığını, onun aynı zamanda Tanrı'nın gerçek adı olduğunu ve Tanrı adının Tora kavramında saklı olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre Tora'da yer alan bütün sözler ve ayrı ayrı gözüken harfler aslında sadece Tanrı'yı ifade etmektedir⁽⁷⁸⁾.

Yahudiler için Tora, Tanrısal projeyi ifade etmektedir. Onlara göre Tanrı dünyayı yaratırken Tora'dan faydalanmıştır. Bu sebeple Tora'ya bağlı olan insanın Tanrısal projede katkısının olacağı ve dünyanın yaratılmasında Tanrı'nın ortağı haline geleceği savunulmaktadır. Bu anlayışla insanın üstün bir varlık olması da Tora'ya bağlanmaktadır.

Yahudilikte günlük hayat, Tora'ya ve Talmut'a göre düzenlenmekte ve bir Yahudi günlük yaşantısını Tora'ya göre yönlendirmektedir⁽⁷⁹⁾. Yahudilerce Tora, ona bağlananlar için bir hayat ağacıdır. Çünkü onlara göre Tora fertleri eğitmekte, insanın selamet içerisinde bulunmasını ve sevap kazanmasını sağlamaktadır. Bu nedenle

76. İsmail FARUKİ, İbrahimi Dinlerinin Diyaloğu, Çev. Mesut Karaşahan, İstanbul 1993, 35.

77. "Yahudilik", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, II / 450-451.

78. "Yahudilik", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, II / 442.

79. Mehmet AYDIN; Din Fenomeni, Konya 1993, 104-105 ; Mehmet AYDIN, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik" S.Ü.İ.F.D., Konya 1991, S. 4, s. 15-16.

Tora'yı öğrenmeye ve ona bağlanmaya yönlendirecek her türlü girişim, sevap olarak görülmektedir.

Yahudilere göre hem bugün hem de gelecek zaman için bir hayat yolu sayılan Tora, Yakub'un soyundan gelenlerin mirasıdır. Bu nedenle Tora aynı zamanda Yahudi kültürünün de kaynağını oluşturmaktadır⁽⁸⁰⁾. Yahudilere göre Tora ilk olarak bütün dünya milletlerine sunulmuş fakat bu millîetler onu kabul etmemiştir. Bunun üzerine Tanrı Tora'yı İsrailoğulları'na sunmuş ve İsrailoğulları onu kabul etmiştir. Bu sebeple Yahudiler Tora'nın, Tanrı tarafından kendi niteliklerine uygun olarak yaratıldığını iddia etmektedirler⁽⁸¹⁾.

Yahudiler için Tora'yı anlamak, büyük nimet sayılmaktadır. Tora'yı anlamaya çalışan kişi İsrail toplumu tarafından takdir edilmekte ve saygıyla karşılanmaktadır. Bu nedenle Yahudilikte Tora ile ilgilenen kimse İsrail toplumunda büyük bir yere sahiptir. Tora'yı anlamayan ve anlamaya çalışmayan kimse de toplum tarafından dışlanmakta hor görülmektedir. Yahudiler kendilerinin dışında bir kimsenin Tora'yı anlayamayacağına ve kavrayamayacağına, Tora'nın önemini ancak kendilerinin bilebileceğine inanmaktadırlar.

Yahudiler her şeylerini kaybetseler de Tora'yı kaybetmedikçe kendilerini kazançlı saymaktadır. Çünkü Yahudiler'e göre Tora'nın kaybı Yahudilerin yokolmasını ifade etmektedir. Bu amaçla Tora'yı korumak için yapılan her şey caiz görülmekte ve ona uyulması ilahî bir görev sayılmaktadır. Onlar için Tora'nın korunması, Tanrı'nın

80. AYDIN, Din Fenomeni, 105

81. Ahmet ÇELEBİ, Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, Çev. A. Büyükcınar- Ö. Faruk Harman, İstanbul 1978, 279.

onlardan yardımını esirgememesini ifade etmektedir. Bu sebeple Yahudiler Tora'ya menfaat beklenmeden karşılıksız olarak hizmet edilmesi gerektiğini ve dünyevî amaçla kullanılan Tora'nın da insana hiçbir faydası⁽⁸²⁾ olmayacağını ifade etmektedirler⁽⁸³⁾.

Yahudilikte dindar bir Yahudinin yapacağı tek şey Tanah'ın buyruklarına uymak ve ona göre davranmaktır. Kutsal Kitabın emirlerini yerine getirmeyen Yahudi günahkâr ve lanetli sayılmaktadır. Bir insanın gerçekten Yahudi olup olmadığının göstergesi de Kutsal Kitap'tır. Kutsal Kitap'taki bu emirlerin yerine getirilmesi ile Allah'ın her zaman onların yanında yer alacağına ve onlara kolaylık sağlayacağına inanılmaktadır. Erdemli yaşamının tek şartı da Kutsal kitaba bağlılıktır⁽⁸⁴⁾.

Yahudi din bilginlerine göre Tanah, dünyevî ve uhrevî her türlü bilgiyi ihtiva etmektedir. Bu sebeple Tanah'taki bu bilgilerin anlaşılmasının güçleştiğini belirtmişlerdir. Bu zaruret karşısında Tanah'ı yorumlama ihtiyacı hissedilmiş ve bu

82. Bu konuda meşhur Yahudi din alimlerinden Gamliel "Amel olmadan Tevrat üzerine yapılan bütün araştırmalar boşa gider" yargısını belirtirken Haham Zadok; "Tevrat'ı kendini büyütecek bir taç yapma,kazılacak bir bahçe gibi de düşünme" demektedir. Eskinin bir başka ünlü Yahudi din adamı Haham Hilel ise "Tevrat tacını dünya için kullananın emeği boşa gider" uyarısında bulunmaktadır (TÜRER, 25).

83. ÇELEBİ, 276-277.

84. "Yahudilik", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, II / 467-468.

ihtiyaç neticesinde Tanah yorumlanmıştır. Bu yorum sonucunda “Talmut⁽⁸⁵⁾” adı verilen eser ortaya çıkarılmıştır. Din adamları, Talmut’un ortaya çıkmasından sonra Tanah’ın daha anlaşılır hale geldiğini belirtmişlerdir⁽⁸⁶⁾. Onlara göre Talmut, Yahudilerin kendilerini idare edebilecek ve Yahudiliği evrensel yapıya kavuşturabilecek bir biçimde oluşturulmuştur. Talmut’un, yazılı hale gelmesi ile Yahudi dinî düşüncesi ve ilahiyat anlayışı da şekillenmiş ve bu çerçevede Yahudilikteki dinî yorum, felsefe ve mistisizme de damgasını vurmuştur.

Yahudiliğin varlığını devam ettiren en temel etken olarak gösterilen Talmut, günlük hayatta ve dinî ibadetlerde yapılacak vazifeleri ve görevleri ihtiva etmektedir. Yahudi hayatı Talmut’la gelişmiş ve özellikle Yahudi devletinin yıkılmasından sonraki dönemlerde o, Yahudilerin en temel dinî kaynağı haline gelmiştir. Talmut’a verilen bu önem çerçevesinde okullarda Tora kadar onun da öğretilmesine zaman ayrılmıştır⁽⁸⁷⁾.

Talmut, özellikle zahit Yahudilerce benimsenmiş bir eserdir. Çünkü Yahudilikte günlük hayattaki işler, kalkma, oturma, toplum içerisindeki tüm davranışlar ve çalışmalar ahlakî, hukukî ve dinî bir yasa olan Talmut’a göre yapılmaktadır. Bu

85. Yahudilerin çoğunluğu Talmut’un Allah tarafından gönderildiğine inanmakta ve onu Tora’yla eşdeğerde tutmaktadır. Hatta Talmut’un, Tora’dan daha üstün olduğunu ve Tora’yla ilgilenenlerin asla kurtulamayacağını ifade edecek kadar ileri gidenler olmuştur. Çünkü onlar için Talmut âlimlerinin sözleri, Musa’nın Şeriatındaki sözlerden daha değerlidir. Bunlara göre, vahiy mahsulü kabul edilen Talmut olmadan Tora anlaşılamamaktadır. Talmut’un anlaşılması ise hahamların ortaya koyduğu belirli prensiplere uymakla mümkün görülmektedir (TÜMER-KÜÇÜK, 230; ÇELEBİ, 279-280).

86. AYDIN, “Yahudi Kaynaklarına...”, 21.

87. HAN, Talmud’un Mevki..., 50-52; ÖRS, Musa ve..., 318.

nedenle her Yahudinin Talmut'u anlaması gerekmektedir. Talmut'u anlamak için ise uzun bir süre Talmut eğitimi görmek gerekmektedir. Bununla birlikte Yahudiler Talmut'tan bilgi edinmenin kolay bir iş olmadığını, ancak onu öğrenmeye çok hevesli olanlara da Tanrı'nın kolaylık sağlayarak yol gösterdiğini dile getirmektedir⁽⁸⁸⁾.

Yahudi Kutsal Kitabı'nı yorumlama konusunda belli anlayışlar bulunmakla birlikte, değişik bakış açılarından kaynaklanan farklı yaklaşımlara da rastlanmaktadır. Yahudi din adamlarının kendi dinî değer ve metinlerine bakıştaki liberal veya gelenekçi bakış açıları, dinî metinleri anlamada birbirinden çok farklı yorumlar ortaya çıkarmaktadır. Teolojik anlamda kimi tutucu, kimi de liberalist tavır sergileyen hahamların, kutsal kitabı farklı şekilde algılaması sonucu yaptıkları yorumlarda da birtakım farklılıklar görülmektedir. Liberalist olan hahamların bir kısmı Kutsal Kitap ve Talmut'un bugün hâlâ devam eden vahyin erken ve ilkel bir dönemini temsil ettiğini ileri sürerek çağın devamlı ilerleme içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Zamanla dinî anlayış ve geleneklerin de değişip geliştiğini savunan liberalist hahamlar ise bu değişimin kutsal kitap ve Talmut'ta da mevcut olduğunu dile getirmektedirler. Bunlar Talmut'un eskisi gibi fazla bir önem arzetmediğini beyan etmekte ve Kutsal Kitap üzerinde eleştirisel çalışmaların yapılması gerektiğini savunmaktadırlar. Aşırı tutucu hahamlar da Kutsal Kitab'ın eleştirilmemesi gerektiğini ileri sürmekte ve dinî değişim düşüncesine karşı çıkmaktadır. Bu hahamlar için kutsal kitap ve Talmut'un

88. Yaşar KUTLUAY, İslâm ve Yahudi Mezhepleri, Ankara 1965, 115, 118.

esinlemeleri, imanın bir ögesini oluşturmaktadır⁽⁸⁹⁾. Günümüzde ise bu hahamların birçoğu, Talmut'un Yahudi hayatında önemli bir rolü olduğunu söylemelerine rağmen onun tüm prensiplerini uygulama zarureti olmadığını belirtmektedir.

Yahudilikte Talmut'un yanında Tora'nın gizli manalarını açıklayan mistik yorumlara ise genel olarak "Kabbala" denilmektedir. Talmut ve Mişna'nın başlangıcı olarak görülen Kabala, Kutsal kitabın "gizli manasının ancak mistik olarak öğrenilebileceğini savunmaktadır. Bu mistik hareketin temel amacı kutsal metinlerin kendi öğretileri doğrultusunda anlaşılmasını sağlamaktır. Zira Kabbalistlere göre esas olan kutsal kitabı batınî yönüyle anlamaktır.⁽⁹⁰⁾

89. CORGE, 101-103.

90. Hadi TEZOKUR, Yahudilikte İbadet ve İnanç Esasları, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992, 77-78.

D. YAHUDİ MEZHEPLERİNİN KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

Yahudilikte tarihî süreç içerisinde Klasik Yahudi Mezhepleri, Ortaçağ Yahudi Mezhepleri ve Modern Yahudi Mezhepleri şeklindeki ana gruplarda tasnif edilen çeşitli ekoller ortaya çıkmıştır. Bu ekollerin başka birçok konuda olduğu gibi, kutsal kitap anlayışı hususunda da birtakım farklılıkları bulunmaktadır.

a. Hristiyanlık Öncesi (Klasik Yahudi) Yahudi Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı

Yahudiliğin, Hristiyanlık öncesi dönemde ortaya çıkan ve Hristiyanlığın başlangıç yüzyıllarında varlığını devam ettiren başlıca mezhepler, Hasidîlik, Ferisîlik, Sadukîlik ve Essenîlik olarak bilinmektedir. Bu hareketlerin kutsal kitap anlayışlarında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

aa. Hasidîlerin Kutsal Kitap Anlayışı

Hasidîler, Tanah'ın otoritesini kabul etmiş ve Talmut'u benimsememişlerdir. Hatta Talmut'un öğretilerini insanla Tanrı arasında bir engel olarak görmüşlerdir⁽⁹¹⁾. Dinî hükümlere sıkı sıkıya bağlı olan Hasidiler için Tora'nın emirlerini yerine getirmek bir görevden çok bir zevktir. Onlar, Tanah'ın gayesinin insanı, Tanrı'ya karşı sorumluluğunu kavrayabilecek seviyeye getirmek ve ona vâzifesini öğretmek olduğunu belirtmektedirler. Bu bilinç düzeyine erişerek Tanah'ın emirlerine uygun yaşayan insanların günah işleyemeyeceğini de ifade etmektedirler.

91. CORGE, 100.

ab. Ferisîlerin Kutsal Kitap Anlayışı

Ferisîlik kelime olarak, temiz olmayan herşeyden uzaklaşmak veya açıklamak ve tefsir etmek demektir. Ferisiliğin en büyük özelliği Yahudiliğe şekil veren büyük bir mezhep olmasından kaynaklanmaktadır⁽⁹²⁾.

Ferisîler hem Yazılı Tora'yı hem de Sözlü Tora olarak adlandırılan Talmut'u kabul etmektedir. Onlar Sözlü Tora'nın Musa'ya verildiğini ve şerî olarak kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu sebepten dolayı Ferisîler inanç sistemlerini daha çok Sözlü Tora üzerine kurmaktadır⁽⁹³⁾. Ferisîler, Yazılı ve Sözlü Tora'nın birbirini tamamladığını ve her ikisinin de aynı kaynağa sahip olduğunu iddia etmektedir. Ferisîlere göre Tora'da, insan için gerekli olan herşey bulunmakta ve o, herşey için yeterli olmaktadır. Tanrı'yla yapılan ahdin alameti olarak o, devletten de vatan toprağından da daha önemli görülmektedir. Hatta dünyanın devamı bile Tora'nın okunması ve onun emirlerine riayet edilmesi sayesinde olmaktadır⁽⁹⁴⁾.

Ferisî din adamları, Tora'da yazılı olanlar dışında Hz. Musa'dan rivayet edilen sözleri derlemiş ve bunlara sözlü kanun adını vermiştir. Onlara göre bu sözlü kanunlar, ne Musa ne de bir başkası tarafından oluşturulmuştur. O, doğrudan doğruya Tanrı tarafından belirlenmiştir. Bu sözlü kanunlar, nesilden nesile sözlü olarak nakledilmiş ve Talmut adıyla bir kitap haline getirilmiştir. Bu yüzden Ferisîler için Talmut da Tora gibi kutsallık arzetymekte ve hahamlar da bu kutsallıktan pay almaktadır.

92. TÖMER-KÜÇÖK, 233.

93. AYDIN, Din Fenomeni, 101-102; KUTLUAY, 158, 163

94. HAN, 28.

Onlara göre her imanlı Yahudinin Yahudi hahamlarının sözünü şeriatmış gibi kabul etmesi gerekmektedir. Bu sebeple de Ferisilik'te ictihad söz konusu değildir⁽⁹⁵⁾.

ac. Sadukîlerin Kutsal Kitap Anlayışı

Sadukîlik, Ferisîliğe karşı oluşmuş bir mezheptir. Sadukîler, Sözlü Tora'yı kabul etmemiş ve Tora'nın hükümlerinin uygulanması konusunda Ferisîlerden farklı bir davranış göstermiştir. Bunlar, inanç sistemini Ferisîlerden farklı olarak Yazılı Tora üzerine kurmuştur. Sadukîler Yazılı Tora dışında başka bir kaynak kabul etmemiş ve herşeyin esasını Yazılı Tora'nın oluşturduğunu belirtmişlerdir⁽⁹⁶⁾. Sadukîler, dinî konularda sadece Yazılı Tora'yı kabul etmiş ve Tora'nın emirlerinin kelime kelime uygulanması gerektiğini savunmuştur. Bu sebeple de dinî hükümlerin uygulanması konusunda sert bir tutum sergilemiş ancak yine de bu konularda körü körüne bağlılık yerine delil getirmek suretiyle tartışmayı tercih etmişlerdir⁽⁹⁷⁾.

Sadukîler, Yazılı Tora'ya sıkı sıkıya bağlı olduklarından, onlar için şifahî geleneğin pek fazla bir önemi yoktur. Tora'nın ise çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Onlara göre Tora, dünyadaki en önemli üç unsurdan birini teşkil etmektedir⁽⁹⁸⁾.

ad. Essenîlerin Kutsal Kitap Anlayışı

Ferisîliğin ve Sadukîliğin çağdaşı olan Essenîlik, mistik yapıya sahip bir

95. ÇELEBİ, 223, 225.

96. TÜMER- KÜÇÜK, 234-235.

97. KUTLUAY, 170-172.

98. Annamarie SCHİMMELE, Dinler Tarihine Giriş, A.Ü.İ.F. Yayınları XI, Ankara 1955, 205.

mezheptir⁽⁹⁹⁾. Essenîler Tora'ya son derece bağılı olmakla birlikte şartlara göre her şeyin caiz olabileceğini savunurlar⁽¹⁰⁰⁾.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi Hristiyanlık Öncesi Yahudi Mezhepleri'nde genel olarak, Tora'nın Tanrı vahyi olduğuna ve onu inkâr edenin gelecek dünyada yeri olmadığına inanılmaktadır. Klasik Yahudilikte Tora'nın baştan sona kadar bütün harf ve kelimelerinin vahiy mahsulü olduğuna inanılmaktadır⁽¹⁰¹⁾.

b. Ortaçağ Yahudi Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı

Yahudi toplumunun yaşadığı büyük sürgün ve çeşitli sosyal olaylar, Klasik Yahudi Mezhepleri'nin ortadan kalkmasına ve yerlerini, yeni adlarla ortaya çıkan bazı mezheplere bırakmasına neden olmuştur. Rabbanîlik ve Karaîlik olarak tasnif edilen Ortaçağ Yahudi Mezhepleri'nde Tora'nın bütün harf ve kelimeleriyle Musa'ya Allah tarafından kelime kelime yazdırıldığına inanılmıştır.

ba. Rabbanî Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı

Ferisîliğin devamı olan Rabbanîlik, Talmut'un tamamlanmasından sonra ortaya çıkmış bir mezheptir. Rabbanîlik, Babil'in Yahudi yerleşim yerlerinde Haham (Rabbî) okullarının kurulmasıyla gelişmeye başlamıştır. Rabbanî Yahudiler, Tora'yı Yazılı ve Sözlü olarak ikiye ayırmış ancak Yazılı ve Sözlü Tora'nın üstünlüğü konusunda bir ittifak sağlayamamışlardır. Rabbanî Yahudilerin büyük çoğunluğu Sözlü Tora'nın Yazılı Tora'dan üstün olduğu görüşünü benimsemiştir. Rabbanilere göre Tanrı İsrailoğulları ile sadece Sözlü Tora, yani Talmut ve Midraş'tan oluşan gelenek hürmetine ahit yapmıştır. Rabbanîler, Yazılı Tora'nın bütün milletler

99. TÜMER- KÜÇÜK, 235.

100. KUTLUAY, 173.

101. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 119.

için vahyedildiğini, Sözlü Tora'nın ise sadece İsrailoğullarına verildiğini savunmuştur. Sözlü Tora olmadan Yazılı Tora'nın hiçbir kıymeti olmadığını ve Yazılı Tora'nın değerinin Sözlü Tora'dan kaynaklandığını belirten Rabbanîlere göre Yazılı Tora'nın anlaşılması da Sözlü Tora'ya bağlıdır ⁽¹⁰²⁾.

Rabbani Yahudiliğe göre Sözlü Tora, yani Talmut da Yazılı Tora ile birlikte Musa'ya verilmiştir ve o, Yazılı Tora'dan daha büyük bir öneme sahiptir ⁽¹⁰³⁾. Geniş bir yorum anlayışına sahip olan Rabbanîler Sözlü Tora'yı, Musa'ya Sina Dağı'nda verilen levhalarda yazılı On Emir'den başlatıp Filistin topraklarında konuşulan sıradan sözleri kapsayacak geniş bir alana yaymaktadır. Rabbanîler için Tora'yı mükemmel yapan önceleri şifahi olarak nakledilen sonra yazıya geçirilen sözlü gelenektir. Bu geleneğin vazifesi ise Tora'yı korumaktır. Bu nedenle Rabbanîlikte gelenek ile Tora eş değer görülmektedir ⁽¹⁰⁴⁾.

102. Rabbanî Yahudiler, Yazılı Tora'da hükümlerin kapalı olduğunu ve açıkça belirtilmediğini bu nedenle bu hükümlerin anlaşılmasının Yahudi hukukunun da kaynağı olan Sözlü Tora'ya bağlı olduğunu beyan etmektedirler; ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 122-134,145.

103. Baki ADAM, "Yahudilerde Din ve Gelenek Üzerine", İslami Araştırmalar Dergisi, Ankara 1992, C. 4, S. 1, s. 46; Yüzyıllar boyunca batılı ve doğulu merkezlerin tartışmalarının ve kararlarının bir derlemesi olan Talmut, Rabbanilik için Yahudi yaşamı konusunda modern çağa kadar en yetkili bir rehber kitap olmuştur. Rabbanîler Talmut'a tüm bilimin kaynağı olarak saygı duymuş ve her türlü anlaşmazlığı Talmut'a dayanarak çözmeye çalışmışlardır (CORGE, 99).

104. ADAM, "Yahudilerde Din...", 46.

bb. Karaîlerin Kutsal Kitap Anlayışı

Karaî, “K-R-A” kökünden gelmektedir. Tanah’ı çok okuyan ve kutsal kitabın öğrencileri anlamına gelen Karailer, Talmut ve diğer Rabbanî eserleri kabul etmezler. Tanah’ı ve Tora’yı tam olarak kabul eden Karailerin benimsediği iman esasları içerisinde Musa’nın koyduğu kanunların hak olduğu ve Tora’nın dilini bilmenin dinî bir vazife olduğu prensibi vardır⁽¹⁰⁵⁾.

Karaîler, Tora’nın aracısız olarak Tanrı tarafından kelime kelime yazdırıldığını ve onda hiçbir çelişki olmadığına inanırlar. Kimsenin de onun sahliliğinden şüphe edemeyeceğini, değıştirmeyeceğini ve neshedemeyeceğini savunurlar⁽¹⁰⁶⁾. Onlara göre Tora’ya tabi olan her Karaî ona ve onun emirlerine uymakla mükelleftir. Karaîler Tanrı’nın Musa’ya gönderdiği Tora’nın ilk ve son şariat kitabı olduğunu ve onun yerini alacak başka bir kitabın gönderilmediğini beyan ederler. Onlar için sadece Tora değil bütün Tanah kutsaldır. Bu çerçevede onlar mezmurlara da büyük önem vermekte ve ibadetlerinde kullanmaktadırlar.

Yazılı Tora’yı kabul edip Sözlü Tora’yı kabul etmeyen Karailer, Tora’yı, Tora’nın kendi öz dili olan İbranice ile okumaktadır. Bunlar, Yazılı Tora’ daki her emrin kendi içerisinde açıklandığını ifade ederek Kutsal Kitap’ın tefsiri mahiyetindeki Talmut’u reddetmektedir⁽¹⁰⁷⁾.

105. TÖMER- KÜÇÜK, 239-240.

106. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 121,133.

107. Şaban KUZGUN, Hazar ve Karay Türkleri, Ankara 1985, 194-198.

Karaîler, Rabbanî geleneğini reddetmekte ve Talmut'u hahamların şahsî yorumlarından meydana gelmiş bir kitap olarak görmektedir. Tora'nın tek kutsal kitap olduğunu savunan Karaîler, herkesin Tora'yı kendi başına araştırma, okuma ve yorumlama hakkına sahip olması gerektiğini savunmaktadır⁽¹⁰⁸⁾.

c. Çağdaş (Modern) Yahudi Mezheplerinin Kutsal Kitap Anlayışı

1879 Fransız İhtilali'nin sonucunda meydana gelen değişiklikler ve Yahudi hahamları tarafından yıllarca vaadedilen mesihin gelmemiş olması Yahudilerin anlayışında bir takım değişiklikleri zaruri kılmıştır. Bu değişiklik kutsal kitap anlayışında da olmuştur. Geleneksel Yahudiliğin Yahudi kimliği ve inançları hakkındaki görüşlerinin önemini kaybetmesi sonucu Yahudiler, geleneksel Yahudilik anlayışını yeniden gözden geçirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu ihtiyaç neticesinde Yahudiliği çağdaş dünyanın şartlarına uydurma çalışmaları yapılmış ve bu çalışmaların sonucu olarak da, Kutsal Kitap anlayışı konusunda tamamen farklılık arzeden mezhepler ortaya çıkmıştır.

ca. Ortodoks Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı

Yahudilikte, dinî kural ve kaidelerin tümüne bağlı olan gruba "Ortodoks Yahudiler" denilmektedir. Klasik dönemde Ferisîlik mezhebiyle başlayıp Rabbanî Yahudilik ile gelişen ve bugünkü son halini alan Ortodoks Yahudi Mezhebi, kutsal kitabı bütün harf ve kelimesiyle Musa'ya yazdırılmış bir kitap olarak görmektedir. Bunlar Tora, Talmut ve bu kutsal metinlerden çıkarılmış olan dinî kural ve kaidelerin otoritesini tümüyle kabul etmektedirler⁽¹⁰⁹⁾. Ortodoks Yahudiler, Sina'da

108. Ahmet Hikmet EROĞLU, Osmanlı Devleti'nde Yahudiler, Ankara 1997, 76, 82.

109. TÜMER- KÜÇÜK, 241-242; ADAM, Yahudi Kaynaklarına...,157.

Tanrı tarafından yazdırılmış olan Yazılı Tora'nın yanında onun yorumu mahiyetindeki Sözlü Tora'nın da sözlü olarak vahyedildiğine inanmaktadır⁽¹¹⁰⁾. Bu çerçevede Tora'yı, Talmut'u ve bunlardan çıkartılmış olan dinî kural ve kaidelerin tümünü kabul etmektedirler⁽¹¹¹⁾.

Ortodoks Yahudiler, Tora'nın vahiy mahsulü olduğunu, bilimin gerçekleriyle uyduğunu ve olmuş ya da olacak her şeyin bu kitapta mevcut olduğunu ifade etmektedirler⁽¹¹²⁾. Bu kitabın yorumu mahiyetinde olan Sözlü Tora'yı vahiy unsuru olarak kabul ettikleri için onun prensiplerini değişmez kabul etmektedirler⁽¹¹³⁾.

cb. Reformist Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı

XIX. yüzyılın başlarında Alman Yahudileri arasında ortaya çıkan bu mezhebe göre vahiy mahsulu olan Tora, sadece Yahudi halkına aittir. Reformist Yahudilere göre Tora, İsrailoğullarının dinî tecrübesiyle ortaya çıkmış bir eserdir⁽¹¹⁴⁾. Bunlar Tanah ve Talmut'un tam bir bağlayıcılığı olmadığını ve Tanah'ın günümüzdeki etkisinin tartışılabileceğini savunurlar⁽¹¹⁵⁾.

Reformistler, vahyi kabul etmekle birlikte Tanah'ın ve Tora'nın muhtevasının tümüyle vahiy kaynaklı olmadığını savunmaktadır. Reformistlere göre İsrailoğulları Sina'da sadece politik bir kanun almıştır. Bunlar vahyin bir gelişme sürecine sahip olduğunu ve aklın vahiyden daha önemli bir rol üstlendiğini beyan etmektedirler.

110. Tora ile Talmut'a aynı değeri veren Ortodokslar, Tora'nın lafızlarının gizli kodlarla kodlandığını bu bakımdan değişmesinin mümkün olmadığını ileri sürmektedir(ADAM, Yahudi Kaynaklarına...,160).

111. TÜMER- KÜÇÜK, 242.

112. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 157, 160.

113.HAN, 27.

114. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 145-149, 158.

115. TÜMER- KÜÇÜK, 243.

Tora'nın geçerliliğinin şartlara ve zamana bağlı olduğunu ifade eden Reformist Yahudiler, zaman ve şartların değişmesi sonucu Tora'daki bir çok kuralın geçerliliğini kaybettiğini vurgulamaktadır⁽¹¹⁶⁾. Bu nedenle Kutsal Kitab'ın zaman ve şartlara göre yeniden yorumlanması gerektiğini ifade etmektedirler. Reformist Yahudiler için kutsal kitap, Yahudi halkının Tanrı'ya inanmasıyla ilgili tecrübenin bir kaynağıdır. Reformistler Kutsal Kitab'ı eleştirerek Tora'daki yaratılışla ilgili hikayelerin insan aklına ve modern bilime aykırı olduğunu iddia etmektedirler⁽¹¹⁷⁾.

cc. Liberal Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı

Liberal Yahudilik'te belli bir dogma ve esas bulunmamaktadır. Bunlar da Reformist Yahudiler gibi vahyi belirli bir zamanla sınırlamamaktadır. Liberal Yahudiler, bugün tek cilt halinde mevcut olan kutsal kitabın ne tek bir kitap olduğunu ne de aynı zamanda yaşamış birden fazla yazar tarafından yazıldığını söylemektedirler. Liberal Yahudiler'e göre kutsal kitap, İsa'dan yüzyıllar önce yaşamış İbranî yazarların, şairlerin ve dinî liderlerin öğretilerini, felsefesini, tarihini ve dramalarını içermektedir. Bu sebeple Tora'da ve Tanah'ın diğer kitaplarında üslûp ve muhteva bakımından farklılıklar ve çelişkiler bulunduğunu iddia etmektedirler. Liberal Yahudiler akıl ve hayat şartlarını ön plana çıkararak Kutsal Kitab'ın Yahudi hayatındaki etkisini büyük oranda sınırlamaktadırlar.

116. Reformist Yahudiler, 1885 Pittsburg Platformunda dinî görüşlerini ortaya koymuştur. Buna göre kutsal kitap geçmişte Yahudi kültüründe önemli bir rol oynamıştır. Ancak onun, eski Yahudi toplumu için koymuş olduğu bu kurallar ve yapmış olduğu açıklamalar günümüz dünya şartlarında geçerliliğini büyük oranda kaybetmiştir. Kutsal kitabın geçerliliğini kaybeden bu tür kural ve açıklamaları günümüz Yahudisini bağlamamaktadır (ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 149).

117. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 146-149.

cd. Muhafazakâr Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı

Reformist Yahudiliğe tepki olarak ortaya çıkan Muhafazakâr Yahudilik, Kutsal Kitap anlayışı konusunda belli bir çizgiye sahip değildir. Bunlar, Reformist Yahudilik'teki gibi, Tora'nın beşer bir kitap olduğuna ne de Ortodoks Yahudilik'teki gibi tamamen vahiy kaynaklı olduğuna inanmaktadırlar. Muhafazakâr Yahudiler, Tora'nın Tanrı kelamı olduğunu fakat ayrıntıları belirtilmiş emir ve deyimlerin Tanrı kelamı olmadığını belirtmektedirler. Yine bunlar, Musa'ya, Sina Dağı'nda verilen Tora'nın sözlerinin Tanrı kelamı olduğuna ancak onun yazılmasının beşer eliyle gerçekleştiğine inanmaktadır. Buna göre kitabın kendisi, Tanrı tarafından vahyedilmekle birlikte, birlikte, insanlar tarafından yazıya geçirilmiştir. Bu yazının kendisi vahiy kaynaklı değildir.

Muhafazakârlar, Tora'nın her zaman için bağlayıcı bir özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Kutsal Kitap konusuna eleştirel yaklaşmayı tercih eden Muhafazakâr Yahudiler, Tora'nın Tanrı tarafından verilmiş olmasının değil; onun, İsrail halkının Tanrıyla birlikteliğinin bir belgesi olmasını önemli kabul etmektedirler. Onlar kutsal kitaptan çıkarılmış olan dinî emir ve kuralları da kabul etmekte, ancak bu kuralların şartlara göre değişebileceğini vurgulamaktadırlar. Muhafazakarlar, kutsal kitabın yorumu olan Talmut'u da kabul etmekte fakat onun uygulama zorunluluğu olmadığını belirtmektedirler⁽¹¹⁸⁾.

122. ADAM, Yahudi Kaynaklarına ..., 149-154.

ce. Yeniden Yapılanmacı Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı

Yeniden Yapılanmacı Yahudi Mezhebi'nin kurucusu olan Mordecai Menahem Kaplan, Yahudiliği din olmaktan çok, bir bir medeniyet olarak tanımlamakta ve Tora'yı bu medeniyetin en temel unsuru olarak görmektedir. Yeniden Yapılanmacı Yahudilik Mezhebi'ne göre Yahudi medeniyetini ifade eden Tora, İsrailoğullarının gerçeği ve kurtuluş yolunu bulma konusundaki ortak çabalarının bir ürünüdür. Onlar için Tora, Tanrı'nın gerçekliğine şahadet etmesi sebebiyle ilahî bir vahiydir. Bunlar Tanrı'nın Tora'yı değil, Tora'nın Tanrı'yı vahyettiğini ifade etmektedir. Yeniden Yapılanmacı Yahudiliğe göre ilahî olan Tora'nın kendisi değil, fakat onun varlık planına çıkış süreci ilahî bir özellik taşımaktadır.

Yeniden Yapılanmacı Yahudi Mezhebi'ne göre Kutsal Kitab'a pragmatik anlayışla yaklaşmak ve Kutsal Kitab'ı uygulamaya geçirmek gerekmektedir. Bunun için Tora'nın Tanrı tarafından tabiat üstü bir şekilde yazdırılmış tek otorite kaynağı olduğu fikrinden vazgeçilmesi gerektiğini belirtmektedirler⁽¹¹⁹⁾.

d. Samirî Yahudilerin Kutsal Kitap Anlayışı

Milattan önceki yüzyıllarda Yahudi toprağı olan Samaryaya yerleşerek Yahudileşmiş topluluğa Samirî Yahudiler; bunların bağı olduğu mezhebe ise Samirilik denilmektedir. Diğer Yahudilerin Yahudi saymadığı bu mezhebin mensupları ellerindeki farklı Tora nüshası ve farklı uygulamalarıyla kendilerini gerçek Yahudiler olarak görmektedir.

119. ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 50.

Samirîler, vahyin Hz. Musa ile son bulduğuna Tora'nın mükemmel ve tam olduğuna, hiçbir zaman değişmeyeceğine ve neshedilemeyeceğine inanmaktadırlar. Bu onların iman esaslarındandır. Samirîlerin Tora'sı ile Yahudi Tora'sı arasında altı bin civarında fark bulunmaktadır. Bu farklılığın sebebi olarak Soferim'in faaliyetleri ve Ezra'nın rolü gösterilmektedir⁽¹²⁰⁾.

Samirîler'e göre kutsal kitap sadece Tora'dan, yani Musa'ya vahyedilen beş kitaptan oluşmaktadır. Bundan başka kutsal kitap bulunmamaktadır. Evrensel, tam ve mükemmel olan bu kitap, altı günde ve her şeyden önce yaratılmıştır⁽¹²¹⁾.

Samirîler, Tora'ya dayanarak Tora'nın dışındaki kitapları Musa'nın şeriatına aykırı olduğu gerekçesiyle kabul etmezken, diğer Yahudiler de onların elindeki Tora'yı sahih saymaktadır⁽¹²²⁾.

Araştırmamızda da görüldüğü gibi, Klasik Yahudi Mezhepleri kutsal kitap hususunda hiçbir şekilde araştırma ve inceleme yapmamış, kutsal kitabı olduğu şekliyle kabul etmiştir. Klasik dönemin ardından ortaya çıkan Ortaçağ Yahudi Mezhepleri de, daha çok Tora'daki emir ve yasakların sebebini araştırıp inceleme konusu yapmıştır. Modern Yahudiler ise kutsal kitabı araştırma konusu yapmış hatta tenkit dahi etmiştir. Bunun sonucunda Liberal ve Reformist eğilimli mezhepler, kutsal kitabın Tanrı'nın yazdırmış olduğu bir kitap değil, çağlara ve şartlara göre değişen, ilahî unsurlar yanında

120. TÜMER- KÜÇÜK, 246-247.

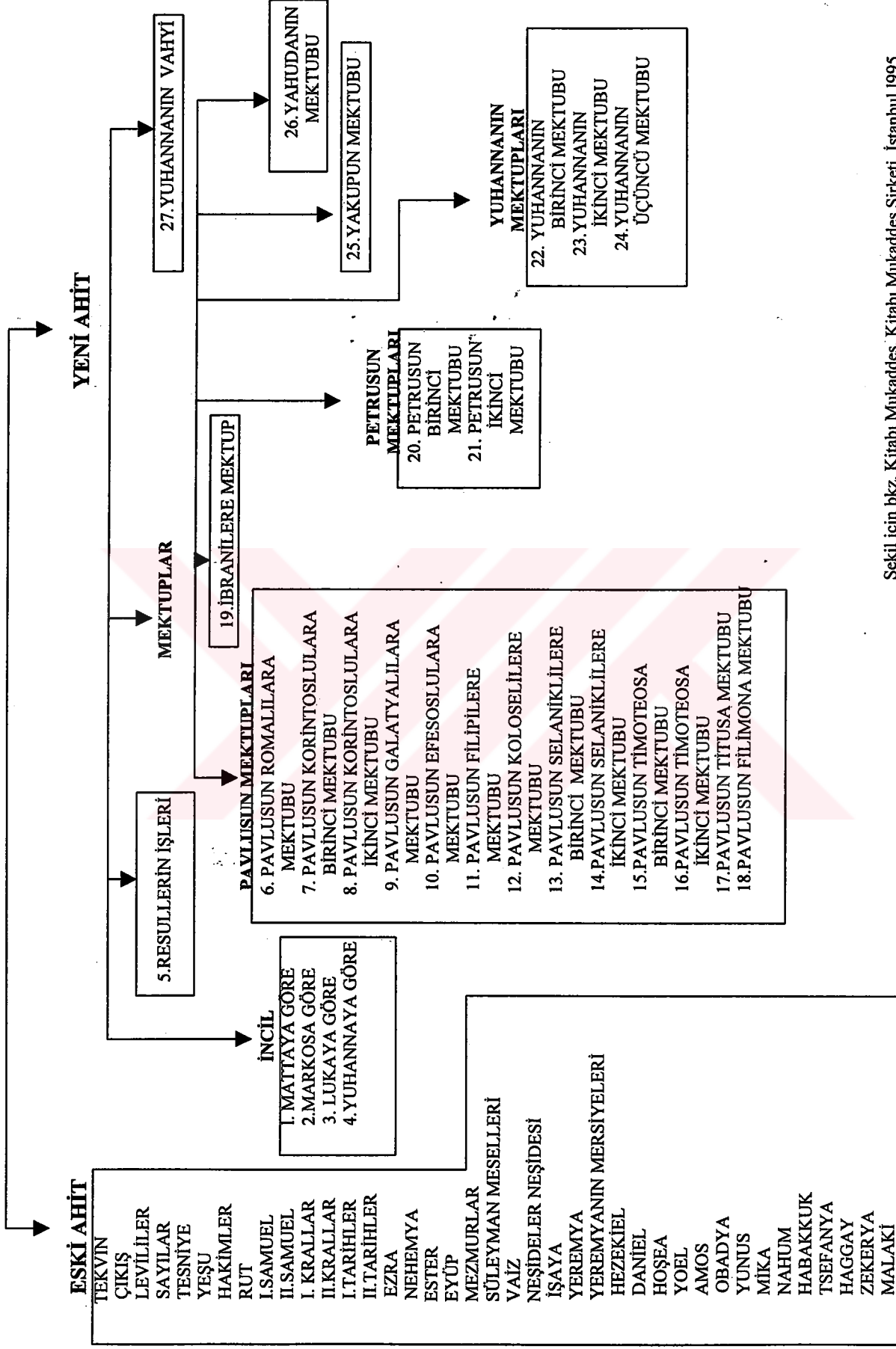
121. KUTLUAY, 148.

122. TANYU, Tarih Boyunca..., 50

beşerî unsurları da ihtiva eden bir kitap kolleksiyonu olduğunu savunurken, Ortodoks Yahudiler onun her harfi ile Tanrı kelâmı olduğu ve değişmeyeceği inacını sürdürmüştür⁽¹²³⁾.

123 . ADAM, Yahudi Kaynaklarına...,156

HİRİSTİYAN KUTSAL KİTAPLARI

Şekil için bkz. Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1995.

II. BÖLÜM

HRİSTİYANLIKTAKİ KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

A. KUTSAL KİTAP ANLAYIŞINA GENEL BAKIŞ

Hristiyanlık, kutsal kitabı, Tanrı'nın insanlıkla yaptığı "ahit" anlayışı içerisinde görmektedir. Buna göre Adem'in Tanrı'ya karşı işlediği günah, sonraki nesillere de sirayet etmiş ve insanlık bu günahkâr tabiattan kurtulamamıştır. İnsanlığın kurtuluşu için Tanrı, Musa'yla önemli bir ahit yapmış; ancak Tanrı'nın Musa'yla yaptığı ahit de bu kurtuluşu sağlayamamıştır. Tanrı insanlığın kurtuluşu için bu kez kendi biricik oğlu İsa'yı insan şeklinde göndererek çarmıhta feda etmiş ve bu suretle insanlıkla yeni bir ahit yapmıştır. Tanrı'nın insanlıkla yapmış olduğu bu iki ahit döneminin de kendilerine mahsus kutsal metinleri bulunmaktadır. Bunlardan İsa'ya kadar olanlar yani Yahudi Kutsal Metinleri "Eski Ahit"; İsa'dan sonra yazılanlar ise "Yeni Ahit" olarak adlandırılmıştır. Hristiyanlar, bu her iki döneme ait kutsal metinlerin tümünü kendi kutsal kitapları olarak değerlendirmiş ve bunu Türkçe "Kitabı Mukaddes⁽¹⁾" olarak isimlendirmiştir⁽²⁾.

-
1. Hristiyanların kutsal kitaplarına; İngilizce "Holy Bible", Fransızca "La Sainte Bible", Almanca "Bibel", İtalyanca "Bibbia" denilmektedir (Thomas MİCHEL, Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş, İstanbul 1992, 12).
 2. Baki ADAM, Dinler Tarihi, (İ.Ö.P.), Ed. Mehmet Katar, Eskişehir 2000, 85.

Kitabı Mukaddes'in ilk bölümünü oluşturan Eski Ahit, esas itibariyle Yahudi kutsal metinlerinden teşekkül etmiştir. Hristiyanlar, İsa'ya kadar olan dönemin (Yahudi) kutsal metinlerini, M.Ö. 285 yıllarında oluşturulan Grekçe çevirisini esas alarak kendilerine mahsus bir biçimde tasnif etmiş ve Yahudilerin apokrif saydığı birtakım bölümleri de ekleyerek bunlara Eski Ahit adını vermişlerdir. İsa'dan sonraki dönemde ise çeşitli yazarlar tarafından yazılmış olan dört İncil, Resullerin İşleri, yirmibir Mektup ve Vahiy isimli kitaplar biraraya getirilerek Yeni Ahit oluşturulmuştur⁽³⁾. Ancak günümüzde "Hristiyan Kutsal Kitabı" denilince, genellikle İnciller anlaşılmaktadır. İncil⁽⁴⁾; iyi anlamına gelen "eu" ve mesaj anlamını ihtiva eden "angleion" kelimelerinden meydana gelmektedir⁽⁵⁾. Kelime olarak İncil; müjde, iyi haber anlamına gelmektedir. Hristiyan literatüründe ise İncil, Mesih İsa'nın öğretilerini ve onun getirdiği müjdeyi ifade etmektedir⁽⁶⁾. Kitab-ı Mukaddes'in Papalık tercümesinde de İncil, "değişik çevrelere uyum gösteren, kiliselerin ihtiyaçlarına cevap veren, hatalı davranışları düzelten, karşıt fikirlilere delillerle cevap veren metin" şeklinde tarif edilmektedir⁽⁷⁾.

3. ADAM, Dinler Tarihi, 85.

4. İncil kelimesi ilk zamanlarda İsa'nın öğretisini belirtmek amacıyla daha sonraları ise Hristiyan kutsal kitabının genel adını ifade etmek için kullanılmıştır (Xavier JACOB , İncil Nedir?, Ankara 1985, 11).

5. Mehmet AYDIN, Dinler Tarihine Giriş, Konya 1996, 108.

6. Xavier JACOB, Sorabilir miyiz ?, İstanbul 1988, 5; Hristiyan Öğretisi, Der. Xavier Nuss- Hakkı Demirel, İstanbul 1994, 73.

7. Bkz. BUCAİLLE, 102.

a. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Vahyi

Hristiyanlıkta Hz. İsa her konuda olduğu gibi kutsal kitabın oluşmasında da merkezî bir konuma sahiptir. Bu anlayışla Hristiyanlar için tam ve mükemmel açıklama⁽⁸⁾ kitapta değil İsa'da gerçekleşmiştir. Hristiyan inancına göre Tanrı, iradesinin sırrını açıklamak için İsa ile bedenleşerek insana söylemek istediğini onun ağzından söylemiştir. Tanrı, İsa'da bedenleşmekle sadece insanlara mesajı anlatmakla kalmamış, kendisini de açıklamıştır. Bu nedenle Tanrı'nın insana söylemek istediğini gerek şahsında gerekse yaşamında en mükemmel şekilde anlatan İsa'dır. Havariler de Tanrı'nın, İsa'nın ağzından söylediği bu sözleri Kutsal Ruhun ilhamı ile kaleme almışlar ve Hristiyan Kutsal Kitabı'nın ikinci ve ana bölümü olan Yeni Ahit'i oluşturmuşlardır⁽⁹⁾.

Hristiyan Kutsal Kitabı'nın oluşumunda vahiy ve ilham⁽¹⁰⁾ anlayışı birbirini

8. Hristiyanlıkta vahiy için genel olarak "revelation" kelimesi kullanılmakta ve bu kelime Tanrı'nın kendisini açması (göstermesi) anlamına gelmektedir (Montgomery WATT, Günümüzde İslam ve Hristiyanlık, Çev. Turan Koç, İstanbul 1991, 91).
9. MİCHEL, 18.
10. Hristiyanlıkta ilhamı ifade etmek için İngilizce "inspiration" kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelime "Kutsal Ruh'un vahye aracılık etmesi için seçilen kişilerin düşünce ve kalplerinde yaptığı etki"yi ifade etmektedir. Kutsal Kitab'ın vahiy ve ilhamdan oluştuğunu belirten Hristiyan teologlar vahiy ve ilham kavramları arasında ayrım yapmaktadır. Bu ayrıma göre Hristiyan teologlar vahyi; Tanrı'nın, insanların bilmesine imkan olmayan şeyleri seçilmiş insanlara bildirmesi süreci olarak tanımlamaktadır. İlhamı ise, vahyi alan kişilerin görüp duydukları şeyleri gerek sözlü gerekse yazılı olarak başkalarına aktarırken Tanrı tarafından, hata yapmaktan korunmaları olarak tarif etmektedir. Hristiyanlar için ilham ayrıca vahyin nesillerden nesillere ulaşmasını da ifade etmektedir (TARAKÇI, Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Vahiy Anlayışı Üzerine Bir Araştırma, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1999, 73-77).

tamamlamakta ve paralellik göstermektedir. Hristiyanlara göre kutsal kitap, hem Tanrı vahyi hem de Kutsal Ruh'un ilhamı ile yazılmıştır. Tanrı'nın, yazarların yaptığı işin sorumluluğunu üstüne alması ve metinlerin gerçek yazarı olması sebebiyle kutsal kitap, vahiy mahsulüdür. Ancak bu metinlerin kaleme alınma safhasındaki ifadeler yazarlarına aittir. Bu konumuyla kutsal metinler, hem vahiy hem de bu süreçte meydana gelen kişisel ve toplumsal tecrübeleri ihtiva etmektedir⁽¹¹⁾.

b. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Toplanması ve Yazılması

İlk Hristiyan cemaatleri, İsa'nın yaptıklarını ve söylediklerini ezberlemiş ve sonraki nesillere sözlü olarak aktarmıştır⁽¹²⁾. Ancak İsa'yı görenlerin zamanla ölmesi, Hristiyanlığın geniş bir alana yayılması ve Hristiyan hayatının büyük bir ölçüde şekil kazanması sonucu yazılı kayıtlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç neticesinde İsa'yı görenler ve Havariler bu sözlü rivayetleri yazıya geçirmişler ve yazılı metinleri oluşturmuşlardır⁽¹³⁾. Bu yazılı metinler de yaklaşık olarak elli yıllık bir zaman zarfı içerisinde, doğrudan doğruya Tanrı'nın gözetiminde en az dokuz⁽¹⁴⁾ müellif tarafından yazılmıştır. Ancak bu yazım işlemi sonucunda tarih ve muhteva bakımından birbirini tutmayan yazılı metinler ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine farklı ve birbiriyle çelişik durumdaki kitaplar İznik Konsili'nde ele alınmıştır. Bu konsilde kitaplar elemeye tabi

11. TARAKÇI, 73, 76-77.

12. ADAM, Dinler Tarihi, 86.

13. F.F. BRUCE, Elimizdeki İncil Sağlamdır, Çev. Yakup YAMAN, İstanbul (tarihsiz), 17; Mehmet AYDIN, "Kutsal Metinler ve Dinî Literatür", İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1998, XVII / 340.

14. Judy Bartel'in "Kutsal Kitap'ımız" adlı eserinde ise kutsal kitabın, kırk kişinin Tanrı tarafından esinlendirilerek yazılmasıyla oluşturulduğu belirtilmektedir. Bu kişilerden bazılarının Kutsal Kitabın birden fazla kitabını yazdığı ve bazı kitapların yazarlarının da kitaplarını imzalamadıkları için kimler tarafından yazıldığına bilinmediği ifade edilmektedir (Judy BARTEL, Kutsal Kitap'ımız, Çev. Hande Taylan, İstanbul 1997, 25).

tutularak hangilerinin sahih olduğu karara bağlanmış ve bu suretle kanonik⁽¹⁴⁾ kitap listesi belirlenmiştir⁽¹⁵⁾. Ancak reform sürecinde Protestanlar Hristiyan ilâhiyatına dair diğerkonular yanında kutsal kitabın kanonikliği hususunu da gündeme getirmiş ve bu bağlamda bazı kitapların kanonik değil, apokrif⁽¹⁶⁾ olduğunu savunmuştur. Bunun üzerine Trent Konsili'nde (1546) kutsal kitap konusu da gündeme getirilmiş ve bu konsilde Protestanların apokrif olarak değerlendirdiği kitaplar, Dauterokanonik (ikinci kanon) olarak kabul edilmiştir⁽¹⁷⁾.

14. Kanon, gerçekliği ispatlanmış ve Kilisece kabul edilmiş sahih kitapları ifade etmektedir (MİCHEL, 14). Kilise, kutsal kitabı kanonik ve apokrif olarak değerlendirirken bazı kriterleri esas alarak kabul etmiştir. Bir kitabın kabul edilmesi için o kitabın havarilere nisbet edilmesi. Hristiyanlar arasında yaygın biçimde kullanılmış olması ve taşıdığı inancın doğru olması gerekmektedir (Ömer Faruk HARMAN, Metin , Muhteva ve Kaynak Açısından Barnabas İncili, (Yayınlanmamış Çalışma), İstanbul 1994, 6-7).
15. Mehmet ÇELİK, "Sinoptik İncillerin Kaynakları ve Tahlili Mukayeseleri" A.t.Ü.İ.F.D., Erzurum 1988, S. 8, s. 267-268.
16. Apokrif (Apokryphos); kelime olarak gizli ve saklı demektir. Apokrif kitaplar, gizli ve gerçekliği kanıtlanamamış kitapları ifade etmektedir (CHALLEYE,173). Bazı Kiliseler, bu kitapları apokrif olarak değerlendirmekle birlikte bu kitapların Tanrı esini olduğunu ancak bu konuda yeterli kanıtın olmaması nedeniyle bu şekilde değerlendirildiğini vurgulamaktadır (BARTEL,36). Hristiyanlar ayrıca bu kitapların peygamberlere mâlum olduğunu ve bunların malumatına Hristiyan kaynaklardan değil Yahudi Hristiyanlardan şifahî olarak elde edilmesi sebebiyle apokrif olarak değerlendirildiğini iddia etmektedir (HARMAN,5-6). Protestanlarca apokrif olarak kabul edilen kitaplar şunlardır: Tobias, Yudit, I. Makabeler, II. Makabeler, Bilgelik, Sırak, Baruk, Daniel ve Ester'deki birkaç bölüm, İbranililere mektup, Yakub'un Mektubu, Petrus'un İkinci Mektubu, Yuhanna'nın İkinci ve Üçüncü Mektubu , Yahuda'nın Mektubu ve Esinleme kitaplarıdır. Protestanlar bu kitapları apokrif olarak kabul etmekle birlikte İsa Mesih'in yaşantısının ve öğretisinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya yardımcı olacağı inancıyla bu kitapların okunmasını faydalı bulmaktadır (Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik Kitapları, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1987, Önsöz).
17. P.Luigi İANNİTTO, Hristiyan İnancı, Çev. Leyla Alberti, İstanbul 1994, 390, 393.

c. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinler

Hristiyan Kutsal Kitabı, Eski ve Yeni Ahit olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan Eski Ahit, Yahudi kutsal metinlerini; Yeni Ahit ise İnciller ve ilk dönem Hristiyan toplumunda yazılmış olan bazı kitapları ihtiva etmektedir. Yeni Ahit'teki bu kitaplar, dört İncil, yirmibir Mektup, Resullerin İşleri ve Yuhanna'nın Vahyi olmak üzere toplam yirmiyedi kitaptan oluşmaktadır⁽¹⁸⁾.

a. İnciller:

Yeni Ahit'in ilk kısmını teşkil eden İnciller; Matta, Markos, Luka ve Yuhanna olmak üzere dört kitaptan oluşmaktadır. İnciller'de genel olarak İsa'nın hayatı ve yaşadığı olaylar anlatılmaktadır. Hristiyanlıkta kanonik olarak kabul edilen bu dört İncil'den Matta, Markos ve Luka İncilleri, muhteva ve kaynak bakımından birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikler sebebiyle Matta, Markos ve Luka İncilleri'ne Hristiyan literatüründe "Sinoptik (Synoptic, Benzer) İnciller" denilmektedir⁽¹⁹⁾.

Bu üç İncil, İsa'nın özellikle tebliğ dönemindeki yaşantısını ve öğretisini hemen hemen aynı şekilde anlatmaktadır⁽²⁰⁾. Matta, Markos ve Luka İncilleri'nin metin ve muhtevadaki benzerlikler, bu İncil yazarlarının ortak veya benzer kaynaklardan faydalanarak eserlerini kaleme aldıkları ihtimalini göstermektedir. Bu konuda da pekçok teoriler bulunmaktadır. Bu teorilere göre İncil yazarlarının eserlerini iki, dört veya daha fazla kaynaktan faydalanarak yazdıkları iddia edilmektedir. Bu teorilerin

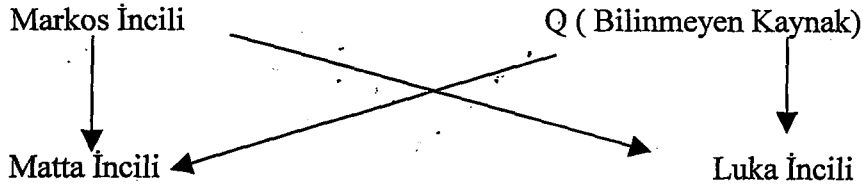
18. Şaban KUZGUN, Dört İncil Farklılıkları ve Çekişkileri, İstanbul 1991, 57.

19. AYDIN, Din Fenomeni, 172; ayrıca bkz. Suat YILDIRIM, Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık, Ankara 1988, 86-87.

20. ÇELİK, 269-270.

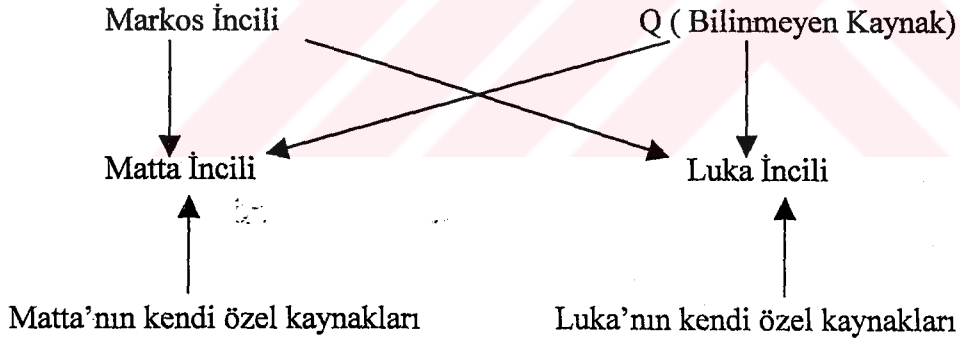
birincisine göre, bu İncil yazarları eserlerini kaleme alırken kendi bildikleri ve duydukları yanında bilinmeyen bir nüshadan da yararlanmışlardır. Araştırmacılar, bu durumu ikili kaynak teorisi ile şu şekilde göstermişlerdir⁽²¹⁾:

İkili Kaynak Teorisi

Yukarıda ifade edilen ikili kaynak teorisini kabul etmeyen ve İncil yazarlarının daha fazla kaynaktan faydalandığını iddia edenler de bulunmaktadır. Bu araştırmacılara göre İncil yazarları eserlerini iki değil en az dört kaynağa dayandırarak hazırlamışlardır. Bu teori de aşağıda gösterildiği şekilde ifade edilmiştir:

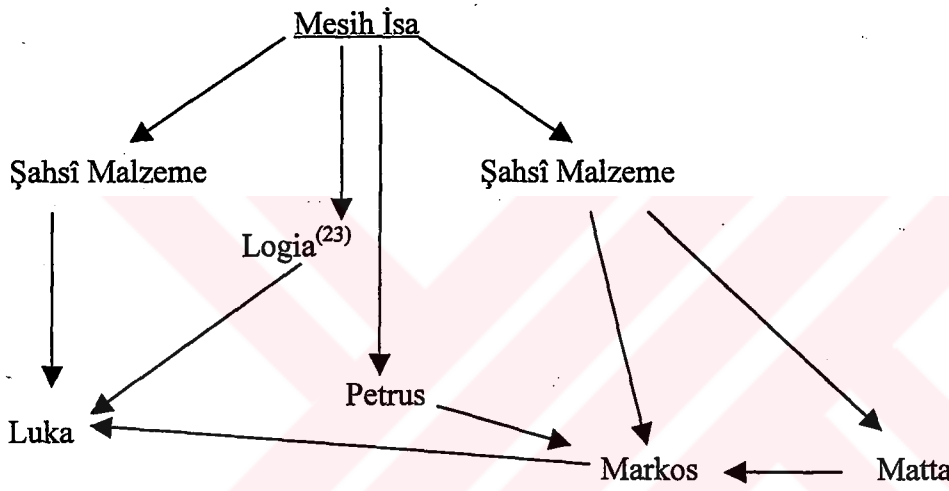
Dörtlü Hipotez Teorisi

Yukarıda gösterilen bu farklı iki teoriyi kabul etmeyen bazı araştırmacılar ise İncil yazarlarının, eserlerini hazırlarken iddia edilenden çok daha fazla kaynaktan

21. ÇELİK, 270.

karmaşık bir biçimde faydalandığını savunmaktadır. Bu araştırmacılara göre İncil yazarları eserlerini oluştururken hem kendilerine ulaşan şifahî hem de diğer İncil ve Mektuplardan yararlanmışlardır. Buna göre, büyük oranda diğer İnciller'e kaynaklık eden Markos kendi İncili'ni oluştururken Havarilerin lideri Petrus'un mektuplarından faydalanmıştır. Matta ve Luka ise İncilleri'ni Markos İncili'ni ve kendilerine şifahî şekilde ulaşmış bilgileri kaynak kullanarak oluşturmuştur⁽²²⁾.

1. Matta İncili: Matta tarafından kaleme alınan bu İncil, yirmisekiz baptan oluşmaktadır. Bu İncil'de; İsa'nın doğumu, çocukluğu, kendisini halka tanıtması, İsrail halkının onu kabul etmemesi, İsa'nın şakirtlerini İncil'i yaymaya göndermesi, Allah'ın hükümlerini vaaz etmesi, düşmanlarla mücadelesi ve Ferisîler'in iki yüzlülüğünü açığa vurması anlatılmaktadır.

22. JACOB, İncil Nedir, 126,131; Ayrıca geniş bilgi için bkz. Sadık KILIÇ, Mitoloji Kitabı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim, İzmir 1993,104-108.

23. Logia, kelime olarak sözler anlamına gelmekte ve İncil'in temeli sayılmaktadır. Logia, Hristiyanlarca Hz. İsa'nın sözlerini nakleden ilk risale olarak kabul edilmektedir (JACOB, İncil Nedir, 125).

2. Markos İncili: Onaltı bap olan bu İncil, Markos tarafından yazılmıştır. Markos burada, Romalılara hitaben İsa'nın faaliyetlerinden önceki hayatını ve hazırlıklarını; Galile'deki, Yahudiye'deki ve Kudüs'deki vaazlarını ve bunlarla ilgili olaylarını, ızdıraplarını, ölümünü ve dirilmesini anlatmaktadır.

3. Luka İncili: Yirmidört bap olan bu İncil, Luka tarafından yazılmıştır. Bu İncil'de genellikle Yahudi olmayanlara, Tanrı'nın oğlu İsa'nın, bütün insanların kurtarıcısı ve hayatın kaynağı olarak tanıtılması işlenmektedir. Bunun yanında onun güçsüzlere karşı olan ilgisine de yer verilmektedir.

4. Yuhanna İncili: Yirmibir bap olan bu İncil, Yuhanna tarafından kaleme alınmıştır. Bu İncil'de; İsa'nın kişiliğine, hayatı ile ilgili olaylara, öğretilerine, ölümüne ve dirilişine yer verilmektedir⁽²⁴⁾.

b. Resullerin İşleri:

Yazarı belli olmayan bu kitap, üslûp ve muhteva bakımından Luka İncili'yle benzerlik göstermesi sebebiyle onun tarafından yazılmış olabileceği iddia edilmektedir. Yirmisekiz baptan meydana gelen bu kitapta, Hristiyanlığın yayılışı ve Hristiyanların yaşam tarzları konu edilmektedir⁽²⁵⁾.

c. Mektuplar:

Pavlus, Petrus, Yakup, Yuhanna ve Yahuda gibi ileri gelen kimselerin yazdığı mektupların Hristiyan Kutsal Kitabı'nda önemli bir yeri vardır. Bu mektuplar, Hristiyanlığı anlamada ve yorumlamada ön plâna çıkmaktadır.

24. Bkz. İncil Müjde, Ankara 1986, 9, 98, 152, 244.

25. Bkz. Mehmet AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık, Ankara 1995, T.D.V.Yayınları 162, 94.

ca. Pavlusun Mektupları :

Yeni Ahit'te İnciller'den sonraki en önemli kısmı Pavlus'un mektupları oluşturmaktadır. Bu mektuplar çeşitli sebeplerle değişik topluluklara yazılmış ve daha sonraki dönemde Yeni Ahit içerisinde yer almıştır. Bu mektuplar şunlardır:

1. Pavlusun Romalılarına Mektubu: Onaltı bap olan bu mektupta; Tanrı'nın tecelli etmesi, "şeriat" ile iman arasındaki ilişki ve vâftiz gibi konular yer almaktadır.

2. Pavlusun Korintoslulara Birinci Mektubu: Onaltı bap olan bu mektupta; hakikî hikmet, nikah, putperestlerin kurbanı, kıyamet ve evharistiyadan bahsedilmektedir⁽²⁶⁾.

3. Pavlusun Korintoslulara İkinci Mektubu: Onüç babı ihtiva eden bu bölümde; iman ve imanın pekiştirilmesi anlatılmaktadır.

4. Pavlusun Galatyalılara Mektubu: Altı bap olan bu kitapta; Pavlus'un kendisine karşı olan Galatya'daki Hristiyanlara yaptıklarını açıklaması ve kendisini müdafaa etmesi konu edilmektedir.

5. Pavlusun Efesoslulara Mektubu: Altı bap olan bu bölümde; uzun bir şükrandan sonra Hristiyan hayattan bahsedilmekte ve ahlâk esasları hakkında bilgi verilmektedir.

6. Pavlusun Filipililere Mektubu: Dört bap meydana gelen bu kitapta; İsa'nın gelmesinin yakın olduğu ve insanın İsa'nın yolunu takip etmesi gerektiği belirtilmektedir.

26. Bkz. SCHİMMELE, 118.

7. Pavlusun Koloselilere Mektubu: Dört baptan oluşan bu bölümde; insanın ilahîliği konu edilmektedir.

8. Pavlusun Selaniklilere Birinci Mektubu: Beş babı ihtiva eden bu mektupta; İsa'nın dünyaya ikinci kez geleceği ile ilgili hususlara yer verilmektedir.

9. Pavlusun Selaniklilere İkinci Mektubu: Beş babı kapsayan bu mektupta; İsa'nın dünyaya ikinci kez gelişinin hemen gerçekleşmeyeceği, önce Deccalın geleceği ardından da İsa'nın gelerek onunla mücadele edeceği anlatılmaktadır.

10. Pavlusun Timoteosa Birinci Mektubu: Altı baptan meydana gelen bu kısımda; İsa'nın Allah ile insan arasında yegâne vasıta kaynağı olduğu anlatılmaktadır.

11. Pavlusun Timoteosa İkinci Mektubu: Dört baptan oluşan bu mektupta; nasihat ve tavsiyelere yer verilmektedir.

12. Pavlusun Titusa Mektubu: Üç babı içeren bu mektupta; imanın pekiştirilmesi ve sağlam kişilikten bahsedilmektedir.

13. Pavlusun Filimona Mektubu: Bir bap olan bu mektupta Pavlusun Filimonun evinden kaçan bir kölesi hakkındaki sözleri anlatılmaktadır⁽²⁷⁾.

cb. İbranilere Mektup:

Kimliği bilinmeyen bir yazar tarafından kaleme alınan bu mektup; Hz. İsa'nın Yahudilere tanıtılması amacıyla yazılmıştır. Onüç bap olan bu mektupta; İsa'nın Tanrı'nın oğlu, ezeli ve ebedî kâhin ve kurban olması inancı üzerinde durulmaktadır.

27. Bkz. SCHİMMELE, 119.

cc. Yakubun Mektubu :

Yeni Ahit'te Yuhanna'nın kardeşi ve İsa'nın akrabası olmak üzere iki Yakup ismi geçmektedir. İsa'nın akrabası olan Yakup, İsa'dan sonraki dönemde Kudüs'teki Hristiyanların başkanı olması sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle İsa'nın akrabası olan Yakup tarafından yazıldığı kabul edilen ve beş bap olan bu mektupta; imanının iyi amellerle süslenmesi gerektiğine yer verilmektedir.

cd. Petrusun Mektupları :

İki mektuptan oluşan bu mektuplar, İsa'nın talebesi Petrus tarafından yazılmıştır.

1. Petrusun Birinci Mektubu: Dört bap olan bu mektup, Karadeniz, Ankara, Galatya, Kayseri ve Efes'te bulunan Hristiyanlara hitaben yazılmıştır. Burada Petrus, genellikle imanının pekiştirilmesi üzerinde durmaktadır. Bu nedenle bu mektup daha çok nasihat şeklindedir. Burada yer yer Tanrı'ya karşı olan görevler ve insanların birbirlerine karşı olan görevlerinden de bahsedilmektedir. Ayrıca İsa'nın çektiği ızdıraplar da konu edilmektedir.

2. Petrusun İkinci Mektubu: Petrus'un bu mektubu kime yazdığı tam olarak bilinmemektedir. Bu mektupta da, birinci mektuptaki gibi imanının sağlamlaştırılması hususu üzerinde durulmaktadır.

ce. Yuhannanın Mektupları:

Yuhanna Tarafından yazılan bu mektupların ana konusu Mesih düşmanlığı ve dinden dönmedir⁽²⁸⁾.

28. Bkz. AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına..., 98-101.

1. Yuhannanın Birinci Mektubu: Beş baptan oluşan bu mektup, Hristiyanlar için büyük bir önem arz etmektedir. Bu mektupta; dinden dönenlerle ilgili bilgiler yer almakta ve bunlar için Mesih düşmanı tabiri kullanılmaktadır. Ayrıca günah kavramı da ele alınmakta ve günaha karşı bir mücadele anlatılmaktadır.

2. Yuhannanın İkinci Mektubu: Üç baptan meydana gelen bu mektupta; imanının düzeltilmesi, sağlamlaştırılması konu edilmektedir. Burada ayrıca Mesih düşmanlığının arttığına dikkat çekilmekte ve Hristiyanlar bu mesih düşmanlarına karşı uyarılmaktadır.

3. Yuhannanın Üçüncü Mektubu: Üç bap olan bu mektup, Hristiyanlığı öğretmek için gezen Hristiyanlara sahip çıkan ve onları misafir edip ilgilenen Gayus isimli bir şahsa yazılmıştır. Burada Gayus'un davranışı methedilmekte ve övülmektedir.

cf. Yahudanın Mektubu:

Bir bap olan ve Yahuda tarafından kaleme alınan bu mektupta; Yahudilikten Hristiyanlığa geçenler için nasihatlar yer almaktadır.

d. Vahiy (Apokalips) Kitabı:

Yirmiiki baptan meydana gelen bu kitap, Yuhanna tarafından 94-95 yıllarında Patmos adasında sürgün olduğu dönemde kaleme alınmıştır. Bu kitapta dürüst ve imanlı kimselerin dini inkar edenlere karşı galip geleceği, Tanrı'nın kötülüğü yenip kıyamette tüm insanlığı kucaklayacağı ve geleceğe yönelik başka pek çok kehanet yer almaktadır⁽²⁹⁾.

29. Bkz. AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına..., 101-104.

B. HİRİSTİYANLIKTA KUTSAL KİTABIN YERİ

Yahudilikte olduğu gibi Hıristiyanlıkta da kutsal kitap, dinin en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Hıristiyan inanç esasları yanında ibadetlerinde de kutsal kitaba önemli bir yer verilmekte ve hemen her ibadette kutsal kitaptan cümleler veya pasajlar okunmaktadır. Ayrıca kutsal kitap, Hıristiyan hayatını şekillendirmekte, toplum kültüründe önemli bir faktör olarak etkisini hissettirmektedir. Kutsal kitabın Hıristiyan hayat ve ibadetindeki bu önemli rolü sebebiyle onun bu fonksiyonlarını ayrı başlıklar altında ele almak faydalı olacaktır.

a. İbadetlerde Kutsal Kitabın Yeri

Hıristiyanlıkta ibadet, Hz. İsa'nın ibadet konusundaki telkini ve Hz.İsa'nın yaşayan ibadeti olmak üzere iki temel esas üzerine kurulmuştur. Hıristiyanlar için ibadet, Tanrı'ya ulaşma ve Tanrı'yı tanıma sırrını ifade etmektedir. Bu sırrı elde etmenin yolu da ibadetten geçmektedir. İbadet ise İsa merkez olmak üzere Tanrı ve Kutsal Ruh etrafında dönmektedir⁽³⁰⁾.

Hıristiyanlıkta IV. yüzyılın ikinci yarısına kadar günlük olarak yapılan bir ibadet uygulaması mevcut değildi. Bu dönemde ibadet kişinin kendisinin tek olarak okuduğu veya aile ortamlarında okunan dulardan teşekkül etmekteydi. İlk zamanlarda bu dualar esnasında Eski Ahit'ten bazı bölümler ve özellikle mezmurlar okunmaktaydı. Ancak daha sonra İnciller'in ve Pavlusun Mektuplarının yazılmasıyla birlikte bu metinler de ibadetlerdeki yerini almış ve dularda Eski Ahit ile birlikte Yeni Ahit

30. TÖMER- KÜÇÜK, 480-481.

de okunmaya başlanmıştır. Böylece Hristiyanlıkta Eski ve Yeni Ahit'ten pasajlar okumak, ibadetin ana unsuru olarak günümüze kadar gelmiştir⁽³¹⁾.

Hristiyanlıkta ibadet, ferdi olarak veya cemaat halinde kiliselerde papaz nezaretinde yapılmaktadır. İbadetler; günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere üç vakitte ifa edilmektedir. Günlük ibadetler, sabah ve akşam olmak üzere iki vakitte yapılmaktadır. Sabah ibadeti, Tanrı'ya şükür amacıyla kutsal kitaptan mezmurların okunmasıyla başlamakta, ilahilerle devam etmekte ve bir dua ile bitmektedir. Akşam ibadetlerinde ise yine kutsal kitaptan bir parça okunarak yorumlanmakta ve dualar edilmektedir⁽³²⁾.

Haftalık ibadetler, pazar günü sabah ve akşam olmak üzere papaz nezaretinde İsa'nın yeniden dirilişini kutlamak amacıyla kilisede kutsal kitaptan parçaların okunması ve ilahilerin söylenmesi ile toplu olarak yapılmaktadır. Hristiyanlıkta en önemli haftalık ibadeti ekmek-şarap (evharistiya) ayini oluşturmaktadır. İsa'nın Havarileriyle yediği yemeğin anısını da anlatan bu ayin, kilisede Kutsal Kitap'tan bölümler okunması ve rahip tarafından günün önemine göre açıklanıp yorumlanması suretiyle toplu olarak yapılmaktadır⁽³³⁾.

31. Mehmet KATAR, "Dinlerde Günlük İbadet Uygulamaları", Dinî Araştırmalar Dergisi, Mayıs 1998, C. 1, S. 1, s. 73-74.

32. AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına..., 69, 78 ; Ali ERBAŞ, Hristiyan Ayinleri, İstanbul 1998, 19-25.

33. ERBAŞ, 19.

Yıllık ibadetler ise yılda bir kez olmak üzere kilisede papaz nezaretinde topluluklar halinde Kitab-ı Mukaddesten parçaların ve duaların okunması ile yapılmaktadır. Kilisede yapılan en önemli yıllık ibadetler de Noel ve Paskalya bayramıdır⁽³⁴⁾.

İbadetlerde kutsal kitabın rahip tarafından okunması tamamlandıktan sonra rahip “İşte Allah’ın sözleri bunlardır” demektedir ve cemaate yönelerek cemaatten kutsal kitaptan dinledikleri kutsal sözler için şükretmeleri gerektiğini söylemektedir. Bunun üzerine cemaat Allah’a şükranla bulunarak dua etmektedir. Daha sonra rahip okuduğu kutsal kitabı öpüp cemaate dönerek “kutsal kitabın okunması sayesinde günahlarınız affedilsin” diyerek ibadeti tamamlamaktadır⁽³⁵⁾.

Hristiyanlıkta gerek haftalık gerekse yıllık ibadetler olsun hemen hemen bütün ibadetler, kilisede rahip veya papaz nezaretinde toplu olarak yapılmaktadır. Ancak bu noktada Hristiyan kiliseleri arasında ortak bir doktrin sağlanamamış ve kiliseler arasındaki düşünce farklılıkları ibadet ve uygulamalarda da kendisini göstermiştir. Bu nedenle ibadetler, Kiliseden Kiliseye farklılık göstermiş ve Kiliselere göre şekil kazanmıştır.

34. AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına..., 70-71.

35. Xavier NUSS, Dua Kitabı, Ankara 1975, 65-66.

1. Katolik Kilise İbadetlerinde Kutsal Kitabın yeri

Katoliklerde başlıca ibadet⁽³⁶⁾, İsa'nın haç üzerinde kurban edilişinin kutlanması olan "Mass (Missa)"dır. Katolik ibadetlerinin en önemlisi ve en yaygını olan Mass, "Yüksek Mass" ve "Sıradan Mass" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ayrıca kendisine iştirak edilmesi açısından da bu ayin, genel ve özel olarak bölümlendirilmektedir. Genel Mass, günah itirafı, dua ve kutsal kitaptan parçaların okunmasından oluşmaktadır. Özel Mass ise sadece vaftiz olanlara açık olup iman ikrarı ve komünyon takdisinden meydana gelmektedir⁽³⁷⁾.

Katoliklerde ibadet, halkın kiliseden içeri girmesi, yerini alması ve dua etmesiyle başlamaktadır. Herkesin yerini almasından sonra yardımcı diyakos, diyakos⁽³⁸⁾ ve papaz bir veya iki kişi refakatinde içeri girerek altara⁽³⁹⁾ doğru

36. Katolik kiliselerinde ibadet dili Latince'dir. Herkes Latince'yi okumakta ancak onu anlayamamaktadır. Bu durum II. Vatikan Konsili'nde değerlendirilmiş ve değiştirilmiştir. Alınan bu kararla papaz, Kutsal Kitab'ı Latince okurken halk kendi diliyle okumaya başlamıştır. Daha sonra kutsal kitabı yerli dilde okuma gelenek halini almış ve günümüze kadar gelmiştir. Bu durum ayrıca Katolikler'de papazın cemaate daha da yakınlaşmasını sağlamıştır (GÜÇ, Dinlerde Mabet, 191-192).

37. GÜÇ, Dinlerde Mabet, 188.

38. Diyakos; ibadetlerde papaza yardımcı olan kimsedir. Diyakosluk ise daha çok kutsal kitap okuma veya ikinci derecede hizmetlerle ilgili bir makam olup rahipliğe geçişte önemli bir basamak kabul edilmektedir (Mehmet AYDIN, "Mabet ve İbadet", İslâm Ansiklopedisi, XVII / 350).

39. Altar; Latince bir kelime olup "sunak"la eş anlamlıdır. Sunak ise ibadeti yönetmek amacıyla taştan yapılmış masadır. Sunak, kilisenin en önemli unsurunu ve eşyasını oluşturmaktadır. Sunak, kilisede kilisenin her tarafından görülebilecek bir yerde bulunmaktadır. Sunağın üzeri devamlı olarak süslü ve beyaz bir örtüyle örtülmektedir (Xavier JACOB, Hristiyan Kilise ve İbadet Yerleri, İstanbul 1994,17).

ilerlemektedir. Bu esnada hazır bulunan koro ilahi söylemekte ve ayini idare edenlerse Mezmurlardan çeşitli bölümleri okumaktadır. Bunun ardından yardımcı diyakos Eski Ahit ve yeni Ahit'ten günün anlam ve önemine uygun parçalar okumaktadır. Bu okumalardan sonra İznik iman ikrarının tamamı okunmakta ve hergün yapılan ekmek – şarap (evharistiya) ayini icra edilmektedir. Bunun ardından da bitiş duasıyla ayin tamamlanmaktadır⁽⁴⁰⁾.

2. Ortodoks Kilise İbadetlerinde Kutsal Kitabın Yeri

Ortodoks kiliselerinde iki çeşit ibadet⁽⁴¹⁾ mevcuttur. Bunlar; rahiplere ve piskoposlara mahsus olan ibadet ile halkın da iştirak ettiği liturji⁽⁴²⁾ yani evharistiya ayinidir. Ortadoks Kilisesi'ndeki ibadetin özünü oluşturan bu ayin, genel olarak haftada bir, pazar günleri icra edilmektedir. Bu ayinde çeşitli dualar ile Mezmurlardan, Eski ve Yeni Ahit'ten çeşitli pasajlar okunmaktadır⁽⁴³⁾. İki bölümden oluşan bu ibadetin birinci bölümünü sözlü (öğretim) ve okumalar bölümü; ikinci bölümünü ise evharistiya oluşturmaktadır. Bu sözlü bölümde liturjiye giriş mahiyetinde günah itirafı ve bazı dualardan oluşan bir ayin yapılmaktadır. Bu ayinden sonra da ibadetin ikinci bölümünü oluşturan ekmek-şarap ayini icra edilmektedir⁽⁴⁴⁾.

40. GÜÇ, Dinlerde Mabet..., 190.

41. Ortodoks kiliselerinde ortak bir ibadet dili bulunmamakta ve her millet kendi diliyle ibadet etmektedir (GÜÇ, Dinlerde Mabet..., 187).

42. Liturji, Kilisede kutlanan bütün ayinleri ifade etmekte ve özellikle “evharistiya”yı ifade eden özel bir isim olarak kullanılmaktadır. Liturji, Ortodoks Kilisesinde İsa'nın kurban edilişinin bir kutlamasını ifade etmektedir (Şinasi GÜNDÜZ, Din ve İnanç Sözlüğü, Konya 1998, 236).

43. KATAR, “Dnlerde Günlük İbadet....”,73.

44. JACOB, Hristiyan Kilise..., 12-13.

Ortodokslar'da ibadet, koronun mezmurlardan bir metin okumasıyla başlamaktadır. Daha sonra "küçük giriş" olarak adlandırılan İsa'nın yeryüzüne İncille gelişini temsil eden bir ibadet yapılmaktadır. Bu ibadette papaz önce altının altında duran İncil'i almakta ve onu diyakosa vermektedir. Papaz ve diyakos, önlerinde ışıklar ve buhurlar yanarken kilisenin kuzey kapısından geçerek cemaatin bulunduğu yere gelmektedir. Diyakos, cemaatin ortasına gelince kutsal kitabı başının üstüne kaldırıp "Hikmet! Yücel" şeklinde bağırır. Daha sonra papaz ve diyakos, büyük kapıdan altara tekrar dönmekte ve bu dönüş esnasında koro "Kutsal Tanrı, Kutsal Güçlü, Kutsal Ölümsüz! Bize acı" anlamına gelen Trisagon'u söylemektedir. Bu işlemlerden sonra Mektuplar'dan bölümler okunmakta ve günün anlamına uygun olarak İnciller'den parçalar okunmaktadır. Bunun ardından liturji ayininin ikinci ve son kısmını oluşturan evharistiya(ekmek-şarap) uygulamasına geçilmektedir⁽⁴⁵⁾.

3. Protestan Kilise İbadetlerinde Kutsal Kitabın Yeri

Protestan Kiliselerindeki ibadetlerde, kutsal kitaba ve onun yorumuna Katolik ve Ortodokslar'dan daha fazla önem verilmektedir. Bu nedenle Protestan kiliselerde ibadetin özünü, kutsal kitabın okunması ve yorumlanması oluşturmaktadır. İbadet genel olarak Yeni Ahit ve İnciller'den seçilmiş bölümlerin açıklaması, yorumu niteliğini taşıyan vaazlar, Mezmurlar ve dualardan meydana gelmektedir. Bu düşünceden dolayı kiliselerde İncil'in okunduğu, cemaate vaazların verildiği ve ibadetlerin merkezi olan minberler kurulmuştur⁽⁴⁶⁾.

45. GÜÇ, Dinlerde Mabet..., 184-187.

46. GÜÇ, Dinlerde Mabet..., 193-195.

b. Günlük Hayatta Kutsal Kitabın Yeri

Hristiyan hayatında İsa (oğul), Kilise ve Kutsal Kitap olmak üzere  ana ge vardır. Hristiyanlıkta İsa, her bakımdan merkezî bir konuma sahiptir. İsa hakkındaki bilgilerin de Yeni Ahit'te özellikle İnciller'de yer alması Hristiyanlık nezdinde kutsal kitaba büyük bir değer kazandırmıştır. Kutsal Kitap, Hristiyan hayatını şekillendirme konumunda olması sebebiyle de ayrıca önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu nedenle Hristiyanlar, günlük hayatlarını kutsal kitaba göre çizmekte ve yönlendirmektedir.

Hristiyanlıkta Kutsal Kitap, her alanda temel rol ifa etmektedir. Hristiyanlara göre bir Hristiyanın hayatı kutsal kitaba bağlıdır. Bu sebeple Hristiyanlar, her zaman kutsal kitapla meşgul olmakta ve kitabın bilgisine sahip olan kimsenin de gerçekte bilge bir insan olduğunu savunmaktadır. Bu hususiyeti nedeniyle Hristiyanlar için kutsal kitabı bilmek, Tanrı'yı ve Mesih'i bilmektir. Tanrı'yı bilmek ve O'nun bildirdiği şeyleri doğru olarak bilmek için de kutsal kitabı devamlı olarak okumak gerekmektedir. Çünkü Hristiyanlara göre kutsal kitabın anlamını kavramak ve devamlı olarak okumak, insanları aydınlatarak Tanrı sevgisine götürmektedir.

Hristiyanlar için Eski Ahit'in bir bölümü olan mezmurların da günlük hayatta önemli bir yeri vardır. Hristiyanlıkta büyük bir önem arzeden, kutsal liturjinin ve ayinlerin en önemli kısmını oluşturan mezmurlar, Hristiyanlara göre Tanrısal esinle bestelenmiş ve kutsal kitapta bir araya getirilmiştir. Bu sebeple Hristiyanlar kutsal kitabın özellikle mezmurların insanları hem ahlakî hem sosyal hem de sağlık açısından bir doyuma ulaştırdığını iddia ederler⁽⁴⁷⁾. Bu nemi sebebiyle Mezmurlara, günlük hayatın her safhasında müracaat edilmekte ve hemen hemen her amaçla ondan

47. Bkz. Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar, İstanbul 1997, 362-363, 376, 570,605, 712, 791.

faydalanılmaktadır.

c. Dinî Bayramlarda ve Törenlerde Kutsal Kitabın Yeri

Hristiyanlıkta belli başlı bazı dinî bayramlar ve törenler bulunmaktadır. Bu bayramlardan biri olan Paskalya Bayramı, Hristiyanlar için Hz. İsa'nın ikinci gelişini ifade etmektedir. Bu bayram; İsa'nın Havarilerle yediği son yemeği, İsa'nın çarmıha gerilişini ve dirilişini hatırlatması bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Paskalya bayramında evharistiya ayini daha özel bir biçimde kutlanmakta, kutsal kitaptan parçalar okunmakta ve ilahiler söylenmektedir⁽⁴⁸⁾. Hristiyanlıkta Paskalya bayramından önceki haftaya kutsal hafta veya büyük hafta denilmektedir. Bu hafta içerisindeki perşembe, cuma, cumartesi ve pazar günleri ise kutsal kabul edilmektedir.

Kutsal Pazar günü, İsa'nın ızdıraplı ölümünden önce onun Kudüs'e girişinin sembolü olarak kutlanmaktadır⁽⁴⁹⁾. Paskalya'dan bir hafta önceki pazara gelen bu günde⁽⁵⁰⁾, mass (evharistiya) ayininden önce kilisenin dışında zeytin, şimsir gibi ağaçların dalları takdis edilmekte ve halka dağıtılmaktadır. Daha sonra İncil'den Mesih İsa'nın Kudüs'e girişini, ızdıraplarını ve haç üzerinde ölümünü anlatan bir parça okunmakta⁽⁵¹⁾ ve bu esnada cemaat de bir ilahi söyleyerek kiliseye girmektedir. Burada ayrıca şeytanın İsa'yı iğva etmeye çalışması ve İsa'nın ona karşı gelmesini hatırlatan İncil pasajları okunmaktadır. Herkesin kilisedeki yerini almasından sonra da mass ayini icra edilmektedir⁽⁵²⁾.

48. AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına..., 70-71.

49. JACOB, Hristiyan Kiliseleri..., 24.

50. KATAR, Tövbe, 124.

51. Birçok kilisede bu İncil parçası rahip ile birlikte üç veya dört okuyucunun karşılıklı diyalogu şeklinde okunmaktadır (JACOB, Hristiyan Kilise..., 25).

52. KATAR, Tövbe, 128.

Kutsal Perşembe Günü, ayin Mesih İsa'nın akşam yemeğini bu saatlerde yemiş olması inancından dolayı gün batımında (akşam saatlerinde) yapılmaktadır. Bu günde müzikle başlayan ayin, bir ilahinin okunmasıyla yerini sessizliğe bırakmaktadır. Kilisede sessizliğin sağlanmasından sonra Yeni Ahit'ten İsa'nın alçakgönüllüğünü ifade eden İsa'nın havarilerinin ayaklarını yıkamasını anlatan parçalar okunmaktadır. Bu parçanın okunmasından sonra da mass ayinine geçilmektedir.

Kutsal Cuma Günü, ayin akşama doğru yapılmaktadır⁽⁵³⁾. Paskalyadan önceki cuma olan ve Hristiyan takviminin en kutsal günü kabul edilen⁽⁵⁴⁾ bu günde alışagelmış ayinlerden farklı bir tören icra edilmekte ve bu ayinde kutsal kitaptan muhtelif kısımlar okunmaktadır. Ardından da tören gerçekleştirilmektedir. Kutsal Cuma ayini rahibin ayin elbiselerini giyerek sunağın önüne gelmesi ve diz çökerek dua etmesiyle başlamaktadır. Bunun ardından cemaat yerine oturmakta ve kutsal kitabı okuyacak kişi kürsüye gelerek İşaya Peygamber kitabından bir parça okumaktadır. Bu bölümün okunmasından sonra İsa'nın mahkum edilmesini, ızdıraplarını ve ölümünü anlatan İncil parçası okunmakta ve kısa bir vaaz ile okuma bölümü bitirilmektedir. Okuma bölümünün ardından da komünyon ayini icra edilerek ibadet sona erdirilmektedir.

Kutsal Cumartesi günü ise ayin akşam yapılmaktadır. Paskalya bayramının girişi ve başlangıcı kabul edilen bu günde yapılan ayin; ateşin ve Paskalya

53. JACOB, Hristiyan Kilise..., 25-26.

54. KATAR, Tövbe, 124.

mumunun takdis edilmesi, Eski ve Yeni Ahit'ten bölümlerin okunması, vaftiz ve mass ayini olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Cumartesi günü, Paskalya Mumunun takdis edilmesinden sonra Paskalya sevincini ifade eden Paskalya övgüsünün okunmasıyla cemaat yerine oturmaktadır. Daha sonra kutsal kitaptan günün anlamına ve önemine uygun olan kısımlar okunmaktadır. Bunun ardından mezmurlar okunmakta ve ilahiler söylenmektedir. Bu okuma bölümlerinin arkasında vaftiz ve mass ayini yapılarak ibadet bitirilmektedir⁽⁵⁵⁾.

Hristiyanlarca kutlanan bir başka bayram ise İsa'nın doğumunun kutlanmasını ifade eden Noel (Christmas) bayramıdır. Noel bayramında, kilisede kutsal kitaptan metinler okunmakta ve evharistiya ayinini kutlanmaktadır⁽⁵⁶⁾.

Hristiyanlıkta bunların yanında başka törenler de mevcuttur. Bu törenlerin en önemlisi ise vaftizdir. Vaftiz, Hristiyanlığa geçiş için yapılan ayini ifade etmektedir. Hristiyan aileler çocuklarını doğumdan kısa bir süre sonra vaftiz ettirirler. Rahip kilisede vaftiz olacak çocuğun başına, tümüyle İsa'ya ait olması için eliyle haç işareti çizer⁽⁵⁷⁾ ve kutsal kitaptan bir parça okur. Daha sonra toplu olarak dua edilir. Bu olaydan sonra vaftiz olacak çocuğun baş ucunda bulunan su dökülerek çocuk vaftiz edilir ve dualar okunur. Vaftizden sonra çocuğun alına mukaddes yağ sürülerek beyaz bir elbise giydirilir ve çocuğun tüm hayatı boyunca nur gibi yaşaması, imana sadık kalmasının simgesi olarak da mum verilir. Bu işlemlerden sonra tekrar kutsal kitaptan parçalar ve dualar okunur⁽⁵⁸⁾.

55. JACOB, Hristiyan Kilise..., 24-27.

56. AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına..., 70.

57. P. Luigi İANNİTTO, Hristiyan Dininin Esasları, İstanbul 1982, 148.

58. NUSS, Dua Kitabı, 158-159.

Hristiyanlıkta bir başka tören de konfirmasyon (kuvvetlendirme)dir. Konfirmasyon, bir Hristiyanın üstlendiği sorumluluğun bilincine varması anlamına gelmektedir⁽⁵⁹⁾. Bu törende episkopos, kuvvetlendirme yapılacak kişilerin üzerine elini koyarak dua etmekte ve haç çıkarmaktadır. Daha sonra kutsal kitaptan parça okunarak bir dua ile merasim bitirilmektedir⁽⁶⁰⁾.

Hristiyanlıkta bu tören ve özel günlerin haricindeki rahip takdisi, nikah, komünyon gibi bir çok törende de kutsal kitap okunmakta ve dualar edilmektedir.

59. AYDIN, Hristiyan Kaynaklarına..., 72.

60. İANNİTTO, Hristiyan Dininin..., 150-151.

C. KUTSAL KİTABI ANLAMA VE YORUMLAMA ANLAYIŞI

Hristiyanlık, Hz. İsa'dan kısa bir süre sonra çok geniş bir alanda farklı milletler arasında yayılmış, bu durum farklı dil ve kültürlerle sahip olan Hristiyanların ortak bir din anlayışı oluşturmalarını engellemiştir. Böylece mevcut fikir, dil ve kültür ayrılıkları kutsal kitap ve onun anlaşılması konusundaki sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunun üzerine Kilise, konsiller düzenlemiş ve kutsal kitabın anlaşılması ve yorumlanması hususunda birtakım prensipler⁽⁶¹⁾ ortaya koymuştur. Kilise ve konsillerin ortaya koyduğu bu prensiplere göre kutsal kitap⁽⁶²⁾ anlayışı şekillenmiş ve bu bağlamda da Kilise ve konsiller, kutsal kitabın oluşması, anlaşılması ve yorumlanması hususunda temel rol oynamıştır⁽⁶³⁾.

61. Bu prensipler özü itibarıyla şunlardır:

1. Öncelikle Kutsal Kitab'ın Tanrı esini olduğu prensibi kabul edilmelidir.
2. Kitabı Mukaddes'in yorumu yine kutsal kitabın kendisiyle olmalıdır.
3. Onu iyi bir şekilde yorumlamak için kurtuluş ve Kutsal Ruh'a iman şarttır.
4. Kişisel deneyimlerin etkisinde Kutsal Kitap yorumlanmayacaktır.
5. Kutsal Kitap bir manaya gelmektedir ve harfi harfine anlaşılmalıdır.
6. Kelimenin anlamının mecaz mı yoksa gerçek manada mı kullanıldığı bilinmelidir.
7. Kutsal Kitabın başlangıcı sadece onun tarihinin ışığında anlaşılmalıdır.
8. Kutsal Kitabı teolojik olarak anlamak için gramer olarak da anlamak gerekmektedir.
9. Kutsal Kitabı yorumlayacak kişi her bakımdan bilgili olması ve kutsal kitapta üç tip insan olduğunu (Yahudiler, Yahudi olmayanlar ve Kilise insanları) bilmesi gerekmektedir.

62. Kilise'ye göre Kutsal Kitap, Tanrı tarafından vahyolunmuş metinler ve Kutsal Ruh'un yazıya geçirilmesini isteyerek açığa vurduğu hakikatlerdir. Bu hakikatleri yaşatacak ve bu hakikatlerin dışındaki şeyleri haber verecek ve nesilden nesile aktaracak olan da kilisedir (Abdurrahman KÜÇÜK, Ermeni Kilisesi ve Türkler, Ankara 1997, 225-226). Kilise'nin hangi kitapların mukaddes olduğunu belirleyebilme yetkisinin yanında kutsal kitabı açıklama ve yorumlama yetkisi de vardır. Yazılı olan Allah Kelamı'nı resmî olarak yorumlama vazifesi sadece kiliseye aittir. Kilise bu yorumlama anlayışında Kitabı Mukaddes'in daha anlaşılabilir olması için Kitabı Mukaddes'te zor olan ve açık olmayan yerlere açıklama açısından dipnot koydurmuştur (İANNİTTO, Hristiyan İnancı, 394).

63. Bkz. R.C. SPROUL, Kutsal Kitabı Anlamak, Çev. Hande TAYLAN, İstanbul 1997, 52-56.

Hristiyanlıkta kutsal kitap, Tanrısal açıklamanın bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Hristiyanlar için kutsal kitap Tanrı'nın sözünü oluşturmakta ve O'nun yetkisini taşımaktadır⁽⁶⁴⁾.

Hristiyanlara göre kutsal kitabın amacı, insanları sonsuz bir mutluluğa ulaştırmaktır. Çünkü o, Hristiyanca yaşamının en önemli kaynağını⁽⁶⁵⁾ teşkil etmektedir. Bu nedenle Hristiyanlar, sonsuz hayat ile ilgili sözleri ihtiva eden kutsal kitabın bu amaç ve niyete göre incelenmesi gerektiğini ifade etmekte ve onun ancak bu şekilde öğrenilebileceğini savunmaktadırlar⁽⁶⁶⁾.

Hristiyanlar için kutsal kitabın bir kısmını oluşturan İncil aslında bir bütün olarak kitap değil, Tanrı'nın İsa vasıtasıyla dünyaya sağladığı kurtuluş müjdesidir. Bu kurtuluş müjdesi, İncil'de ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Tanrı kelamı olan bu müjde, Hristiyan inançlarının özünü içermekte ve dört ayrı İncil olarak tasnif edilmektedir. Hristiyanlar, görünüşte farklı olan dört İnciller'in özde bir olduğunu ve dört İncil arasında ayırım yapılamayacağını belirtmektedir. Bununla birlikte özde aynı olan bu İnciller'in yine de farklı kitaplar olarak kalması gerektiğini savunmaktadırlar. Onlara

64. SPROUL, 14, 25, 27, 134.

65. Bu konuda Hristiyanlar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı Hristiyanlar, kutsal kitabı tek kaynak olarak görürken bazıları ise asıl kaynak olarak Kiliseyi kabul etmektedir. Kutsal kitabı tek kaynak olarak kabul eden Hristiyanlar, kitabın dışındakileri tartışmasız olarak reddetmektedir. Kiliseyi otorite kabul eden Hristiyanlar ise kutsal kitapların bir vahiy ihtiva ettiğini ancak Tanrı'nın kendi gerçeğini, Kilise ve papa aracılığıyla ilham ettiğini iddia etmektedir. İnciller dışında yazılan kitapların da bu şekilde oluşturulduğunu ifade etmektedir(WATT, 95; TAPLAMACIOĞLU, 183).

66. MİCHEL, 40.

göre bu İnciller tek kitaba indirgendiğinde onun basitleştirilmiş olacak ve içerisindeki bilgiler azalacaktır. Bu anlayışa göre her İncil İsa'nın hayatını ve öğretisini değişik açılardan ele alıp değerlendirmektedir⁽⁶⁷⁾.

Hristiyanlar, kutsal kitabın insanlara yol gösterdiğini ve sıkıntılı zamanlarda teselli kaynağı olduğunu dile getirmektedir. Onlar, Tanrı'yı tanımak isteyen ve O'nu arayan her insanın kutsal kitaba bağlanıp, onu sık sık okuması gerektiğini ve gerçek huzurun da ancak bu şekilde sağlanacağına inanmaktadır. Bir insanın isteyerek kutsal kitabı araştırmak istemesi veya anlamaya gayret etmesi halinde de Tanrı'nın ona lütfunu ve ışığını göndereceğini iddia etmektedirler⁽⁶⁸⁾.

Hristiyanlar Kutsal Kitabı anlamamanın zor olduğunu bu sebeple onu sadece bu konuda eğitimi olan insanların yorumlayabileceğini beyan ederler. Hatta Tertullian gibi bazı Hristiyan düşünürler bu konuda daha da ileri giderek kutsal kitabı sadece Mesih İnanlılarının yorumlayabileceğini iddia etmiştir⁽⁶⁹⁾.

Hristiyanlar kutsal kitabın yorumunda, esas problemin objektiflik konusunda olduğunu ve yorum konusunda Trente Konsili'nde şu kararın alındığını ifade etmektedirler; "Kutsal Kitap yorumuyla ilgili olarak sınır tanımayan ruhları kontrol altında tutmak için kimse Mesih'in öğretisinin gelişmesiyle ilişkili iman ve ahlak hakkında kendi yargısını kullanamaz, Kutsal yazıları kendi algılayışına göre Roma Katolik Kilisesine ait olan gerçek anlam ve yorumlara aykırı bir şekilde yorumlayamaz ve onları çarpıtamaz."⁽⁷⁰⁾

67. BRUCE, Elimizdeki İncil..., 5,13,15.

68. Dan WICKWIRE, Kutsal Kitap Değiştirildi mi?, İstanbul 1994, 25.

Hristiyanlar, kutsal kitabın Tanrı esini olmasının kitabın kelimelerini ve cümlelerini sihirli bir hale getirmediğini bu nedenle de normal kitaplar gibi yorumlanabileceğini belirtmektedirler. Kutsal kitaptaki açık olmayan ifadelerin açık olan ifadelerle yorumlanması gerektiğini ve bunun bir kaide olduğunu dile getiren Hristiyanlar, tarihsel anlatımların öğretisel yönlerine göre yorumlanması gerektiğini iddia etmektedirler. Hristiyanlar Kutsal Kitaptaki benzerliklere ve paralelliklere dikkat çekerek yorumlamada bunların gözönüne alınması gerektiğini belirtmektedirler. Hristiyanlar Kutsal Kitaptan tam ve doğru olarak yararlanmak için ona ön yargıyla yaklaşılmaması gerektiğini ve kutsal kitabın yorumunda bunun ana ilke olduğunu dile getirmektedirler⁽⁷¹⁾.

71. SPROUL, 105, 133.

D. HİRİSTİYAN MEZHEPLERİNİN KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

Hristiyanlıkta kutsal kitabın çok önemli bir yeri bulunmakla birlikte çeşitli grupların kutsal kitaba yönelik tutumunda farklılıklar görülmektedir. Bu nedenle başlıca Hristiyan mezhepleri olan Katolik, Ortadoks ve Protestanların kutsal kitap anlayışını ayrı ayrı ele almakta fayda vardır.

a. Katolik Mezhebinin Kutsal Kitap Anlayışı

Tarihî süreç içerisinde geliştirilmiş Hristiyan inanç ve değerlerinin en sağlam savunucusu olan Katolik Kilisesi, kutsal kitap konusunu da geleneksel bakış açısıyla ele almaktadır. Bu anlayışa göre kutsal kitap esas itibarıyla Eski ve Yeni Ahit olmak üzere iki ana bölümden meydana gelmektedir. Bunlardan Eski Ahit; geleneksel Yahudi kutsal kitabı Tanah ile Yahudilerin sahih kabul etmediği bazı kitaplardan oluşmaktadır. Katolikler diğer Hristiyan mezhepler gibi Yahudilere göre yirmidört kitaptan oluşan Tanah'ı farklı bir tasnife tabi tutarak bu sayıyı otuzdokuza çıkarmaktadır. Ardından bu otuzdokuz kitaba Yahudi ve Protestan Hristiyanların sahih saymadığı apokrif kitapları ⁽⁷²⁾ Deuterokanonik sayarak eklemekte ve bu sayıyı kırıkaltıya çıkarmaktadır. Eski Ahit'e, Yeni Ahit'teki yirmiyedi kitap da eklenince Katoliklerin kutsal kitabı yetmiş üçe ulaşmaktadır⁽⁷³⁾.

72. Protestanlarca apokrif kabul edilen ancak Katolik ve Ortadokslarca deuterokanonik olarak değerlendirilen kitaplar şunlardır; Tobit, Yudit, Ester, Makkabi 1 ve 2, Bilgelik kitabı, Sirah ve Baruh kitaplarıdır (Bkz. MİCHEL, 31).

73. MİCHEL, 30-31.

Katoliklere göre Eski Ahit, örtülü olarak sadece Yahudi Milletine verilmiştir. Yeni Ahit ise açık olarak tüm dünyaya sunulmuştur. Bu nedenle Katolikler vahyin, zaman içinde tarihsel bir biçimde gerçekleştiğini iddia etmektedirler⁽⁷⁴⁾.

Katolik Mezhebi kutsal kitabı, gelenek ve Kilise ile birlikte Hristiyan inancının üç temel dayanağından biri olarak kabul etmektedir. Buna göre kutsal kitap, Tanrı'nın sözü; gelenek, Tanrısal etkinliğin sürekliliği; Kilise ise bu üç unsurun uygulayıcısı konumundadır. Bu bağlamda Katolikler, kutsal kitabın yegâne iman kaynağı olamayacağını savunmaktadır. Katolik Kilisesi, vahyin tüm muhtevasının sadece İnciller'den çıkarılmasının kabul edilemeyeceğini söylemekte ve kutsal kitabın yanında geleneğe büyük bir önem vermektedir. Bu anlayışla onlar geleneğin de kutsal kitapla aynı kutsal kaynaktan çıktığını iddia etmektedir⁽⁷⁵⁾.

Katolikler dinin esas unsurunun gelenek olduğunu, kutsal kitapların bu açıdan değerlendirilmesi gerektiğini savunurlar. Çünkü onlara göre Hz. İsa, Tanrıdan mesaj almış; Havariler de bu mesajı İsa'dan alıp insanlara aktarmıştır. Hristiyanlığın ortaya yeni çıktığı zamanda İnciller henüz yazılmamıştı. Katolik Mezhebi, Hz. İsa'nın bu şifahi öğretisine gelenek adını vermiş ve kutsal kitabın bu geleneğin bir sonucu olarak meydana geldiğini ileri sürmüştür⁽⁷⁶⁾. Protestanlar ise bu konuda Katoliklerin aşırıya kaçtığını iddia etmişlerdir.

74. "Katolikler", Büyük Larousse Ansiklopedisi, XIII / 6519.

75. Albet BESNARD, Olivier CLEMENT, Roger MEHL, Hristiyan İlahiyatı, Çev. Mehmet Aydın, Konya (tarihsiz), 33.

76. AYDIN, "Kutsal Metinler", 341.

Katolik Kilisesi, kutsal kitabın yormunun da kilise geleneği içerisinde yapılması gerektiğini savunmakta ve kişisel yorumlara karşı çıkmaktadır. Kilise, bu sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla mensuplarının kutsal kitabı okuyarak, üzerinde düşünmesini ise özellikle teşvik etmektedir⁽⁷⁷⁾.

a. Ortodoks Mezhebinin Kutsal Kitap Anlayışı

Geleneksel çizgiye bağlı iki büyük 'mezhepten biri de Ortodokslar'dır. Ortodokslar, Eski ve Yeni Ahit'i oluşturan kitapların sayısı konusunda Katoliklerle aynı görüşü benimsemekte ve bu noktada bir farklılık göstermemektedir. Ancak geleneğe bakış konusunda Katolikler'den ayrılmakta ve geleneği Katolikler gibi evrensel değil etnik ve lokal bir bağlamda değerlendirmektedir. Ortodokslar'a göre gelenek, Kutsal Ruh'un sürekli yön verdiği canlı bir modeldir. Onlar için kutsal kitap da, geleneğin sadece bir kısmını ihtiva etmektedir⁽⁷⁸⁾.

Ortodokslar için evharistiya ayininin de büyük bir yeri vardır. Çünkü bunlara göre evharistiya ayini, Kutsal Kitab'ın yorumunu ve onun bir özetini ifade etmektedir. Teolojik anlamda İlahî Kelamın ayinlerde tamamlandığını belirten Ortodokslar, Kutsal Kitabı sınırlandırmışlardır⁽⁷⁹⁾.

77. İANNITTO, Hristiyan İnancı, 68, 91.

78. AYDIN, "Kutsal Metinler...", 341,354.

79. BESNARD- OLİVIER- ROGER, 64; ADAM, Yahudi Kaynaklarına..., 28.

c. Protestan Mezhebinin Kutsal Kitap Anlayışı

Protestanlık, reform sürecinde Katolik ve Ortodoksluğa karşı oluşmuş bir mezheptir. Bu sebeple Protestanlık her konuda olduğu gibi kutsal kitap konusunda da Katolik ve Ortodoksluk'tan farklı düşünmektedir. Protestanlığa göre Eski Ahit, otuzdokuz, Yeni Ahit ise yirmiyedi kitaptan meydana gelmektedir. Bu bağlamda kutsal kitap, gerek hayat gerekse iman konusunda yüce otoritedir. Bu onların formal prensibini oluşturmaktadır. Onlara göre kutsal kitap kilisenin üstündedir. Bu nedenle kilise kutsal kitaba uygun davranış göstermelidir. Bu sebeple Kilisenin kutsal kitabı yorumlamaya yetkisi yoktur⁽⁸⁰⁾.

İsa'yı İncil'in muhteviyatı olarak gören Protestanlık'ta merkez İncil'dir. Kutsal Kitabı öğrenmek için rahiplere gerek olmadığını beyan eden Protestanlar, belli bir seviye ve bilgisi olan herkesin İncilleri rahatlıkla anlayıp okuyabileceğini savunmaktadır⁽⁸¹⁾.

Protestan Mezhebi, kutsal kitabın, İsa'yı taşıdığı ölçüde Tanrı kelimeleri olacağını savunmuştur. Bunun için Luther, kutsal kitabı Hz. Musa'nın içine konularak terk edildiği sepetle mukayese etmiştir. Luther burada önemli olan şeyin Musa olduğunu sepetin bir önemi olmadığını belirtmiş ve sepetin görevini yaptıktan sonra değerini kaybettiğini dile getirmiştir⁽⁸²⁾.

80. TÖMER-KÜÇÜK, 302.

81. SCHİMMELE, 204.

82. BESNARD-OLİVIER-ROGER, 104,106,112.

Protestan Mezhebi, tarihî dökümanların bir derlenişi olarak kutsal kitabın diğer metinler gibi aynı metotla incelenebileceğini belirtmektedir. Hatta kendi zihniyetine uygun olarak tarihî eleştiri metotlarının Kitabı Mukaddes etüdüne uygulanabileceğini de ileri sürmektedir. Bunlara göre kutsal kitap insanın şahsına hitap edilmiş bir mesajdır. Bu mesaj insana ancak Kutsal Ruh'un müdahalesiyle⁽⁸³⁾ öğretilmektedir⁽⁸⁴⁾. Protestan Mezhebi'nin kutsal metinleri, Hristiyan inancının temeli saymasına karşılık Katolik Mezhebi, kutsal metinlerin vahiyde özel bir yeri bulunduğunu kabul etmektedir⁽⁸⁵⁾. Protestan Mezhebi, kutsal kitabın anlaşılması için bir aracıya ve geleneğe ihtiyaç olmadığını ve herkesin kutsal kitabı anlayacak kapasiteye sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Protestan Mezhebi, diğer Hristiyan mezheplerinden farklı olarak kutsal kitaba dipnotlarla yorum mahiyetinde bazı açıklamalar da eklemiştir⁽⁸⁶⁾.

Protestan Mezhebi için her Protestan kutsal kitabı bizzat kendisi yorumlayabilmektedir. Bu nedenle her Protestan elinde İncil olan bir rahip gibi

83. Kutsal Kitabın ilham sonucu kaleme alındığı fikri ilk zamanlarda tüm Protestanlarca kabul edilmiştir. Ancak XVIII. yüzyıla kadar şüphe götürmez kabul edilen bu görüş, XIX. yüzyılda Protestanlar arasında yavaş yavaş değişim göstermeye başlamıştır. XIX. yüzyıldan itibaren Liberal Protestanlar, Kutsal Kitabın ilahî ilhamla yazıldığı görüşünü reddetmişlerdir. Çünkü onlara göre Kitabı Mukaddes sadece yazarların dinî şevklerini yansıtmaktadır. Muhafazakâr Protestanlar ise Kitabı Mukaddes'in Tanrı'nın insanlara verdiği tek araç olduğu fikrini savunmakta ancak sadece yazarların ilham altında olduğunu, yazıların ilham edilmiş olmadığını ve Kitabı Mukaddes'te insanî hataların bulunduğunu ileri sürmektedir (AYDIN, "Kutsal Metinler...", 341).

84. BESNARD-OLIVIER-ROGER, 112.

85. "Katoliklik", Ana Britannica Ansiklopedisi, İstanbul 1990, XIII / 79.

86. Kürşat DEMİRCİ, "Protestanlık", İslam Ansiklopedisi, XVII / 336, 338.

görülmektedir. Onlara göre Kutsal Kitap kiliseye ve ona inananlara verilmiştir. Bu bağlamda Kilise, kutsal kitaba uymak ve ona boyun eğmek zorundadır⁽⁸⁷⁾.

87. İANNİTTO, Hristiyan İnancı, 105, 130.

III.BÖLÜM

İSLAMİYETTE KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

A. KUTSAL KİTAP ANLAYIŞINA GENEL BAKIŞ

İslâm anlayışına göre Allah, insanı yarattıktan sonra onu başıboş bırakmamış ve belli bir doğrultuda yönlendirmiştir. Bu amaçla O, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem'den itibaren insanlığa uyarıcı peygamberler ve bu peygamberler aracılığıyla da kutsal kitaplar göndermiştir. Ancak toplumlar zaman içerisinde bu peygamber ve kitaplara rağmen doğru yoldan ayrılmış ve kendilerine gönderilmiş olan kitapların hükümlerini unutmuşlardır. Bunun üzerine Allah, yeni uyarıcılar ve mesajlar göndermiştir. Allah'ın insanlığa göndermiş olduğu bu uyarıcılar ve beraberinde getirmiş oldukları mesajlar son peygamber Hz. Muhammed'e kadar devam etmiştir.Hz. Muhammed de diğer peygamberler gibi aldığı vahiyleri insanlara bildirmiştir. Ancak Hz. Muhammed, bu vahiyleri aldıktan sonra sahabelerine yazdırmış ve ezbetletmiştir. Bu durum, Hz. Muhammed'in vefatına kadar devam etmiştir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra Hz. Ebubekir, onun zamanında yazılan bu sahifeleri toplatmış ve "Kuran⁽¹⁾" adı altında bir araya getirtmiştir. Kuran daha sonra Hz. Osman döneminde de çoğaltılmış ve çeşitli ülkelere gönderilmiştir⁽²⁾.

1. Bu isimlendirmeyi Kuran'ın bizzat kendisi yapmaktadır(Bkz. İsrâ 106, Müzzemmil 6,21). Kuran, bu lafzın yanında Kitap (Nahl,89), Furkan (Furkan, 1), Zikir (Hicr, 5) gibi isimler de kullanmaktadır.
2. İbrahim ÇALIŞKAN, Mehmet GÖRMEZ, Ahmet PAÇACI, İslâm Dini'nin Temel Kaynakları, (İ.Ö.P.), Ed. A. Nedim SERİNSU, Eskişehir 1999, 176-179.

Kelime anlamıyla Kuran, “ ezberden okumak, irşad etmek” anlamlarını da ihtiva edecek şekilde okumak, toplamak ve biraraya getirmek anlamlarına gelmektedir⁽³⁾.

Dinî terim olarak ise Kuran, bir benzerini meydana getirmek hususunda beşeri aciz bırakan, Hz.Muhammed’e yirmi üç senede sûre sûre, ayet ayet nazil olan peygamberden itibaren nesilden nesile tevatüren nakledilen okunması ibadet hükmünde olan, mushaflarda yazılı, Fatiha -sûresi ile başlayıp Nas sûresi ile sona eren vahyin en yüksek şeklini ifade etmektedir⁽⁴⁾.

a. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Vahyi

Kur’an-ı Kerim, Allah tarafından Kadir Gecesi’nde bazen Cebrail aracılığıyla, bazen rüya, bazen de doğrudan doğruya vahiy⁽⁵⁾ yoluyla Hz. Muhammed’e yirmiüç sene gibi uzun bir zaman diliminde gönderilmiş ayet ve sûrelerden⁽⁶⁾ oluşmaktadır⁽⁷⁾.

3. Nedim SERİNSU, Kuran Nedir ?, Ankara 1996, 85.
4. Tayyar ALTIKULAÇ, Yüce Kitabımız Hz. Kuran, T.D.V. Yayınları 2, Ankara 1994, 12 ; AYDIN, İslam Dinî İlmihali, Konya 1984, 121; Zekiyüddin ŞABAN, İslam Hukuk İlminin Esasları, Çev. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, 44.
5. İslamiyette vahiy, Arapça “Vahy” kelimesiyle karşılanmaktadır. Vahy, Arapça gizlice bildirmek, ilham etmek, ima etmek, yazmak anlamlarına gelmektedir. Dinî terim olarak ise, Allah’ın peygamberlerine çeşitli şekillerde emirler göndermesi demektir. İslam’da vahiy; ilham yoluyla, Allah’ın perde arkasından konuşmasıyla, Cebrail aracılığıyla veya sadık rüyalar yoluyla meydana gelmiştir. Bu vahiyler sonucu da Kur’an-ı Kerim meydana gelmiştir (TARAKÇI, Yahudilikte ve Hristiyanlıkta...,5-6; ayrıca bkz. ÇALIŞKAN, GÖRMEZ, PAÇACI, 182-184).
6. Bkz. Hicr 87, Nahl 44 , 64, Nisa 82, Neml 6, Fussilet 2, Vakıa 75-82, Hakka 38-52, Şurara 196-211, Necm 1-18, Tekvir 15-29, Bakara 97, Duhan 1-4, Kadir 1-5, İbrahim 1-4, Yusuf 2, Meryem 17, Zümer 2-28, Enam 67,92,115-156, Ta-Ha 2,113, Zuhuf 3, Hac 16, Ahkaf 2, İsra 105-106, Furkan 32, Araf 2, Kalem 52, Sad 87, Cin 19, Tarık 11-14, Yunus 57, Kamer 17, Haşr 21, Rum 58, Kehf 54...
7. Kuran sûreleri, doksantüç sûresi Mekke’de, yirmibir sûresi de Medine’de olmak üzere iki kısımda inmiştir. Hicretten önce Mekke’de inen sûrelere Mekki sûreler, Hicretten sonra Medine’de inen sûrelere de Medeni sûreler denilmektedir (Osman KESKİOĞLU, Nuzûlünden Günümüze Kuran Bilgileri, Ankara 1989, 57; İsmail CERRAHOĞLU, Tefsir Üsulu, Ankara 1991, 59).

Hız. Muhammed kendisine vahiyler halinde gelen bu ayet ve sûreleri ezberlemiş ve sahabelere de ezberletmiştir⁽⁸⁾. Bu vahiylerin geliş esnasında Hız. Muhammed genellikle bazen melek, bazen de insan şeklinde ortaya çıkan Cebrail'le muhatap olmuş ve O'nun sözlerini dinlemiştir. Vahiy bu şekilde olduğu gibi bazen de doğrudan doğruya aracısız olarak bizzat Allah'la gerçekleşmiştir⁽⁹⁾. Bakara Sûresi de bu şekilde meydana gelmiş bir vahiy ürünüdür⁽¹⁰⁾.

Kuran'ı Kerim, Levh-i Mahfuz'dan toplu indirilmiş ancak olayların akışına ve muhtevasına göre ayet ayet nazil olmuştur. Bu sebeple Kuran'daki bazı süre ve ayetler tüm insanları, bazı süreler sadece Müslümanları, bazı süre ve ayetler de sadece Hız. Muhammed'i ilgilendirmektedir. Hatta bazı ayetler de peygambere sorulan sorulara cevap şeklini ihtiva etmektedir⁽¹¹⁾.

b. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinlerin Toplanması ve Yazılması

Ümmî olan (okur-yazar olmayan) Hız. Muhammed⁽¹²⁾, Allah'tan aldığı vahiyleri okuma-yazma bilen sahabelere yazdırmış ve onlara ezberletmiştir. Okur-yazar olan bu vahiy kâtipleri⁽¹³⁾ Hız. Muhammed'e gelen vahiyleri kâğıt parşömenler, ince taşlar,

8. Nahl 68, Kasas 7, Furkan 17, Zümer 1, Meyem 13, Şura 52; Daha geniş bilgi için bkz. KESKİOĞLU, 25-31; CERRAHOĞLU, 37-55.

9. İslam literatüründe bu çeşit vahye vasıtasız vahiy denilmektedir.

10. Süleyman ATEŞ, Kuran- Kerim ve Yüce Meali, İstanbul (tarihsiz), Önsöz.

11. İsmail ÖZCAN, Kuran- ı Kerim ve Özellikleri, İstanbul 1985, 7.

12. Bkz. Ankebut Sûresi.

13. Vahiy Kâtipleri; Hız. Ebubekir, Hız. Ömer, Hız. Osman, Hız. Ali, Hız. Zübeyr Amr Bin As. Hız. Mugire Bin Şu'be. Hız. Halidi Bin Velid, Hız. Zeyd Bin Sabit...

kürek kemikleri, hurma dalları, deriler veya yazmaya uygun düz satırlar üzerine yazmışlardır. Bu ezberleme ve yazma işlemi, Kuran'ın son ayeti inene kadar devam etmiştir. Kuran'ın tamamlanmasından bir süre sonra ise Hz. Muhammed vefat etmiştir. O'nun vefatından önce Kuran eksiksiz olarak yazılmış ve tamamlanmıştır. Ancak savaşlarda sahabe ve hafızlardan bir çoğunun şehit olması Hz. Muhammed'in sağlığında yazılmış ve tamamlanmış olan Kuran'ın biraraya toplanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda Kuran sayfelerinin biraraya getirilmesi için bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyonun başkanlığına Zeyd Bin Sabit getirilmiştir. Hafız ve vahiy kâtibi olan Zeyd, Hz. Ebubekir'in emri, Hz. Osman'ın da yardımı ve gözetimi altında elinde yazılı Kuran metni olan herkesin bu metinleri kendisine getirmesini istemiştir. Zeyd, kendisine getirilen metinlerin bizzat Hz. Peygamber'den yazıldığına dair iki de şahit istemiştir. Zeyd, bu şahitler doğrultusunda Kuran metinlerini biraraya toplamış ve bugün elde bulunan Kur'an-ı Kerim'in aslî nüshasını yazarak halifelik makamına teslim etmiştir. Zeyd Bin Sabit'in başkanlığındaki komisyonun oluşturduğu bu aslî nüshaya "İmam Mushaf" adı verilmiştir.

İslâm Devleti'nin Arabistan sınırlarını aşması ve geniş bir alana yayılması Kuran'ın kıraatında farklılığa sebep olmuştur. Hz. Osman bu kıraat (okunuş) farklılığını çözmek amacıyla Kuran'ı, Sabit başkanlığındaki bir komisyon tarafından çoğalttırmış ve yedi nüsha olarak yazdırmıştır. Yedi kıraat üzerine yazılmış

Kuranlar'dan biri Medine'de Hz.Osman'ın kendisinde kalmış, diğer nüshalar ise Medine dışındaki yerlere gönderilmiştir⁽¹⁴⁾. Ancak Kuran'ın harekesiz ve noktasız oluşu da Kuran'ın okunuşunu güçleştirmiş ve yanlış bilgilere sebep olmuştur. Bu yanlışlığı gidermek, Kuran'ın anlaşılır ve kolay okunmasını sağlamak amacıyla da daha sonra Kuran'a nokta ve hareke verilmiştir. Böylece Kuran'la ilgili tüm ihtilaflar giderilmiş ve Kuran'ın tüm yazım işlemleri tamamlanmıştır⁽¹⁵⁾.

c. Kutsal Kitabı Oluşturan Metinler

İslâmiyette, Yahudilik ve Hristiyanlıktaki gibi bir kitaplar dizini söz konusu değildir. İslamiyetin kutsal kitabı olan Kuran, tek bir kitap olup muhtelif konuları ihtiva etmektedir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'i, inşi ve konusuna göre iki kısımda değerlendirmek faydalı olacaktır. İnşi şekline göre Kuran, Mekkî ve Medine sûreleri olmak üzere iki kısımda mütalaa edilmektedir. Mekkî sûreler, insanları Allah'a inanmaya, iyilik yapmaya davet etmektedir. Bu sûrelerde Tevhid akidesinden ve Allah'a imandan bahsedilmektedir. Farz ve hükümlere ait ayetleri ihtiva eden Medine sûreleri ise imanı, hareketler şeklinde tezahür ettirmekte ve iyiliklerin ne gibi amellere istinad edilebileceğini göstermektedir. Kısaca Mekke sûreleri insanı imana davet etmekte; Medine sûreleri ise bu imanın nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır.

14. Mehmet AYDIN, Ömer DUMLU, Ana Konularıyla Kuran, (İ.Ö.P.), Ed. Ömer DUMLU, Eskişehir 2000, 7-12; Hayrettin KARAMAN, Başlangıçtan Günümüze İslâm Hukuk Tarihi, İstanbul 1989, 59.

15. CERRAHOĞLU, 90-95; Bkz, Hicr 9.

Konuları açısından ise Kuran ayetleri; inanç ilkeleri, bireysel ve toplumsal hayat olayları (Ahkam Ayetleri) ve kıssalar olmak üzere başlıca üç grupta toplanmaktadır. Birinci gruba giren ayetlerde Allah, dünya, insan, insanın varacağı son nokta ve kıyamete ilişkin bilgi ve inanç ilkeleri açıklanmaktadır. Kişisel ve sosyal hayata ilişkin ayetlerde ibadet, ahlâk ve hukukla ilgili emir ve yasaklar (şariat) üzerinde durulmaktadır. Bu ayetler de kendi içerisinde ibadetlere, keffaretlere, muamelata, aileye, cezaya, yöneten – yönetilen ilişkisine, Müslümanların Müslüman olmayanlarla ilişkilerine kadar olmak üzere yedi bölüme ayrılmaktadır. İbadetlere ilişkin ayetlerde namaz, oruç, hac ve zekat gibi temel ibadetler ayrıntıya inilmeden, ana hatlarıyla belirtilmektedir. Kefaretlere ilişkin ayetlerde zihar, yemin ve yanlışlıkla adam öldürmenin gerektirdiği kefaretlere beyan edilmektedir. Kıssalar adı verilen hikaye ve olayların yer aldığı ayetlerde ise toplumların, kabilelerin, kralların, peygamberlerin tarihsel deneyim ve serüvenleri, ibret veren yönleriyle gündeme getirilmektedir⁽¹⁶⁾.

Kur'an- ı Kerim'in muhtevası genel olarak beş kısımda değerlendirilmektedir:

1. Din esaslarına, Allah'ın birliğine ve ahirete ait bilgiler
2. Allah sevgisine, insan sevgisine, ahlâka ve kötü adetlerin kaldırılmasına ait bilgiler
3. Allah ile kul arasındaki ibadetler ve bunların boyutlarına ait bilgiler
4. Haram ve helala, nehiy ve emirlere ve insanların birbirlerine karşı olan hukuka ait bilgiler
5. Eski Peygamberlere ve eski milletlere ait ibret verici bilgiler⁽¹⁷⁾.

16. KESKİOĞLU, 58-59.

17. Bkz. İsmail ÖZCAN, İslâm Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları 1991, S. 134, s. 851.

B. İSLAMİYETTE KUTSAL KİTABIN YERİ

İslamiyette kutsal kitap, doğumdan ölüme, günlük işlerden ibadetlere kadar her alanda temel rol ifa etmektedir. Bu bağlamda kutsal kitap Müslümanların en temel kaynağı ve dinî yaşayışların temel kriteri olmuştur.

a. İbadetlerde Kutsal Kitabın Yeri

İslamiyette ibadet fert veya cemaat halinde yapılmaktadır. Ferdî olarak yapılan ibadetler evde, cemaat halinde yapılan ibadetler ise camilerde yerine getirilmektedir. İslamiyette ibadetler, kategorik olarak İslam'ın şartları adı altında Kelime-i Şahadet, Oruç, Zekat, Hac ve Namaz olmak üzere beş bölümde toplanmaktadır.

İslamiyette ibadetin beş şartından biri olan Namaz hem ferdî olarak hem de cemaat halinde camilerde yapılmaktadır. Kabeye dönük olarak ifa edilen Namaz; sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere günde beş vakitte icra edilmektedir. Ayrıca her namazdan önce temiz olmak amacıyla abdest alınmaktadır⁽¹⁸⁾.

Beş vakitte yapılan bu namazlarda Kuran'ın baş tarafında bulunan Fatiha Sûresi, kısa ayetler veya Kuran'ın sonunda yer alan sûreler okunmaktadır. Bu işlem tüm namazlarda aynı şekilde gerçekleşmektedir. İslamiyette ferdî olarak kılınan namazların yanında cemaat halinde camilerde kılınan namazlar da vardır. Bu namazlar haftada bir kez cuma günü öğle vakti kılınan Cuma Namazı, bayram günlerinde bayram sabahı icra edilen Bayram Namazı, Ramazan Ayı'nda akşamları kılınan Teravîh Namazı ve cemaat halinde kılınan günlük namazlardır. Bu namazlarda ferdî olarak yapılan namazlardan farklı olarak imam bulunmakta ve namazı imam idare etmektedir.

18. KÜÇÜK, İslâm ve..., 36

İslam Dini'nin temelini teşkil eden Kuran'ın en önemli özelliğini okunmasıyla ibadet edilen bir kitap olması oluşturmaktadır. Dinî ibadetlerde özellikle namazlarda okunması farz olan kitap Kuran'dır. Bu nedenle İslamiyette Kuran'ın en çok kullanıldığı ibadet şeklini namaz oluşturmaktadır⁽¹⁹⁾.

İbadetlerde Kuran'ın okunması ve Kuran'ı okuyanın dinlenmesi ibadet hükmünde görülmekte ve farz sayılmaktadır. Ayrıca Kuran'ın okunmasından önce Allah'ın adıyla başlandığını belirtmek amacıyla “Şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım, Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum” anlamına gelen besmele çekilmektedir⁽²⁰⁾.

b. Günlük Hayatta Kutsal Kitabın Yeri

Kuran, ibadetlerde olduğu gibi günlük hayatta da önemli bir rol oynamaktadır. Müslümanın günlük hayatının şekillenmesinde Kuran temel unsurdur. Bu sebeple günlük hayattaki tüm işler de Kuran esas alınmaktadır.

Müslümanlar için Kuran dünyadaki en kutsal kitaptır. Bundan dolayı Kuran'a büyük bir saygı gösterilmekte ve Kuran daima yüksek yerlerde bulundurulmaktadır. Hatta üzerine hiçbir şey konulmamaktadır.

İslamiyette her Müslümanın evinde bir Kuran bulunmaktadır. Kuran, Ramazan Ayı başta olmak üzere dini bayramlarda, sıkıntılı ve korkulu günlerde, doğum, ölüm ve hastalık gibi durumlarda başlıca ana kaynaktır. Bundan dolayı İslamiyette dualar büyük

19. Bkz. İmam NEVEVİ, Kuran Ehline Rehber, Çev. Ahmet İnce, İstanbul 1973, 50-100.

20. Bkz. Mahmud YEŞİL, “Kur'an-ı Kerim'i Okuma Adabı” S.Ü.İ.F.D. Konya 1991, S. 4, s. 204-209.

bir önem arzetmektedir. Hemen hemen her fırsatta dua eden Müslümanlar, kollarına ve boyunlarına koruyucu içerisinde Kuran ayetleri takmaktadır. Hatta evlerde ve işyerlerinde de özel bir şekilde yazılmış, koruyucu içersinde Kuran ayetleri bulunan küçük levhalar asılıdır.

İslâmiyette Kuran, dinin ve ibadetin temel esasını oluşturmaktadır. Bu hususiyeti sebebiyle Kuran üzerinde hiçbir tenkit ve tartışma yapılmamaktadır. İslamiyet'teki Kutsal Kitap anlayışı günlük hayata da yansımakta haftanın belli günleri televizyon ve radyolarda Kuran okunmakta ve yorumlanmaktadır.

Müslüman günlük hayatında kutsal kitabın önemli bir yere sahip olması nedeniyle çocuklar da doğumdan itibaren Kuran'a bağlı bir şekilde yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Çocuk ilkokula gitmeden önce çocuğa Kuran ve temel dinî bilgiler öğretilmektedir. Okul çağına gelen çocuk okulda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi adı altında Kuran'dan ayetler ezberlemekte ve böylelikle de çocuğun Kuran'ı unutmamaları sağlanmaktadır.

c. Dinî Bayramlarda ve Törenlerde Kutsal Kitabın Yeri

Müslümanlar, Kuran'ın Kadir Gecesi (Ramazan Ayı)'nde inmesinden dolayı Ramazan Ayı'nda Kuran'ı hatim etmektedir.(Bkz. Kadir Suresi, 1-5) Bu ayda Müslümanlar “Kim erdemine inanarak ve sevabını umarak Kadir Gecesini ihya ederse Allah onun geçmiş bütün günahlarını bağışlar” hadisini esas alarak namaz kılmakta, Kur'an okumakta ve dua etmektedir ⁽²¹⁾.

21. Bkz. ÖZCAN, 199, 237-239; Ömer Nasuhi BİLMEN, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul 1999, 103-300.

Müslümanlar ayrıca bağışlanacaklarını ve mağfiret edileceklerini umdukları Ramazan ayı, Miraç, Berat ve Regaip Kandilleri'nde dua etmekte ve Kuran okumaktadırlar. Bununla birlikte İslâmiyette dinî bayramlarda o bayrama has namazlar da kılınmaktadır⁽²²⁾.

İslamiyette ayrıca Perşembe akşamları Kuran'dan ayetler okuma geleneği de bulunmaktadır.

22. KÜÇÜK, İslâm ve..., 75.

C. KUTSAL KİTABI ANLAMA VE YORUMLAMA ANLAYIŞI

İslâmiyet'in Kutsal Kitabı olan Kuran, tüm insanlara olarak yol göstermesi ve rehberlik etmesi amacıyla Arapça olarak gönderilmiştir. Ancak Kuran'ın Arapça olarak tüm insanlara gönderilmesi ve İslamiyetin geniş bir coğrafya üzerine yayılması, Kur'an'ın tüm insanlar tarafından bilinmesini ve anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Böylece Kuran'ı yorumlama ihtiyacı doğmuş ve bu ihtiyaç neticesinde Kur'an'ın yorumlanması (tefsir)⁽²³⁾ anlayışı ortaya çıkmıştır.

Kuran, kendisine özgü bir yapı, üslûp ve muhtevaya sahiptir. Bu durum Kuran'ın eşsizliğini⁽²⁴⁾ ifade etmektedir. Ancak Kuran'ın kendisine özgü bir yapısı olması, içerisinde muhkem (hükümleri herkez tarafından anlaşılabilen) ayetler ile birlikte müteşabih (hükümleri herkez tarafından anlaşılabilen) ayetlerin olması, hakikat ve mecaz anlamları birlikte içermesi O'nun anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Bu nedenle de Allah Hz. Muhammed'e hem tebliğ (ulaştırma) hem de tebyin (açıklama) görevini vermiştir⁽²⁵⁾.

Hz. Muhammed, Kuran'ı kendisine indiği ilk andan itibaren hem tebliğ hem de tebyin etmiştir. Böylelikle Kuran indiği ilk andan itibaren tefsir edilmeye başlanmıştır. Hz. Muhammed, Kuran'ın hükümlerini uygulamak suretiyle bu hükümlerin anlaşılabilen bölümlerini de ihtiyaçlar doğrultusunda açıklamış ve yanlış anlamaları

23. Tefsir, Kur'an'ın Arapça veya tercüme edildiği dillerde açıklanıp yorumlanması demektir.

24. Buna İslam literatüründe "İcazül Kuran" denilmektedir. İcaz kelime olarak aciz bırakmak demektir.

Dini terim olarak İcazül Kuran, Kuran'ın benzerinin meydana getirilmesi bakımından muhatabı aciz bırakmasını ifade etmektedir (CERRAHOĞLU, 162).

25. Celal KIRCA, İlimler ve Yorumlar Açısından Kuran'a Yönelişler, Kayseri 1993, 17-18.

düzeltilmiştir. Hz.Muhammed'in vefatından sonra ise onun Kuran'ı tefsir amacı ile söylediği sözler tefsircilerin elindeki en önemli kaynak olmuştur. Ancak Hz. Muhammed kendi zamanında gerekli olduğu kadar açıklamalarda bulunmuştur. Bu nedenle Kuran'ın her ayeti hakkında bir açıklaması olmamış, dolayısıyla Peygamberin tefsiri sınırlı olmuştur. Bununla birlikte Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam kültür ve medeniyetinin her türlü alanda gerilemesi, Reform ve Rönesans sonucu Müslüman olmayan devletlerin gelişmesi ve bunun sebebinin de Hristiyanlıkla alakalı bir hareket olarak değerlendirilmesi Müslümanlarda bir gayrete yol açmıştır. Bunun sonucu olarak Müslümanlar, dünyadaki ilmî, coğrafi gibi gelişmelerin Kuran'daki bilgilerle paralellik göstermesi üzerine Kuran'ı daha iyi tetkik etmeye ve araştırmaya yönelmiştir. Geçmişte mahiyeti tam olarak anlaşılamayan Kuran bugünkü imkânlar ve bilgiler neticesinde daha iyi anlaşılır hale gelmiştir. Kuran'ın da araştırma ve ilme karşı çıkmaması hatta ayetlerle desteklemesi Kuran'ın anlaşılmasına ve yorumuna hız kazandırmış ve hicrî I. yüzyılda başlayan tefsir faaliyetleri sonucu ortaya çıkan tefsir ilmi doğmuştur⁽²⁶⁾.

Müslümanlar için Kuran'ın tefsiri iki şekilde yapılmaktadır:

a. Kuran'ın bazı ayetlerinin Kuran'ın diğer bir ayetiyle açıklanmasıdır. Buna Kuran'ın Kuran'la Yorumu (Rivayet Tefsiri) denilmektedir. Bu Kuran'ın her zaman için parça parça olarak değil bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesini göstermektedir. Kuran'daki bazı ayetler ise sünnet ve hadisle tefsir edilmektedir. Kuran'da namaz

26. Mustafa ÇETİN, "Hz. Peygamber'e Nazil Olan Kur'an-ı Kerim'i Anlamak" Diyanet İlmi Dergi, Temmuz 1992, C. 7, S. 3, s.53.

konusunda sadece kılınması gerektiği belirtilmekte ancak bunun nasıl yapılacağı belirtilmemektedir. İşte bu tür açıklamalar Hz. Peygamber'den gelmiştir.

b. Kuran'ın ictehad ve uzman kişilerin kendi bilgi ve düşüncesiyle yaptıkları tefsirlerdir. Bu tefsire Dirayet Tefsiri adı verilmektedir⁽²⁷⁾. Ayrıca bu madde alanlara göre itikadî ve tasavvufî gibi farklı tefsir anlayışlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır⁽²⁸⁾.

Bir Müslüman için Kuran, bir din kitabının yanında aynı zamanda bilgi kaynaklarından da birisini oluşturmaktadır. Kuran; akıl ve duyu organlarının yanında üçüncü bilgi kaynağıdır. Vahye dayalı Kuranî bilgiler insanlar tarafından farklı şekillerde algılanmakta bu da farklı yorumları ortaya çıkarmaktadır.

Kuran'ın yorumlanması, Kuran'ın anlaşılmasına bağlıdır. Kuran'ın anlaşılması da onun yaşanmasına bağlıdır. İyi bir yorum, iyi bir anlama gerektirir. Kuran'ı daha iyi ve doğru anlama anlayışı da "Nuzul Sebepleri"⁽²⁹⁾ olarak adlandırılan Kuran ilimlerinin en geniş ve ayrıntılı bir dalını ortaya çıkarmıştır⁽³⁰⁾.

Kuran, lafzı ve manası mucize kabul edilmekte ve her Müslüman için de büyük önem arz etmektedir. Bu anlayışla Kuran'ın anlaşılması Müslümanlar için temel bir görev sayılmaktadır. Bu durum Kuran'da da (Sad 29) şöyle vurgulanmaktadır: "Bu Kuran, ayetlerini iyiden iyiye düşünsünler, temiz akıl sahipleri ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı bir kitaptır."

27. ÇETİN, 55-57; ayrıca bkz. Kıyame 19.

28. J.G. JANSEN, Kuran'a Bilimsel Filolojik ve Pratik Yaklaşımlar, Çev: Halilrahman Acar, Ankara 1993, 20.

29. Nuzûl Sebepleri; Ayetlerin bir sebep veya olay üzerine nazil olmasıdır.

30. İsmail ÖZCAN, İslam Ansiklopedisi, 151.

Müslümanlar için Kuran'ı anlamak, Kuran ile yaşamak demektir. Kuran'ı anlayabilmek için de iyi bir Arapça bilmek gerekmektedir. Ancak Arapça bilmenin yanında düşünce, kültür seviyesi ve diğer bilim dalları ile ilgili bilgi seviyesi bakımından yüksek bir seviyede olmak gerekmektedir. Çünkü Kuran'da çok iyi Arapça bilenlerin dahi kavrayamayacağı birçok incelik, güzellik ve gizlilik ve manası üzerinde düşünülmesi gereken, herkesin anlayamayacağı sadece bu konuda uzman olan kişilerce kavranılabilecek ve yorumlanabilecek Müteşabih ayetler vardır⁽³¹⁾.

Kuran'ın tam ve doğru olarak anlaşılması için öncelikle Hz. Peygamber'in hayatı çok iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü Hz. Muhammed, Kuran'ın anlaşılması için tebliğ ettiği ayetleri düzgün bir kıraatle okumuş, manası gizli ayetleri açıklamış, yazdırdığı ayetleri ibadetlerde bizzat uygulayarak göstermiş ve Kuran'ın emir ve yasaklarına göre hayatını güzel bir ahlâkla (Kuran Ahlâkı) düzenlemiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi Hz. Muhammed'in hayatına göre Kuran'ı anlamak demek Kuran'a göre hayatı düzenlemek demektir⁽³²⁾. Bu nedenle Müslümanlar Kuran'ın, ilahî iradenin doğrudan doğruya anlatımı, gerçeğin ölçüsü, doğru davranışın en iyi örneği, konuşmanın en saf ve en güzel biçimi olduğunu savunmaktadır. Bunun içindir ki Kuran Müslüman'ın bütün hayatını kapsamakta ve ona yön vermektedir⁽³³⁾.

31. ÇETİN, 58-59.

32. Celal SANCAR, "Kuran'ı Nasıl Anlamalıyız", İktibas Dergisi, Haziran-Temmuz 1994, s. 59-60.

33. Francis ROBINSON, "Kuran", Çev. Mete Tuncay, İslam Dünyası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, İstanbul 1986, I/ 176.

Müslümanlara göre Kuran'ı düşünmek, Allah'ın yorumuyla dünyayı algılamak ve değerlendirmek demektir. Kuran'la düşünmek ve yaşamak için “ Biz Allah'a ve bize indirilene iman ettik” (Bakara 136) diyecek bir niteliğe sahip olmak, ön şartlı olmamak “Kuran'ı anlamak zordur” düşüncesine sahip olmamak gerekmektedir⁽³⁴⁾.

Müslümanlar için Kuran öğrenmek, birinci kaynaktan İslam'ı öğrenmek demektir. Müslümanlar'ın Kuran'ı öğrenmelerinde namazda okumak, Kuran'la yaşamak ve Allah rızası'nı kazanmak olmak üzere üç ana esas vardır. Bir Müslüman Kuran'ın günlük hayatta yaşanılması için nazil olduğunu kabul etmekte ve hayatlarını bu zihniyete göre çizmektedirler. Çünkü Müslümanlara göre Allah her ayette onları imtihan etmektedir. Bunun için müslüman Kuran'ın ayetlerine göre yaşamaktadır.

Müslümanlara göre iyi bir Müslümanlığın yolu Kuran'ı teoride bilme ve pratikte uygulamaya bağlıdır. Zaten Peygamber efendimiz (S.A.V.) Kuran ayetlerini günlük hayata uygulayarak Kuran'ın asıl amacını gerçekleştirmiştir. Çünkü günlük hayatta tatbik edilmeyen, hükümleri sadece duvarda asılı olan kutsal kitabın insana hiçbir faydası yoktur. Kutsal kitabın amacı, insanı aydınlatmak ve doğru yolu göstermektir. Bu da ancak kutsal kitabın iyi anlaşılmasıyla mümkündür. Kutsal kitabın iyi anlaşılması ise pratikte uygulanabilirliğine bağlıdır. Kutsal kitap sadece okunmak için değil aynı zamanda yaşamak için gönderilmiştir⁽³⁵⁾.

34. İsmail Lütfü ÇAKAN, “En üstün hizmet”, Altınoluk Dergisi, Mayıs 1987, S. 15, s. 9-11

35. Ahmet MARAŞLI, “Kuran'la Donanmak” Altınoluk Dergisi, Mayıs 1987, S. 15, s. 8 .

D. İSLÂM MEZHEPLERİNİN KUTSAL KİTAP ANLAYIŞI

İslâmiyette kutsal kitap anlayışı, İslâm mezheplerinin görüşleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu bağlamda İslam Mezheplerinin kutsal kitap anlayışı İslamiyet'in temel anlayışı haline gelmiş ve kutsal kitaplar bu görüşler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

İslamiyette kutsal kitap, Müslümanların dini anlama ve yorumlamadaki temel kaynağını teşkil etmektedir. Bu çerçevede İslâm ile ilgili görüş belirten veya hüküm getirmek isteyen her kesimin ilk müracaat ettiği kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Bu anlayışla İslam mezhepleri de kutsal kitabı tek kaynak olarak değerlendirmiş ve onu dinî ve sosyal herşeyin temeli olarak görmüşlerdir.

İslâm Mezhepleri'ne göre Kutsal kitap, Allah tarafından Hz. Muhammed'e Cebrail vasıtasıyla vahyedilmiş, tevatür yoluyla günümüze kadar gelmiş, mushaflarda yazılı, yirmiyüç sene içerisinde ayet ayet nazil olmuş Allah kelâmı olan Kuran'dır⁽³⁶⁾.

İslâm Mezhepleri için Kuran, bütün insanlığa gönderilmiştir. Bu nedenle bunlara göre Kuran, asla bozulmamış, değişmemiş ve kıyamete kadar da bozulmadan kalacaktır. İslam mezheplerine göre, her türlü eksiklikten uzak olan ve Yüce Allah tarafından korunarak iki kapak arasında yazılı olduğu şekliyle günümüze kadar gelen Kuran'ın Allah tarafından gönderildiğine ve korunduğuna inanmamak, Kuran'ı ve Allah'ı inkâr etmek demektir. Bu bağlamda İslam mezhepleri, Kuran'da noksanlık veya fazlalık olduğuna inanan bir insanın İslâm Dini'nden çıkmış olduğunu belirtirler. Kuran'ın değiştiğini söylemenin apaçık bir küfür ve Allah'ın Resulünü yalanlamak olduğunu ifade ederler. Bunlara göre Kuran Allah'ın tüm insanlara bir ahdidir. Bu nedenle O'na

36. M. Ebu ZEHRE, İslam'da Fıkhi Mezhepler Tarihi, Çev. Abdulkadir Şener, İstanbul 1978, 385-387.

inanmak ve onunla amel etmek gerekir. İslâm mezhepleri için bugün elimizde mevcut olan Kuran, mushaflarda yazılı olan ve kesin nakillerle sabit ve hükümlerine uyulması vacip olan bir kitaptır. Bu açıdan onlar, kendisine müracaat edilecek asıl kaynak olan Kuran'ın en önemli özelliğini ezeli ve ebedi olmasını, iki kapak arasında mushaflarda yazılı, hafızada saklı olduğu şekliyle günümüze kadar tevatür yoluyla gelmiş olması olarak değerlendirirler. Bunlara göre dil ile okunan Kuran sözünün söylenmesi, okunması ve yazılması mahluktur ancak Kuran'ın kendisi mahluk değildir⁽³⁷⁾. Ayrıca bunlar, Kuran'daki Müteşabih Ayetler üzerinde düşünmek gerektiğini ve Kuran'ın Muhkem Ayetler ışığında tefsir edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Kuran'ın iyi anlaşılması için aklın kullanılması gerektiğini de ileri sürmektedir⁽³⁸⁾.

37. Ethem Ruhi FİĞLALİ, "Ehli Sünne Ve'l Cemaat" Ehli Sünnet Özel Sayısı Aylık Dergi, Ankara 1985, 172.

38. Ethem Ruhi FİĞLALİ, Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, Ankara 1980, 24.

IV. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'İN YAHUDİ VE HİRİSTİYAN KUTSAL KİTAPLARINA BAKIŞI

Kur'an-ı Kerim, Yahudilik ve Hıristiyanlık'tan açıkça bahsetmekle birlikte⁽¹⁾ bu dinlerden "Ehl-i Kitap" tabiriyle de söz etmektedir⁽²⁾. Kuran, bu dinler zikrederken bu dinlere mensup insanlara gönderilen peygamberlere de yer vermektedir. Kuran, İsrailoğullarına peygamberler (Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup...) gönderildiğinden bahsetmekte ve insanlara yol göstermeleri amacıyla bu peygamberlere de birer kitap ve sayfalar verildiğini belirtmektedir⁽³⁾. Kur'an-ı Kerim, kendisine kitap ve sayfalar verilen bazı peygamberleri kitaplarıyla birlikte zikrederken, bazı peygamberlerin kitaplarının adını, mahiyetini ve konumunu açıkça belirtmemektedir.

Kur'an-ı Kerim, Yahudi Kutsal Kitabı'ndan bahsederken Yahudiler'in kabul ettiği gibi bir kitaplar koleksiyonundan bahsetmemekte sadece Yahudi Kutsal Kitabı'nın bir bölümü olarak kabul edilen Tevrat (Tora) ve Zebur'dan⁽⁴⁾ bahsetmektedir. Kuran, Tevrat'tan bahsederken Tevrat'ın kime gönderildiğini net olarak ortaya koymamaktadır. Ancak bir Yahudi Peygamberi olan Musa'ya bir kitabın verildiğini ifade etmekte ve bu kitabın adının da ne olduğunu açıkça belirtmemektedir. Kuran ayetlerinde İncil'in

1. Bkz. Bakara 62, 111, 120; Ali İmran 55, 61; Maide 14, 15...

2. Bkz. Bakara 105-109; Ali İmran 64, 65, 69-72, 75, 98; Nisa 123, 153; Maide 15, 19, 47...

3. Bkz. Meryem 30; Enbiya 48; Enam 151-154; Maide 46.

4. Çoğulu Zübür olan Zebur kelimesi; kitap, mektup, yazılmış şey, mektup anlamlarına gelmektedir (Şemsettin SAMİ, Kamusi Türki, İstanbul 1986, III / 1517).

İsa'ya, Zebur'un Davud'a indirildiği açıkça beyan edilirken Tevrat'ın Musa'ya indirildiğinin açık olarak belirtilmemesi olayın netliğini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü, Ayetlerin bir kısmında Musa'ya bir kitabın verildiği belirtilirken, ayetlerin diğer bölümlerinde ise Tevrat lafzı yer almaktadır. Bu nedenle bu ayetlerden Tevrat'ın Musa'ya mı indirildiğini ve Tevrat'la Hz. Musá'ya indirilen kitabın mı yoksa Eski Ahit'in mi kastedildiğini anlamak zordur. Kuran'da Tevrat'la ilgili durumun bu şekilde olmasına rağmen genel kabul Tevrat'ın Hz. Musa'ya gönderildiği anlayıştır. Bu anlayış Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitaplarına da yansımıştır⁽⁵⁾.

Kuran'a göre Tevrat, sadece Musa'ya verilmiş bir kitap değil Musa'yı da içerisine alan tüm İsrail Peygamberlerine gönderilen vahiylerin genel adını ifade etmektedir⁽⁶⁾.

Kuran'ı Kerim'de Tevrat'a geniş bir yer verilmiş ve Tevrat lafzı onsekiz defa zikredilmiştir. Birçok ayetlerde de Tevrat kelimesi ile İncil lafzı birlikte kullanılmıştır⁽⁷⁾. Kuran, Hz. Musa'ya kitap verildiğini ifade etmekte ve bu kitabın veriliş sebeplerini çeşitli ayetlere yayılmış biçimde hak ve batılın birbirinden ayrılması, rahmet olması, herşeyi açıklaması, ana babaya iyilik, haksız yere öldürmemek, adil olmak, Allah'a şirk koşmamak, Allah'ın ahdini yerine getirmek, ahireti hatırlamak ve doğru

5. Bkz. Bakara 51, 53, 75, 79, 87, 89, 93, 174; Ali İmran 3, 48, 50; Maide 15, 43, 44, 46, 66, 68; Secde 23; Araf 145, 150, 154; Enam 91, 154; Hud 110.

6. Bkz. Baki ADAM, "Kuran'ın Anlaşılmasında Tevrat'ın Rolü", İslamî Araştırmalar Dergisi, C. 9, S. 1-2-3-4, s. 168.

7. Bkz. Ali İmran 3, 48, 50, 65, 93; Maide 43-44, 46, 60, 68, 110; Araf 157; Tevbe 111; Fetih 29; Saf 6; Cuma 5.

yolu göstermek olarak açıklamaktadır⁽⁸⁾. Kuran ayrıca Tevrat'ın bazı özelliklerine değinmekte onun rahmet ve hüküm kitabı olduğunu, satır satır, yayılmış ince deri üzerine yazıldığını, peygamber ve alimlerin ondan hükümler çıkardığını, İsrailoğulları için bir nur ve hidayet kaynağı olduğunu ve onun saygı duyulan şerefli temiz yüce sayfalardan oluştuğunu belirtmektedir. Bunların yanında Kuran, Tevrat'ın İsa'ya da öğretildiğine dikkat çekmektedir⁽⁹⁾.

Kuran ayetlerinde Tevrat'ın aslının bozulduğuna, Yahudilerin Hz. Musa'ya söz verdikleri halde Tevrat'a uymadıklarına, bilgilerin bazılarını sakladıklarına, bazılarını ise değiştirdiklerine ve idraksizlikleri yüzünden de bu yüce kitap hakkında anlaşmazlığa ve görüş ayrılığına düştüklerine yer verilmektedir⁽¹⁰⁾. Hatta Tevrat'ın yanlarında olduğu halde ihtilafa düştükleri bazı konularda Hz. Muhammed'i hakem tayin etmelerine yer verilerek Yahudilerin Tevrat konusundaki samimiyezsizlikleri belirtilmektedir⁽¹¹⁾.

Kuran, Yahudilerin birçoğunun okuma yazma bilmediğini bu sebeple Tevrat'ı da bilmediklerini sadece zan peşinde olduklarını söylemektedir. Okuma yazma bilenlerin ise belli bir ücret karşılığında kitap yazıp o kitabı Allah'ın bir eseri olarak satmalarına değinmekte ve onlara büyük bir azap olacağına işaret etmektedir. Kuran ayrıca Yahudilerin kendilerine yüklenilen Tevrat'ı taşıyamadıklarını da örneklerle vurgulamaktadır⁽¹²⁾.

8. Bkz. Enbiya 2, 48; Enam 151-154; Bakara 51, 53; Hud 110; Secde 23; Muminun 49.

9. Bkz. Ali İmran 48, 50, 81; Nisa 161; Maide 10; Tur 2-3; Kasas 43, 46; Ahkâf 12, 57; Abese 13; Araf 145.

10. Bkz. Fusilet 45; Maide 13; Necm 36; Ali İmran 187; Cuma 5.

11. Bkz. Maide 43.

12. Bkz. Bakara 78-79; Cuma 5.

Kuran Hz. Musa'ya verilen kitaptan bahsederken, sahifelerinden de bahsetmektedir. Kuran'da bu sahifeler kitap⁽¹³⁾, amel defteri⁽¹⁴⁾ ve Kuran⁽¹⁵⁾ olmak üzere üç farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunun yanında Kuran Hz. Musa'ya verilen Levhalar'(Elvah)dan da bahsetmektedir. Kuran bu konuda Hz. Musa'nın Tur Dağı'na çıktığını ve orada Allah'la 40 gün sözleştikten sonra Musa'nın dağdan indiğinde Yahudiler'in buzaya taptığını gördüğünü, öfkelenildiğini ve elinde hükümler yazılı levhayı attığını, daha sonra öfkesi yatışınca levhaları attığı yerden aldığını ve levhaların bir nüshasında “ Rabden korkanlar için doğru yolu gösterir belgeler ve rahmet vardı” ifadesinin bulunduğunu belirtmektedir⁽¹⁶⁾. Ayrıca Kuran, açıklanması gereken herşeyin bu levhalarda yazılı olduğuna da dikkat çekmektedir⁽¹⁷⁾.

Kuran, Tevrat'ın yanında Yahudi kutsal kitabının ve Eski Ahit'in bir bölümünü oluşturan Zebur(Mezmurlar)'dan da bahsetmekte ve Zebur'un Hz. Davud'a verildiğini açıkça beyan etmektedir. Kuran'da Zebur, sekiz ayette kitap⁽¹⁸⁾, bir ayette sayfa⁽¹⁹⁾, bir ayette parça⁽²⁰⁾, bir başka ayette de demir kütlesi⁽²¹⁾ anlamında kullanılmıştır.

Kur'an-ı Kerim, Hristiyan Kutsal Kitaplarından ise Eski ve Yeni Ahit olarak bahsetmemekte sadece bu kitaplardan bir bölüm olan İncil'den bahsetmektedir.

Hristiyanların diğer kitaplarına yer vermeyen Kuran, İncil'in Hz. İsa'ya indirildiğini

13. Bkz. Taha 133; Müdessir 52.

14. Bkz. Abese 13; Beyyine 12.

15. Bkz. Tekvir 10.

16. Bkz. Bakara 51; Araf 150, 154.

17. Bkz. Araf 145.

18. Bkz. Nisa 163 ; İsra 55; Nahl 44; Şuara 196; Fâtır 25.

19. Bkz. Ali İmran 184.

20. Bkz. Muminun 53.

21. Bkz. Kehf 96.

açıkça belirtmektedir⁽²²⁾.

Kuran, İncil'in Hz. İsa'ya Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderildiğini; içinde hidayet ve nur bulunduğunu, doğru yolu gösterdiğini, aydınlatıcı olduğunu ve sakınanlar için hidayet ve öğüt olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple onunla amel edilmesi gerektiğini ancak Hristiyanların amel etmediklerine yer vermektedir.

Kuran, Hristiyanların İncil'in özellikle son peygamber konusundaki hükümlerini değiştirdiklerini, ona uymadıklarını ve Peygamberlik noktasında Tevrat ve İncil'in tahrif edildiğini ifade etmektedir⁽²³⁾.

Kuran, İncil'den bahsederken Tevrat'la birlikte zikretmekte ve Tevratla ilgili tüm bilgileri İncil için de söylemektedir. Ayrıca Kuran İncil ve Tevrat'ı "Hikmet"le birlikte de zikretmektedir⁽²⁴⁾. Kuran, İncil'in Tevrat'ı doğrulayıcı ve tasdik edici olarak, Kuran'ın da hem İncil hem de Tevrat'ı tasdikleyici olarak gönderildiğini belirtmektedir. Bu kitapların sıra halinde birbirlerini tasdik etmesi her kitabın zincirin bir halkası olduğunu Kuran'ın da bu halkanın sonu olduğunu göstermektedir⁽²⁵⁾.

22. Bkz. Meryem 30; Hadid 27.

23. Bkz. Maide 47, Bakara 146, 159, 174, Ali İmran 71, 78, Maide 14-15.

24. Bkz. Maide 110, Ali İmran 148.

25. Bkz. Ali İmran 3, Maide 46.

SÖNÜÇ

Tezimizde Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyetteki kutsal kitap anlayışı ele alınmış ve her üç dinin bu konudaki görüşleri ortaya konmuştur. Bu çerçevede Yahudilikte kutsal kitap denilince Yazılı Edebiyat olarak değerlendirilen Tanah ve Sözlü Edebiyat olarak değerlendirilen, Tanah'ın yorumunu ihtiva eden Talmut anlaşılmaktadır. Tora, Neviim ve Ketuvim bölümlerinin baş harflerinden meydana gelen Tanah, ibadet ve günlük hayatta ana kaynak olmuştur. Ancak Tanah'ın anlaşılmasında meydana gelen güçlükler onun yorumlanması ihtiyacını doğurmuş ve bu ihtiyaç neticesinde Talmut oluşturulmuştur. Talmut'un ortaya çıkmasından sonra kutsal kitap anlayışı konusunda ihtilaflar oluşmuş ve bu ihtilaflar Yahudi Mezhepleri arasında da kendisini göstermiştir.

Hristiyanlık Yahudi kutsal kitaplarına eklemeler yapmak suretiyle bu kitaplara Eski Ahit; kutsal kitabın esas bölümünü oluşturan dört İncil, yirmibir Mektup, Resullerin İşleri ve Yuhanna'nın Vahiy kitabına Yeni Ahit adını vermiş ve bu kitapları Hristiyan kutsal kitabı olarak kabul etmişlerdir. Hristiyanlıkta kutsal kitap gerek ibadetlerde gerekse günlük hayatta önemli bir rol oynamaktadır. Ancak Hristiyanlığın geniş bir alana yayılması, kutsal kitabın anlaşılmasının zorlaşması onun yorumlanması ihtiyacını doğurmuş ve bu ihtiyaç doğrultusunda kutsal kitap yorumlanmıştır. Ancak Hristiyanlıkta bu hususta Hristiyan Mezhepleri arasında farklı görüşler meydana gelmiştir.

İslamiyette kutsal kitap, Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim, gerek günlük hayatta gerekse ibadetlerde temel esastır. Kuran'ın dilinin Arapça olması ve

İslamiyet'in sınırlarının genişlemesi Kuran'ın yorumlanması (tefsir) ihtiyacını doğurmuştur. İslam mezheplerinde Yahudilik ve Hristiyanlıktaki mezheplerde görülen anlayış farklılığı kendisini fazla hissettirmemekte ancak nüanslarda farklılıklar görülmektedir.

Yaptığımız araştırmada dünyanın birçok dininde olduğu gibi Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyette bir kutsal kitap anlayışının bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede her üç dinde de kutsal kitabın önemli bir yer teşkil ettiği ve dinlerin temelini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'ın kutsal kitap konusundaki bu benzerlikler, kitapların mahiyeti ile ilgili ayrıntılara girildikçe değişmekte ve farklılaşmaktadır. Bu bağlamda Yahudilik kutsal kitap kavramıyla sadece kendi kutsal metinlerini anlamakta ve bunların dışında hiçbir dinin metinlerini kutsal kitap olarak kabul etmemektedir. Buna karşı Hristiyanlık, Yahudiliğin kutsal metinlerini kabul ederken İslâm'ı ve Kuran'ı reddetmekte; ayrıca kendi kutsal metinlerinin oluşumunu da Yahudilik ve İslâmiyetten farklı bir biçimde algılamaktadır. İslâm dini ise Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarını kabul etmekle birlikte bu metinlerin tahrife uğradığını, eldeki tek sağlam metnin Kur'an-ı Kerim olduğunu savunmaktadır. Bütün bu farklı yaklaşımlar her üç dinin de, bir kutsal kitap inancına sahip olmakla birlikte bu kitapların sayısı ve muhtevası konusunda ayrı tavır takındıklarını isbatlamaktadır. Hatta Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dinlerde bu farklılık, mezheplerin kendi kutsal kitaplarına bakış açısında görülmekte ve bu konuda bir mezhebin benimsediğini bir başka mezhep reddedebilmektedir. Bu çerçevede Reformist Yahudiler diğer Yahudilerin kabul ettiği Talmudu; Protestan Hristiyanlar ise

Katolik ve Ortodokslar'ın benimsediği apokrif kitapları reddetmektedir. Diğer yandan bu dinlerin kutsal metinlerin oluşumuna bakış açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Yahudilik ve İslâmiyet kutsal metinlerini ilahî vahyin bir ürünü olarak görmekte ve bunların bir harfinin bile değişmediğini savunmaktadır. Hristiyanlık ise kutsal kitabı değil de İsa'yı canlı bir vahiy olarak görmekte, İncilleri ise bu canlı vahyin, yani İsa'nın hayat hikâyesi olarak değerlendirmektedir. Onlara göre bu canlı vahyi sonradan kaleme alan İncil yazarları bunu kendi bilgi, birikim ve kelime kapasiteleri ile yapmıştır. Bu nedenle İnciller'in tüm kelime ve harfleriyle ilahî vahyin ürünü olduğunu savunmamakta, önemli olanın bu kelimelerle verilen mesaj olduğunu vurgulamaktadır.

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyette kutsal kitaplara yüklenen misyon ve bu kitapların günlük ibadetlerdeki kullanımında ise paralellikler görülmektedir. Her üç dinde kendi kutsal metinlerini ibadetlerde kullanmaktadır. Ancak ibadetlerde Hristiyanlık, kutsal kitabın muhtevası konusunda farklı davranıp Yahudi kutsal kitabını da kendi kutsal kitapları içerisinde değerlendirdiği gibi bu Yahudi metinlerini ibadetlerde de kullanmaktadır. Bu nedenle o, bu hususta da Yahudilik ve İslâmiyetten ayrılmaktadır.

ÖZET

KÜÇÜK, Mehmet Alparslan, “Yahudilik’te, Hıristiyanlık’ta ve İslamiyet’te Kutsal Kitap Anlayışı”, Yüksek Lisans Tezi, Danıman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet KATAR, IV-133 s.

Bu çalışma “Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kutsal Kitap Anlayışı”nı deskriptif ve karşılaştırmalı olarak ele almaktadır.

Tez; Giriş, Dört Bölüm ve Sonuç’tan oluşmaktadır. Tezin giriş kısmında; çalışmanın metodundan bahsedilmiş ve “kitap”, “kutsallık” ve “kutsal kitap” kavramları açıklanmıştır. Buna ilaveten bu kısımda diğer dinlerin kutsal kitaplarına temas edilmiştir.

Birinci bölümde; Yahudilikte kutsal kitap anlayışı ele alınmış ve bu çerçevede Yahudi kutsal kitabının vahyi, derlenmesi, yazılması ve muhtevası incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde kutsal kitabın Yahudilerin hayatındaki yeri, önemi, anlaşılması, yorumlanması ve farklı Yahudi ekollerinin kutsal kitaba bakışı irdelenmiştir.

İkinci bölümde; Hıristiyanlıkta kutsal kitap anlayışı ele alınmış ve bu bağlamda Hıristiyan Kutsal Kitabı’nın vahyi, toplanması, yazılması, muhtevası ve Hıristiyanların kutsal kitaba genel olarak bakışı konu edilmiştir. Bu bölümde ayrıca kutsal kitabın Hıristiyanların dini hayatındaki yeri, anlaşılması, yorumlanması ve Hıristiyan mezheplerinin kutsal kitap anlayışı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; İslamiyette kutsal kitap anlayışı konu edilmiş ve bu doğrultuda kutsal kitabın nazil olması, toplanması ve yazılması incelenmiştir. Burada ayrıca kutsal kitabın anlaşılması ve yorumlanması ile İslam mezheplerinin bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde; Kur’an’ın Yahudi ve Hıristiyan kutsal kitaplarına bakışı ortaya konulmuştur.

Tezin Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

SUMMARY

KÜÇÜK, Mehmet Alparslan, "The Understanding of Holy Book in Judaism, Christianity and Islam", M.A. Thesis, Supervisor: Dr. Mehmet KATAR., IV-133 s.

This research investigates descriptively and comparatively the understanding of Holy Book in Judaism, Christianity and Islam.

This study consists of Introduction, Four Chapters and Conclusion.

The Introduction gives some information about the methodology of the study and it explains the concepts of "book", "holiness" and "holy book". In addition to this it deals with the holy books of other religions than Judaism, Christianity and Islam.

The First Chapter studies the understanding of holy book in Judaism. And it investigates the inspiration of the Old Testament, its collection, its writing and its content. Furthermore this chapter examines the place of the Old Testament in the life of Jews, its importance and its interpretation. It besides expounds the views of various Jewish sects regarding the Old Testament.

The Second Chapter researchs the understanding of holy book in Christianity. In this context it deals with the inspiration of the New Testament, its collection, its writing, its content and the views of Christians to the Bible. This chapter also investigates the place of the New Testament in religious life of Christians, its reception, its interpretation and the understanding of holy book in various Christian sects.

The Third Chapter examines the understanding of holy book in Islam. In this context it studies the descent of the Quran, its collection and its writing. Furthermore this chapter explains the perceiving of the Quran in Islam. In addition to this, it deals with the views of various Islamic sects about the matter in general.

The Fourth Chapter exposes the Quranic view of Jewish and Christian holy books.

The Conclusion appreciates the consequences of this study.

BİBLİYOGRAFYA

- ADAM, Baki ; “Yahudilerde Din ve Gelenek Üzerine”, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Ankara 1992, S.1, C. 6, s. 44-51.
- ADAM, Baki ; “Kuran’ın Anlaşılmasında Tevrat’ın Rolü”, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Ankara 1996, S.1-4, C. 9, s. 167-177.
- ADAM, Baki ; Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Ankara 1997.
- ADAM, Baki ; Dinler Tarihi (İ.Ö.P.), Ed. Mehmet KATAR, Eskişehir 2000.
- ALTIKULAÇ, Tayyar ; Yüce Kitabımız Hz. Kur’an, Ankara 1994.
- ANA BRİTANNİCA Ansiklopedisi, İstanbul 1990, XIII-XIV. Cilt.
- ATAY, Hüseyin; “Kuran’ı Kerim ve Kudsiyet”, A.Ü.İ.F.D., Ankara 1985, C.27, s. 1-5.
- ATEŞ, Süleyman ; Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali, İstanbul (tarihsiz).
- AYDIN, Mehmet- DUMLU, Ömer, Ana Konularıyla Kuran (İ.Ö.P.), Ed. Ömer DUMLU, Eskişehir 2000.
- AYDIN, Mehmet ; “Kutsal Metinler ve Dinî Literatür”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1997, XVII / 340-341.
- AYDIN, Mehmet ; Hristiyan Konsilleri ve II. Vatikan Konsili, Selçuk Üniversitesi Yayınları 93, Konya 1991.
- AYDIN; Mehmet ; Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık, T.D.V. Yayınları 162, Ankara 1995.
- AYDIN, Mehmet ; İslâm Dini İlmihali, Hibaş Yayınları 17, Konya 1984.
- AYDIN, Mehmet ; Din Fenomeni, Konya 1993.
- AYDIN, Mehmet ; “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, S.Ü.İ.F.D., Ayrı Basım, Konya 1991, S. 4, s.13-34.
- AYDIN, MEHMET ; Dinler Tarihine Giriş, Din Bilimleri Yayınları 4, Konya 1996.
- BARKER, G. ; O’nun İzinde, İstanbul 1985.
- BARTEL, Judy ; Kutsal Kitap’ınız, Çev. Hande Taylan, İstanbul 1997.
- BESNARD, Albert M.; OLİVIER, Clement; ROGER, Mehl; Hristiyan İlahiyatı, Çev. Mehmet Aydın, Konya (tarihsiz).
- BİLMEN, Ömer Nasuhi ; Büyük İslâm İlmihali, Ankara 1999.

- BRUCE, F.F. ; Elimizdeki İncil Sağlamdır, Çev.Yakup Yaman, İstanbul tarihsiz.
- BRUCE, F.F. ; İncil'in Mesajı, İstanbul 1995.
- BUCAILLE, Maurice; Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kuran, Çev. M.Ali Sönmez, Konya (tarihsiz).
- BÜYÜK LAROUSSE Ansiklopedisi; İstanbul 1986.
- BÜYÜK TÜRKÇE SÖZLÜK; Ankara 1992.
- CERRAHOĞLU, İsmail ; Tefsir Usulü, Ankara 1991.
- CHALLEYE, Felicien ; Dinler Tarihi, Çev. Semih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları 163, İstanbul (tarihsiz).
- CORGE, De Nicholas ; “Yahudi Dini”, Yahudi Dünyası Atlas Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, Çev. Sevil-Akın Atauz, İstanbul 1987, IV / 96-124.
- ÇAKAN, İsmail Lütfü; “En Üstün Hizmet”, Altınoluk Dergisi, Mayıs 1987, S. 15, s. 9-11.
- ÇELEBİ, Ahmet ; Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, Çev. A.Büyükçınar-Ö.Faruk Harman, İstanbul 1978.
- ÇELİK, Mehmet; “Sinoptik İncillerin Kaynakları ve Tahlilî Mukayeseleri”, A.t. Ü.İ.F.D., Erzurum 1988, S. 8, s. 267-270.
- ÇETİN, Mustafa ; “Hz.Peygambere Nazil Olan Kur'an- Kerim'i Anlamak”, Diyanet İlmi Dergi, Temmuz 1992, S. 3, C. 7, s. 52-60.
- DEMİRCİ, Kürşat; “Protestanlık”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1997, XVII / 336-338.
- DİNLER TARİHİ Ansiklopedisi ; Gelişim Yayınları, C. 1-3,(tarihsiz).
- ELİADE, Mircea ; Kutsal ve Dindışı, Çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara 1992.
- ERBAŞ, Ali; Hıristiyan Ayinleri, İstanbul 1998.
- EROĞLU, A. Hikmet; Osmanlı Devleti'nde Yahudiler, Ankara 1997.
- FARUKİ, R. İsmail; İbrahimî Dinlerin Diyalogu, Çev. Mesut Karaşahan, İstanbul 1993.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi ; Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, Ankara 1980.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi ; “Ehli Sünne Ve'l Cemaat”, Ehli Sünnet Özel Sayısı Aylık Dergi, Ankara 1985, 162-179.
- GÜÇ, Ahmet ; “Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı”, Dinler Tarihi Araştırmaları I , Ankara 1998, 337-353.

- GÜÇ, Ahmet ; Dinlerde Mabet ve İbadet, İstanbul 1999.
- GÜNDÜZ, Şinasi; Son Gnostikler Sabiiler İnanç Esasları ve İbadetleri, Ankara 1995.
- GÜNDÜZ, Şinasi ; Din ve İnanç Sözlüğü, Konya 1998
- HAN, Zaferül İslâm ; Yahudilik'te Talmud'un Mevki ve Prensipleri, Çev. Mehmet Aydın, İstanbul 1981.
- HAN, Zaferül İslâm ; "Talmud'un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Tesiri", Çev. Mehmet Aydın, A.Ü.İ.F.D., Ankara 1981, C.25, s. 139-152.
- HARMAN, Ömer Faruk ; Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Barnaba İncili, (Yayımlanmamış Çalışma), İstanbul 1994.
- İANNİTTO, P. Luigi ; Hristiyan İnci, Çev. Leyla Alberti, İstanbul 1994.
- İANNİTTO, P. Luigi ; Hristiyan Dininin Esasları, İstanbul 1982.
- İBRANİ DİL BİLGİSİ (ÖZETLER), İstanbul 1969.
- İNCİL, Müjde ; Ankara 1986.
- JACOB, Xavier ; İncil Nedir?, İstanbul 1985.
- JACOB, Xavier ; Sorabilir miyiz ?, İstanbul 1988.
- JACOB, Xavier ; Hristiyan Kilise ve İbadet Yerleri, İstanbul 1994.
- JANSEN, J.G. ;Kur'an'a Bilimsel, Filolojik- Pratik Yaklaşımlar, Çev. Halilrahman Acar, Ankara 1993.
- KARAMAN, Hayrettin ; Başlangıçtan Günümüze İslam Hukuk Tarihi, İstanbul 1989.
- KATAR, Mehmet ; "Dinlerde Günlük İbadet Uygulamaları", Dinî Araştırmalar Dergisi, Mayıs 1998, S. 1, C. 1, s. 59 –75.
- KATAR, Mehmet ; Hristiyanlık, Yahudilik ve İslamda Tövbe, Ankara 1997.
- KESLER, M. Fatih; Kur'an-ı Kerim'de Yahudilik ve Hristiyanlık, Ankara 1995.
- KESKİOĞLU, Osman; Nüzulünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri, Ankara 1989.
- KILIÇ, Sadık ; Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim, İzmir 1993.
- KIRCA, Celal ; İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler, Kayseri 1993.
- KİTAB-I MUKADDES ; Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1995.
- KİTAB-I MUKADDES'İN DEUTEROKANONİK (APOKRİF) KİTAPLARI ; Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1987.

- KİLİSE BABALARINDAN VE YAZARLARINDAN ALINTILAR ; İstanbul 1997.
- KUTLUAY, Yaşar ; İslam ve Yahudi Mezhepleri, Ankara 1965.
- KUZGUN, Şaban ; Dört İncil Farklılık ve Çelişkileri, İstanbul 1991.
- KUZGUN, Şaban ; Hazar ve Karay Türkleri, Ankara 1985.
- KÜÇÜK, Abdurrahman ; İslam ve Günümüz Meseleleri, Ankara 1991.
- KÜÇÜK, Abdurrahman ; Ermeni Kilisesi ve Türkler, Ankara 1997.
- MARAŞLI, Ahmet ; “Kuran’la Donanmak”, Altınoluk Dergisi, Mayıs 1987, S. 15, s. 6-9.
- MICHEL, Thomas ; Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş, İstanbul 1992.
- NESEFİ, Ömer ; İslam İnancının Temelleri Akaid, Çev. Seyyid Ahsen, İstanbul 1994.
- NEVEVİ, İmam ; Kuran Ehline Rehber, Çev. Ahmet İnce, İstanbul 1973.
- NUSS, Xavier –DEMİREL, Hakkı; Hristiyan Öğretisi, İstanbul 1994.
- NUSS, Xavier ; Dua Kitabı, Ankara 1975.
- ÖRS, Hayrullah ; Musa ve Yahudilik, İstanbul 1966.
- ÖZCAN, İsmail; Kur’an-ı Kerim ve Özellikleri, İstanbul 1985.
- ÖZCAN, İsmail ; İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991.
- PFANDER, C.G. ; Tevrat ve İncil’de Tahrif Yoktur, Mizanu’l Hak I, İsviçre, (tarihsiz).
- ROBINSON, Francis; “Kuran”, İslam Dünyası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, çev. Mete Tuncay, İstanbul 1986, I / 176.
- SAMİ, Şemsettin ; Kamus-ı Türkî, III. cilt, İstanbul 1986.
- SANCAR, Celal ; “Kuran’ı Nasıl Anlamalıyız”, İktibas Dergisi, Haziran- Temmuz 1994, S. 186-187, s. 59-60.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem ; Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul 1983.
- SCHIMMEL, Annamarie ; Dinler Tarihine Giriş, A.Ü.İ.F.Y. XI, Ankara 1955.
- SERİNSU, A. Nedim ; Kur’an Nedir?, Ankara 1996.
- SİNANOĞLU, Mustafa ; Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim’de Nübüvvet; Doktora Tezi, İstanbul 1995.
- SPROUL, R. C. ; Kutsal Kitab’ı Anlamak, Çev. Hande Taylan, İstanbul 1997.
- ŞA’BAN, Zekiyüddin ; İslam Hukuk İlminin Esasları, Çev. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990.

- ŞALOM GAZETESİ ; “Hanuka Bayramı”, 16 Aralık 1998.
- ŞEYBE, Abdulkadir ; Çağdaş Dünya Dinleri, Çev. Osman Cilacı, İstanbul, (tarihsiz).
- TANYU, Hikmet; “Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları”, A.Ü.İ.F.D, Ankara 1966, S.14, s. 106-108.
- TANYU, Hikmet ; Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, I. cilt, İstanbul 1976.
- TAPLAMACIOĞLU, Mehmet ; Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Ankara 1966.
- TARAKÇI, Muhammet ; Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Vahiy anlayışı Üzerine Bir Araştırma, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1999.
- TEZOKUR, Hadi ; Yahudilik’te İbadet ve İnanç Esasları, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992.
- THE JERUSALEM BIBLE ; Jerusalem 1989.
- TÜMER, Günay; A.Ü.İ.F. Dinler Tarihi Metodolojisi Ders Notları, Ankara, (tarihsiz).
- TÜMER, Günay- KÜÇÜK, Abdurrahman; Dinler Tarihi, Ankara 1997.
- TÜRER, Celal; Yahudilik (Enclopedia of Religions and Ethics’den Tercüme), (Basılmamış Lisans Tezi), Ankara 1987.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, C. I, Ankara 1983.
- WATT, Montogomery ; Günümüzde İslam ve Hristiyanlık, Çev. Turan Koç, İstanbul 1991.
- WICKWIRE, Dan ; Kutsal Kitap Değiştirildi mi?, İstanbul 1994.
- WICKWIRE, Dan ; M.A. Kitab-ı Mukaddes, (tarihsiz).
- YAHUDİLİK’TE KAVRAM VE DEĞERLER ; İstanbul 1996.
- YAHYA, Harun ; Yahudilik ve Masonluk, İstanbul 1988.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi ; Hak Dinî Kuran Dili, İstanbul 1971.
- YEŞİL, Mahmut ; “Kuran’ı Kerim’i Okuma Adabı”, S.Ü.İ.F.D, s. 4, Konya 1991, s. 204-209.
- YILDIRIM, Suat ; Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık, Ankara 1988.
- YILDIZ, Sakıp ; J. Jomier’den ; Tevrat, İncil ve Kuran, İstanbul 1974.
- YURDAYDIN, H. Gazi- DAĞ, Mehmet ; Dinler Tarihi, Ankara 1978.
- ZEHRE, Ebu Muhammed ; Fıkıhı Mezhepler Tarihi, Ankara 1968.